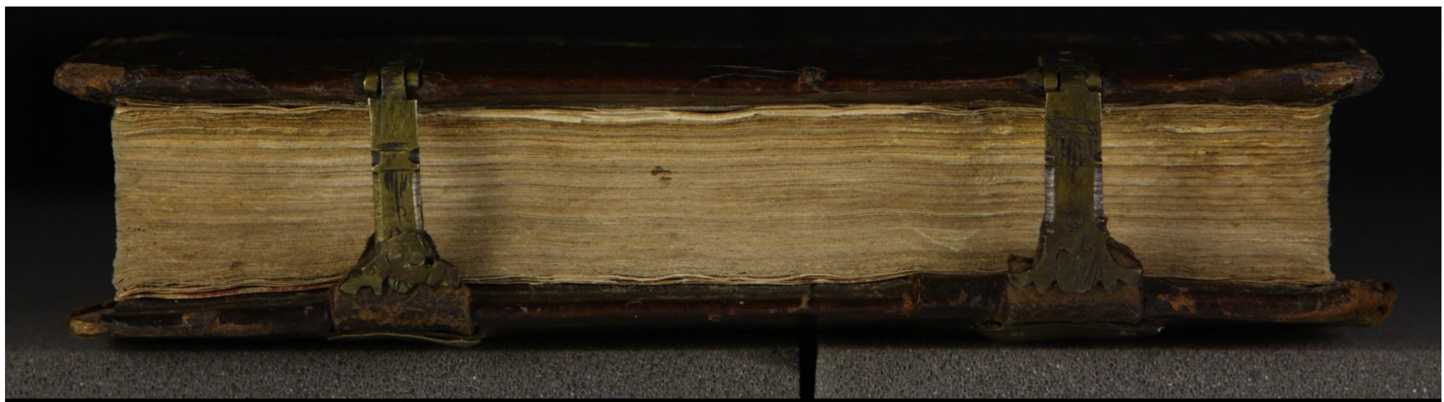

P LAUR
ENT
IN
PSALM

M. Fuschér fecit

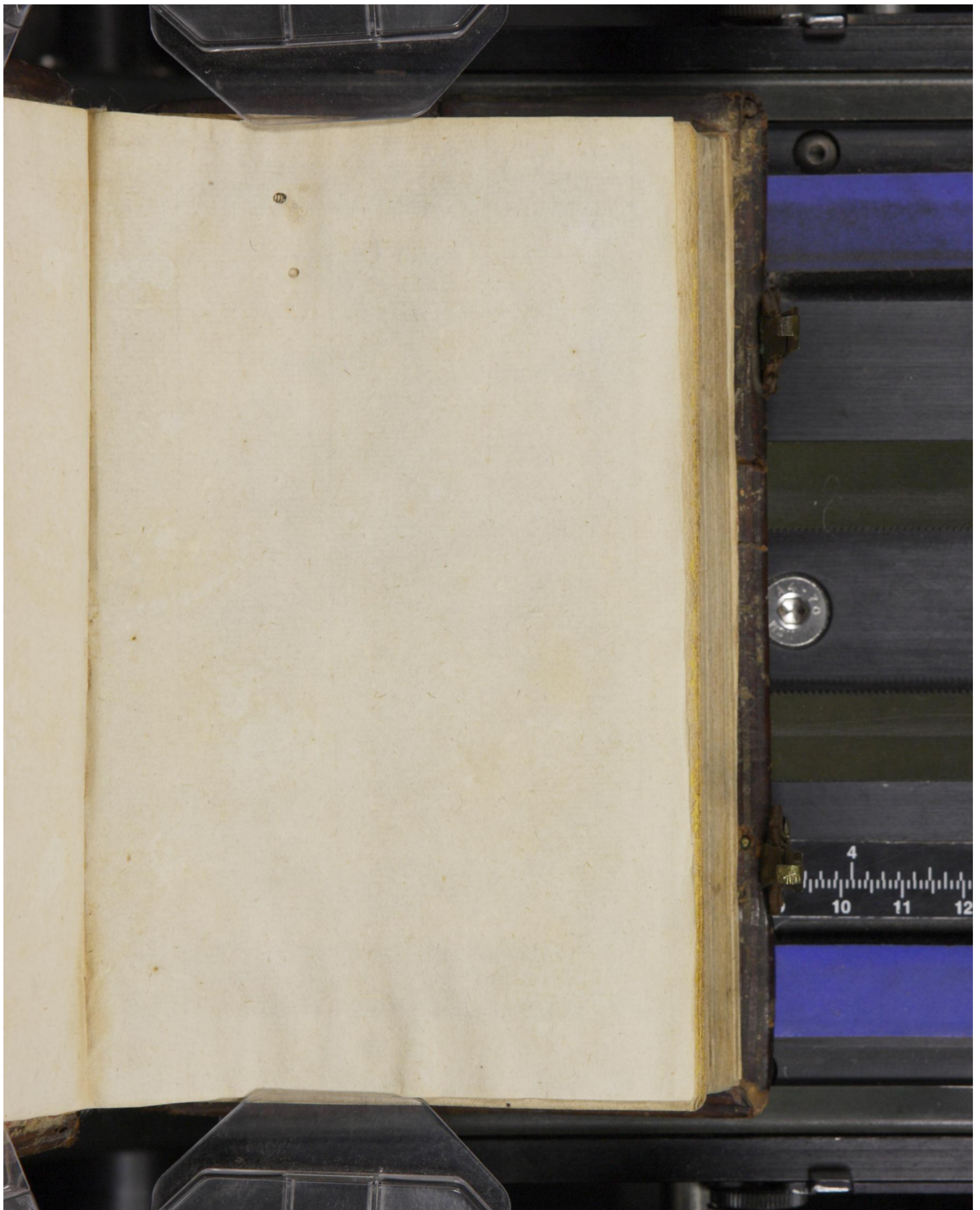

BIBLIOTHECA REGIA

4,-27

DA Box

[illegible] af [illegible]

Peder Lauritzson
[illegible] [illegible] [illegible] am
[illegible] 1600

2

BIBLIO REGIA
HAFNIENSIS

Erlige/ Velachte/ oc Veluise/ Jacob Fectel / Rasmus Loduigssøn/ Niels Hammer/ Dauid Patterssøn/ Borgemestere vdi den høye oc vjtberømde Kongelige Stad Malmø: Niels Matzsøn / Engelbret Fris/ Villom Anderssøn / Knud Jacobssøn/ Cornelius Villumssøn/ Jacob Rasmussøn/Raadmend: Henrich Daabelsteen Kong: Majest: Byfogit: Hans Warbierg Stads Secreterer oc *Publico Notario*, samptlig alle Erlige oc forstandige Borgere oc Indbyggere samme steds / mine

mine Herrer/ Brødre oc gunstige gode Fordrer oc Venner/ gantske ydmygeligen oc venligen.

KOng: Majest: allis voris naadige Herre/ Herr Christian den 4. til Danmarck oc Norge/ &c. aff Førstelig Naade oc Kongelig Mildhed haffuer vndt/ efterlat oc Priuilegerit mig paa min Alderdoms Aar oc tid at maa bo i hans Majest: oc eders Stad Malmø/ Huorfor ieg aff den gaffue oc formue Gud Allsommectigste mig giffuit haffde/ foraarsagedis aff den Hellige Skrifft/ oc giorde en Catechismum paa vort Danske Tungemaal/ oc den met all vnderdanighed Høymectige voris naadige Herre oc Konning/ til it Tack-

nemmeligheds ringe tegn Dedicêrit. Oc effter ieg nu nogle Aar/Gunstige Herrer oc Venner / haffuer boit hos eder / haffuer ieg fundit oc fornummit / at i mig oc mine met all Villie oc velgierninger haffuer værit tilbeuognе/ thi siuntis mig billigt oc fornøden / førend Gud kallede mig (som ieg troer oc haaber) til
Galat: 4. det Himmelske Jerusalem / at ieg i nogen maade vilde lade eder forstaa mit veluillige/trofaste oc tacknemmelige Hierte/oc ville icke heller bo øreckeløss hos eder i min Alderdoms Aar oc søde: saa haffuer ieg icke vist i bedre eller yppere maade at kunde tienne eder/ end paa mit Embeds vegne at samle oc tilhaabe drage nogit aff
Esaiæ 12 den Hellige Skrifftis rige oc euige Israels oc vor Frelseris Christi leff-
Iohan: 4. uendis Vandstrømme (min løst oc trøst) som ieg paa Prent vilde lade vdgaa / eder oc eders Børn oc Affkom-

komme / oc beneffnde naffnkundige
Stad Malmø til en euig tacknem=
melige Teſtamentis ihukommelſe.
Men der hos veed ieg vel/at min go=
de villie ſkal aff mange optagis met
wuillie/ ſom ieg end haffuer forſtaa=
it oc forfarit/ at mange ved ſtor mø=
ye haffuer tilhaabe læſt oc ſammen=
dragit mange dyrebarre oc nyttige
Lærdomme aff den Hellige Skrifft/
oc det met deris ſtore wmage oc om=
kaaſt ladit Prente / oc dog bleffuit
ringe actet oc antagit aff mange /
vden tuiffl meſt aff den Aarſage/ at
Guds Ord er ſaadanne icke inder=
lig indplantet oc rodfeſt vdi Hiertet/
Derfor er baade det Prentede / ſaa
vel ſom oc det liudelige Guds Ord/
ſom Prædickis for dennom / en kæd=
ſommelighed oc foract/ſom Prophe= Eſaiæ
ten i ſin tid høyelige oc aabenbare 53.
klagede offuer ſine tilhørere ſigen=
dis: Huo troer vor Predicken ? eller

 huil=

huilcken bliffuer HERRENS Arm aabenbarit?

J disse dage findis oc mange som saare ringe acte Dict oc Prent/ synderlige den Theologiske Materie/ naar den icke foruendis til ny væsen/ vden tuiffl aff den Aarsage/ at deris natur er tilbøyelig oc gerig effter nyt at forstaa/ Oc deris Øren kløer effter nyt at høre/ oc haffuer løst at smage aff en anden ny Religion oc Lærdom/ end de daglige høre oc erre kæde aff. Men ieg frycter det vil gaa saadanne/ som det gick det Jødiske Folck/ der kæddis ved den gode Engle Mad oc Himmelske brød/ huilcket de met ringe wmage vden omsorg/ trældom oc omkaast opsanckede/ som formaatte at giffue dennom allehaande lyst/ oc vaar huer effter sin smag/ i hues stæd de alligeuel daarlig begierede de Egyptiske Kiødgryder oc anden spise/ som de tilforn ved

Num: 11. Sapient: 16.

ved møye / trældom oc stor foract
haffde ædit / dog nu sætte sig ned at
græde/oc raabte: Huo vil giffue oss
Kiød at æde (som de vilde sige) wi
tro icke / at denne Gud som Moses
taler om/kand det giøre. Men huad?
HErren hørde deris forfengelige
graad oc klage/ oc for denne deris oc
Mosis vantro/ sagde Gud hand vil-
de lade see sin Haands Mact oc
krafft/ oc giffue dennom saa offuer-
flødig Kiød at æde/ at det skulde gaa
dennom vd aff deris Næsebor/ at de
skulle vemme der ved / som oc skede/
som samme Capittel videre der om
indeholder. Gud giffue det icke
saa skulde offuergaa dette lætferdige
Folck i vor tid / som stønne / hige oc
sige effter ny fremmit Lærdom/ at
mange der offuer oc skulde nyde den-
nom ont at / oc nødis til at tro kraff-
tig vildfarelse met dennom/ som icke
tilforn haffue villet troet Ordet / oc

 bleff-

2. Thesſ: 2. bleffuit ved ſandhed/ ſom Paulus ſi-
ger: Dennom ſom icke tro Ordens
Sandhed / ſkal Gud ſende krafftig
vildfarelſe/ at de ſkulle tro Løgn.

I lige maade / huor nogit Prentis/ da er det icke heller alle mand til maade/ ſom det er vanſkeligt at kunde teckis alle/ eller giøre det ſom huer mand ſkulde behage: Thi laſter en part baade Dict oc Prent/ oc er dennom icke til pas / i huor gaat det er.

Aff diſſe oc andre ſaadanne Aarſager ſom mig faarekom/ da haffde ieg tenckt dette mit fortagne forſet at offuergiffue: men der ieg grundeligere offueruenede oc tenckte / det vaar icke ſaa ringe/ at Gud jo kunde æris her aff/ oc kunde komme enfoldige oc ſimple Læſere/ oc deñom ſom vndertiden lader læſe for ſig til trøſt oc saligheds hielp/ ſaa lod ieg Verden bliffue ved ſin Viſdom oc villie/ oc bleff ſaa ved dette mit enfoldige tacknem̃elige forſæt mod eder.

De som lade nogit Prente/ pleye almindelig at forære oc skencke deris Arbeyde oc omkaast til Verdslig eller Aandelig Øffrighed / eller til deris tro / neste oc beste Venner / som de dristelige tøre forlade sig til / som dennom oc deris arbeyde kunde forsuare/ oc haaber bistand oc tillid aff.

Oc efftertdi ieg vilde faarctage mig nogit at skriffue/ fiuntis mig intet syndeligere oc høyligere fornøden paa denne tid eder oc alle Menniske til paamindelse oc Salighedstrøst at kunde frembære/ end den æddele K. Dauids Cxxxiij. Psalme/ som tilholder Aandelig oc Verdslig stat oc alle Vndersaatte huer i sit Embede / at de skulle indbyrdis leffue endrectelige oc kiærlige/ oc haffue den samme Tro oc Guds Lærdom/ som Adam / Abraham / Dauid/ oc de andre hellige Fædre haffue hafft/ oc en Christelig Ræt oc Low for alle

mand

mand/ ſom den hele hellige Bibelſke Skrifft lærer/ raader oc formaner/ ſom Dauid ved tho Lignelſer/ Balſom Ollie oc Dug her beſkriffuer/ ſom Ollie oc Dug her beſkriffuer / oc ſlutter endelige / at Gud vil ſelff ro oc bo hos alle dennom ſom elſke Endrectighed.

Aff diſſe oc andre forſkreffne Aarſager oc forhaabning / haffuer ieg oc tilſkreffuit eder dette mit ringe dog velmeente arbeyde/ ſom til mine Herrer/ Brødre oc tro Venner/ oc eder derfor met all Vnderdanighed det Dedicêrer oc forærer/ oc met wtuifflactig forhaabning / i det ſom mine gode Venner / Gunſteligen oc Venligen optage / oc lader eder vel befalde i ſaa god en mening/ſom ieg met tro ydmyghed oc god villie eder det meent haffuer/ Oc beder at i denne lille Bog vdi eders Patrocinium oc Forſuar imod Klaffere oc onde Affuindſiuge/ anamme vilde.

Saa

Saa ynsker ieg eder Guds Fred/ Lycke oc Velsignelse til Liff oc siæl/ oc vil her met haffue eder alle baade Verdslig oc Aandelig Øffrighed oc alle tro Borgere oc Indbyggere met menige mand i alle Embede oc stater / met Hustru oc Børn / Fri oc Tiennere/oc eders Kongelige Stad Malmø / Gud befalit nu oc i all Euighed.

Ieg vil oc altid aff gantske formue oc mact findis alle eders tro oc veluillige Tienere i alt det eder kand være til ære oc gode. Gud være eders styrcke oc krafft. Skreffuit i Malmø S. Catharinæ Afften/ Aar 1599.

E. W. V. A.

Peder Lauritzsøn/

Sogneprœst til Tyelse oc Klaxtorp.

Alle twillige oc fromme Læsere ynsker ieg Guds Fred oc Naade i Fredsens HErre JEsu Christo.

HVnstige Læsere / ieg haffuer giordt offuer denne CXXXIIJ. Psalme denne lille Forklaring / som er en formaning oc Lærdom om den dyrebarre oc nøduendige Endrectighed / oc indførdt Lærdomme om de besynderligste stater / som Guds Ord mest oc victig omtaler / oc accommodêrit oc henførdt til Endrectighed. Jeg haffuer oc indførdt skøne Historier oc Sprock aff den hellige Skrifft / mit forsæt der met at stadfeste / At huer som det læss eller lader læse / kand faa Saligheds Trøst oc Vnderuisning der aff / som huer i sin stat vel behøffuer : Jeg vilde oc met denne

Lærdom destruêre oc fordriffue nogit aff den megne Had / Wenighed oc falske Broderskaff/ som nu (dis vær) gaar frem met vext oc Blomster offuer all Verden/ oc aabenbare met stor Matt dominêrer / oc giør mange Christne sorrigfulde Hierter oc blege Kinder / oc huor hun farer frem / vdelucker oc forjager hun den hellige Endrectighed / Broderskaff oc Kiærlighed/ oc saaer i stæden Had oc Fiendskaff/ ja offte omkaster Land oc Riger / Stæder oc Byer/ oc fører wlycke i alle Stater. Oc efterdi det er it gammelt oc sandru Sprock: Contraria inter se opposita magis elucescunt. Det er: De ting som erre hin anden tuert imod kand mand best skønne naar de bliffuer lagt oc lignit tilsammen. Derfor siuntis mig i denne Fortale at ville indføre nogit om den syndige Last Baguaskeri / som stedse oc end

nu

nu haffuer værit Aarsag til skade oc
Psalm: wlyst / Huorfor David haffuer lig-
120. nit hende ved skarpe pile/ oc Ild i E-
nebær træ/oc siger: Baguaskere skæ-
50. rer met Løgn som met en skarp Ra-
geknijff. De tale heller ont end got /
falskt end ræt. Item deris Ord er-
55. re smidigere end Ollie / oc erre dog
dragne Suerd. Saa er Baguaske-
Iohan ri en Last aff Løgnens art / ved huil-
8. cken mand forfører/foruender oc vd-
tyder en andens Ord oc gierning i
en ond oc vrang Mening/ at mand
der met kand føre sin Næste vdi Mi-
stancke / oc krencke hans Naffn oc
Velfart. Men effterdi at Bagua-
skere vide lyde oc lack til huer ærlig
Mand oc Quinde/da haffuer mand
oc paafundit mange naffn/ som be-
quemme saadanne der gierne klaffe
oc liuffue paa deris Næste/ Oc kal-
dis de Baguaskere/ Klaffere/ Lacke-
re / Klackere / Slickere / Sligrere/
Smig-

Smigrere/ Squaldrere/ Ordgydere / Forrædere / Blodsforkiøbere/ Spitzhoffueder/Tungerøffuere/Oretudere/Oyenbrillere/Oyentiennere / Ridderrød / Trappendragere / Sammenknyttere/Ereklickere/Ereskendere/Suatzere/Dubbelt Tungeprengere/ Onde tolckere / Forførere/ Fisletud/ Spegelfictere/ Ræffue / Vanrycere / Hierteklemmere/ Lurere / Hierte tiuffue / Sødtalende/Tellercken slickere/ oc andre onde Naffne. Om disse siger Dauid : Der er intet vist i deris Mund / vdi dennom er Hiertesorg. Deris strube er en aaben graff/De smigre met deris Tunge. Salomon siger : Deris Ord erre slag / oc gaa igiennom Hiertet. Antistenes siger : Det er bedre at komme iblant Raffne / end iblant Klaffere / thi Raffne æde alleniste døde Aadsel / men saadanne æde leffuendis Mennisker. Lige som

Psalm: 5.

Prouer. 18.

Raff-

Raffne skriger oc raaber offuer byttet/ oc beklicker deris Aadsel: Saa giøre oc Klaffere/ naar de haffue beklickit oc spildt ærlige Folckis ære oc gods/ saa raabe oc rose de offuer byttet met forfengelige Ord/ oc sige: Jeg førde hannom ret i Bad/ foruden koest oc vand.

J fordum tid der Kiærlighed / Sandhed oc tro Venskaff vaar almindelig gengse hos de beste oc meste / da kunde saadanne vel kiendis/ thi huor de komme/ da brugte mand dette almindelige sprock: Var dig/ Ridderrød er inde / oc vduisde dennom som affskom oc foract. Saadanne haffde oc forskammede Ansict/ lige som Tiuffue oc Mordere/ som altid haffue fryct for deris misgierninger / Oc torde icke see paa Folck/ vden met nedslagne Øyen. Saa kiendelige som baguaskere vaare i de Dage/ saa vkiendelige erre de nu/

nu/ thi de sidde nu paa høye Bencke oc mectige sæde / oc findis baade hos høye oc lawe / at mand nu icke lætte-lig kiender dennom/ før end mand aff dem er forraad oc skendt.

Thi seer mand til den Aandelige stat/ da er Judas icke død / der aad aff Fad met Christo/ sligrede oc gaff hannom søde Ord oc holt dog anden falsk Samtale met Jøderne at forraade hannom: Hand haffuer nu alt for mange Brødre/ der omgaais met vduortis Hellighed / oc erre dog Christi oc deris Næstis Fiender oc Forrædere. Matth: 26.

De erre oc icke fremmede hos Verdslig stat. Doeg er end nu til Hoffue/huilcken dristelig/aabenbarlig oc falskelig forspeyede GVds Præst Achimelech/at hand gaff Dauid Mad / oc fick hannom Goliats Suerd / Oc der ingen aff Kongens Drauantere eller Tiennere / effter 1. Reg: 22.

Kongens Vredis befalning / vilde sla Guds Præst ihiel / da tog Doeg sig det an / oc vende sig / oc slog 85. HErrens Præster ihiel. Saa ride end nu mange til Hoffue paa Blackis Hest / at lige som Black forraade sin egen Herre oc Konning / oc mangen Edel oc ærlig mand ved sin Forræderi oc løgnactige Tale / dog straffen gick oc strax offuer hannom selff / Som du kand læse i Saxonis Krønnicke. Saa tiene end nu mange til Hoffue / met deris egen oc mangen Mands forderffue / oc falskelig oc behende vende deris Tale.

Vdi menige mands Omgengelse finder mand Cains Had oc Ondskaff aff Hiertet vden Aarsage. Sinon met sin falske Graad oc listige Anslag / forraader end nu Stæder oc Land / de gaa paa Ræffue kløer / forgifftige som Ogler oc Hugorme / aabenmundede / oc sladre som skader / tale

tale ſtort ſom Giøgen / erre hale oc ſlibrige ſom Aalen/ oc ſom Krabben gaar til bage ſaa vel ſom frem : ſaa vende de deris Tale/farffue/ſtaffere/ polere oc forgylde deris Løgn / deris Practicker erre vden ende/ oc holdis hos mange/ for ſaadan deris Løgn/i act oc ære/oc actis for viſe/forſtandige oc forſlagne Folck/ oc bære gunſt oc gaffue aff dør met ſig.

Mand ſkal i diſſe dage ſee ſig vel for/ huorledis oc met huem mand ſkal om gaais/ oc maa frycte en part Meñiſkis omgengelſe / Thi mand bliffuer offte forraadt aff den mand mindſt trode oc haffuer giordt meſt til gode.
Som Abſolon vndergick met behen- 2. Sam. 15.
de oc ſøde ord/oc ſtal ſin Faders Vnderſaattis Hierter/oc vende dennom til ſig. Saadant haffuer mand vel fundit aff arilds tid / men nu er det alt for megit/ oc forøgis oc bliffuer verre dag efter dag/de haffue det nu

bag Ørit / det er icke alt Guld som glimmer/ey hoñing alt søt er. Mand finder Silcke tunger / men Blaargarns hierter/ vdi Ordet Honning/ men Galde i Hiertet. Det meste nu talis / erre Verba honoris, det forstaa de simple icke / oc der offuer offte forraadis. Det brugis nu wsigelige til Hoffue/ oc gaar i suang i Stæder oc Byer / at mand formercker Cains fortackte Hierte / Labans oc Sauls Suogerskaff / Joabs gryss/ Judæ kyss/ Jødernis Hellighed/ hasceri/ skraberi met Haand oc Fod: Huor offuer de enfoldige/ som mene sig at bygge paa fast grund/ oc see sig om/ da staa de paa Jis/ som snart kand brøste/ eller giffuer fald. Siden i Danmarck hørdis at en Kiortel kalledis en Mutz/ en Vogn/ Kutz/ it Skelmer stycke/ putz/ da haffuer Endrectighed haffd liden platz / oc mange stæds maatte røm̃e aff gaarde oc

de oc Lande. Gud beuare de trofaste Christne fra Forargelse oc skade.

Endog Baguaskere siunis at gaa saa høfflede/ suarrede oc tredskelig an met deris Klafferi / oc mene det bliffuer icke aabenbarit/rædis oc icke at Gud seer alle Menniskers Tancker/end sige Tale : oc acte icke heller at Menniskct skal giøre Regenskaff paa den yderste Dom for huert wnyttigt Ord/ som de haffue talit : Aff dine Ord skalt du bliffue rætferdig / oc aff dine Ord skalt du fordømis: Dog bliffuer deris straff icke aldelis borte/ som Hieronymus siger. Det hender sig offte mand skiuder imod en Steenhald / oc Loddit eller Pilen flyer tilbage igien/oc giør den skade som vdskød : saa skeer oc offte at Baguaskerens Tale kommer offuer hannom selff / oc faaer saa en fuld/knugit/skuddit oc offuerflødig maade i sit skød/ effter Christi

Ierem: 11. Matth: 12. Lucæ 6.

2.Reg. 17. egen Dom. Som Achitophel saa at hans onde Raad / icke vaar nock duelig til Dauids forderffuelse / da hengde hand sig selff. Saadan oc anden wlycke maa Baguaskere vente sig. Aff saadanne Baguaskere lod Titus oc Vespasianus flaa Huden aff / i menige mands Aasiun. Den gudfryctige Antonius lod halshugge Klaffere. J vor Danske Low / K. Hansis Priuilegier / oc Recessen findis oc huad straff Klaffere oc Løgnere bør / Dog den største oc meste Løgn oc Baguaskeri kommer icke til Dagen eller Rætten. Syrach siger

Syrach 21. at Oretudere giøre sig selff skade.

Psalm: 52. Oc Dauid lærer / at HERren skal gantske forstørre oc sønderknuse dennom / oc rycke dennom vdaff Boligen / oc vdslætte dem aff de leffuendis Land. Item / HErren forderff-

5. uer Løgnere / oc haffuer vederstyggelighed til de falske.

Da efterdi Gud haffuer forbu=
dit denne Last / sigendis: Du skalt Leuit:
icke være en Baguaskere. Oc Da= 19.
uid siger / at Menniskens Tunge Psalm.
tracter skade / Da vil ieg raadføre 52.
oc lære alle Christne/ at de spæge de=
ris Tunge/ oc venne sig til sandhed/
oc holde sig fra Klafferi oc Løgn / oc
følge Dauids Raad/ der siger: Jeg
haffuer sat mig for / oc ieg vil tage 39.
mig vare / at ieg icke skal synde met
min tunge. Som Petrus lærer: huo 1. Pet:
som vil leffue oc see gode dage/ hand 3.
skal spæge sin Tunge / at hun taler
intet ont/ oc sine Læbe / at de icke be=
suige. Item Syrach: : Du skalt icke Syrach
venne dig til Løgn / thi det er en ska= 7.
delig seduane. Mand skal oc offte
bede der hos met Dauid: HER= Psalm:
RE beuar min Mund oc Læbe. O 140.
HERRE beuar mig fra det Men= 43.
niske som er beslagit met Suig oc
ondskaff. Item/ frels min Siæl fra 120.

Løgnactige Munde/oc falske tunger.

Kommer nogle Christne for onde Munde/ da skulle de met taalmodighed trøste sig ved deris HERris oc Frelseris Exempel / som maatte staa oc høre paa Jødernis wblue oc wforskammede Løgn oc Bespottelse/ at de kallede hannom Lowens offuertrædere/en Troldkarl/ en Guds Bespottere/ it oprørisk Menniske. Thi trøster JEsus sine Disciple oc alle dem der komme for løgnactige munde/sigendis: salige erre i naar Men-
Matth. 5. miskene tale allehaande ont paa eder/ om de liuffue det. Saa holder Bagvaskeri alt formegit hus hos mange/ at Endrectighed offte maa vige oc lide tuang. De som haffue værit for Klafferis Munde/Dict oc Segn/oc der offuer lidt spot/sorrig oc skade/de haffue det mest fornummit.

Thi ville ieg ynske at huer / som aff Ondskaffs Vane haffuer om-

gaaits met Had/ Løgn oc Lackeri/ kunde betencke sig/ oc nu vende sig til Sandhed oc Endrectighed/ oc sky oc fly Baguaskeri / som er en forderffuelig/ skadelig oc fordømmelig Pestilentze oc forgifft/ oc lære at elske oc øffue sig i Endrectighed/som giffuer timeligt oc euigt gaffn / oc giffue act paa disse stater/som her vdi met sine Lærdome er befattit at kiende sig selff oc den stat vdi oc met huilcke / huer met Endrectighed bør at omgaais.

Thi beder ieg gantske venligen alle oc huer som læss denne lille Bog/ at i met mig optage alting i den beste mening / oc icke for hastigt dømme nogit her om til verste/ som somme pleye at giøre / der altid lættere kunde dømme oc foracte en andens Arbeyde/ end selff giøre nogit dueligt. Vale candidisime Lector.

Petrus Lavertius.

Psalm : 133.

Ecce quam bonum, & quam iu-
cundum, habitare fratres
in unum.

Den CXXXiij. Kong Dauids Psalme.

SEe/ huor deyligt oc lystigt er det/ at Brødre bo Endrectelige tilsammen.

Lige som den kaastelige Balsom paa Hoffuedit/ som nedflyder paa skæggit/ ja paa Aarons skæg/ som flyder ned i hans klæders Søm.

Lige som Dug der falder ned aff Hermon paa Sions Bierg/ Thi der

loffuer HERREN Velsignelse oc Liffuit altid oc Euindelig.

*

Af denne Text vil ieg i denne Bog forhandle 7. Hoffuit Lærdomme.

I. Først For hues Aarsager Kong Dauid haffuer giort denne Psalme.

II. Dernæst/ Huad dette Ord Endrectighed er / oc huad Endrectighed er i sig selff.

III. Den Tredie/ Forklaring huad denne Ollie oc Dug betyder.

IIII. Den Fierde/ Huad gaffn oc fordeel Endrectighed fører met sig.

V. Den Femte/ Huad Aarsager mest haffuer forhindrit/ oc end nu daglige forhindre den hellige Endrectighed.

VI. Den Siette/ Huad wlycke oc skade dennom er offuergaait/ oc paakommer som haffue vdeluckt Endrectighed.

VII. Den Siuende huad oss skal beuege til Endrectighed. Den

Dernæst i den Anden part i deñe Bog vil ieg faaregiffue en Theologiske Hustaffle oc Speyl om de synderligste Stater/ som den Hellige Skrifft mest oc victig omtaler / accommoderit til Eudrectighed / efter denne Psalmis Indhold.

Den Første Hoffuit lærdom/for huad Aarsager Kong Dauid haffuer giordt oc tilsammen skreffuit denne Psalme.

DEn Første Aarsag. Efterdi Dauid saa den skønne liffsalige Guds Tieniste effter Mosi Low være vdi stor flor/ære oc act/ den tid der hand vaar en veldig Konge offuer Juda oc all Jsrael/ som hand holt ved lige/ saa at der vaar vdi Guds Ord oc deris Religion en skøn Endrectighed/ at hand selff oc alle hans Vndersaatte met it I.

it Hierte oc Mund prisede Himme-
lens oc Jordens Skabere/ Abra-
hams/ Isaacs oc Jacobs Gud / oc
giorde deris hellige Dagis oc Offers
Gierninger oc gantske Guds Tien-
niste/ Huor offuer hand i Aanden
haffuer frydet oc forlystet sig i sit
Hierte/ oc aff den Hellig Aands ind-
skiudelse giort denne ypperlige Psal-
me/ oc selff met egit stemme met sine
Sangere siungit: See huor deyligt
oc lystigt etc. Der met vilde David
tilholde Menigheden at siunge den
i deris Forsamlinger/ oc lære oc paa-
minde sine Børn/ Landsens Førster
oc den gantske Menighed/ at de skul-
de bliffue fremturinde i den sande
Guds Tieniste oc hellige Endrectig-
hed/ lære oc vide huor gaat/ lystigt oc
gaffnligt det er til Liff oc Siæl/ at
elske Endrectighed. Der met vil
hand oc opuecke dennom til Tacksi-
gelse mod Gud for saadan sin dyre-
bar

bar Ords rette Kundskaff oc Aandelige Fred.

Den Anden Aarsag. Vilde Dauid met denne Psalme lære oc paaminde Aandelig oc Verdslig Øffrigheds Personer / oc alle sine Vndersaatte / i huad Stat/ Condition oc Embede de vaare/ At lige som de haffde Endrectighed vdi Aanden/ Guds Ord oc Religion/ Saa vilde hand oc lære dennom/ at de skulde effter Guds befalning leffue fredelige oc endrectelige tilsammen i det vduortis Regimente / Leffnit oc Omgengelse / elske/ ære oc tiene huer effter sin Stat/ met alle Broderlige gode Gierninger / sky oc fly Had / Affuind/ Vrede/ Trette/ Fiendskaff/ Oprør oc Krig. Det er en ædel god Gaffue i den Christne Kircke/ Desligest i Verslig Regimente oc Omgengelse at haffue Fredelighed oc Endrectighed : Men det er icke en II.

ringe ting at kunde skønne oc bekiende at Fred oc Enighed er Guds gode synderlige Gaffue. Verden holder icke lenge Fred / Oc naar hun den haffuer / da støn oc higer hun met wforstand effter wfred / oc naar hun faar Krig oc Feyde / saa kand hun den megit mindre / oc icke heller lenge taale oc vdstaa / Men raaber oc beder om Fred / Thi siger mand i det almindelige Sprock: Dulce bellum inexpertis: Det er: Krig er dem sød oc kiær / der Krig icke forsøgt haffuer. Dauid vil fordi lære vdi denne Psalme / at det er fornøden / at Aandelig oc Verdslig Endrectighed maa følgis adt / oc acte huor den Aandelig Endrectighed er / oc den Legomlige følger icke met / der dwer den Aandelige Endrectighed ringe eller intet for Guds Børn. Huad hielper det at leffue i Endrectighed i Ordet / oc giøre mange vd-

uortis Gierninger / vden mand der
hos aff Hiertet elsker sin Næste/ oc
met Tunge oc Mund taler Sand-
hed oc Kiærlighed / oc det met gode
Gierninger beuiser. Det lærer Chri-
stus sigendis: det er sagt til de Gam- Matth.
le/ du skalt icke thielsla/ thi huo som 5.
thielslaer/ hand skal være skyldig for
Dommen/ Men ieg (som er vdsendt
aff Gud at lære Rætten met Sand- Esaiæ
hed/ oc sætte Lowen oc Rætferdig- 42.
hed paa Jorden) siger eder / Huo Ierem.
som er vred paa sin Broder / hand
skal være skyldig for Dommen/ men 23.
huo som siger til sin Broder Racha/
hand er skyldig for Raadit / oc huo
som siger / du Daare / hand er skyl-
dig til Helffuedis Ild. Saa beslut-
ter hand den Lærdom effter den Jø-
diske Ceremonialiske Offer oc Guds
Tieniste: Naar du offrer din Gaff-
ue paa Alteret / oc kommer der ihu/ Matth.
at din Broder haffuer nogit imod 5.

 dig/

dig / saa lad bliffue din Gaffue der
for Alteret / oc gack tilforn oc forlig
dig met din Broder/oc kom siden oc
offre din Gaffue. Forlig dig snart
met din Modstandere/ den stund du
est endnu paa Veyen met hannom/
paa det din Modstandere skal icke
antuorde Dommeren dig / oc Dom=
meren skal antuorde Tieneren dig/
oc du skalt kastis i Fengsel: Sande=
lige ieg siger dig/ du skalt icke kom=
me der vd/ førend du fanger betalit
det sidste Skerff. Lige saa lærer
Matth. 18. JEsus vdi it andit Parabel om den
Tienere som bleff tilgiffuit Ti tu=
sinde Pund / men der hand beuiste
vbarmhiertighed mod sin Medtie=
nere for hundrede Penninge skyld/
saa kom hand strax i vnaade / oc
bleff kast i Fengsel. Denne Lær=
1. Cor. 13. dom stadfester oc Paulus: Der som
ieg talede met Menniskernis oc En=
glernis Tunger/oc haffde icke Kiær=
lighed/

lighed / Da vaare ieg en lydende
Malm / eller en klingende Bielde/
Oc der som ieg kunde spaa / oc viste
alle lønlige ting/ oc all Vjsdom/ oc
haffde all Troen/ saa at ieg kunde
flytte Biergene/ oc haffde icke Kiær-
lighed/da vaare ieg intet. Saa skal
mand icke aleniste elske den Aandeli-
ge Guds Fred vdi Ordet oc Tro-
en/ men oc den vduortis Verdsens
Fred oc Omgengelse.

Den Tredie Aarsag. Me-
ner en part/ at Dauid synderlig
giorde den for Jødernis første Fø-
delsis Friheds skyld / offuer huilcken
Syskon oc Menighed iblant Jø-
derne altid laae vdi Trætte oc Had
imod huer andre/ Fordi Guds Low
tilholdt de Førstefødde Velsignelsen
oc Kaar til at bliffue Præster / Kon-
ger/Offuerster/Høffdinger oc For-
mend for de andre Syskene oc Brø-
dre. Aff denne Førstefødsels ære

oc Forspring hoffmodede sig mange Førstefødde imod deris Brødre oc Slect / menendis at de vaare bedre end de andre Sysken for Gud oc Verden / fordi de vaare fødde der til / oc haffde Guds Low met sig. De andre misunte offte de Førstefødde denne Lycke oc Velfart / ære oc Gods / som Guds Low haffde giffuit dennom / oc der aff bleffue oprørde imod deris Sysken oc Brødre / oc det gaff dennom offte Aarsage til stor Had / Wenighed / Kiff oc Trætte / Oprør oc Krig / huor offuer den sande Broderlige Endrectighed oc Rolighed vdeluckt is. Thi vilde Dauid met deñe Psalme paaminde disse Første fødde at leffue vdi Brøderlig Tolmodighed fredeligt oc endrectigt Leffnit met deris Brødre / Undersaatte oc Menighed / oc sky oc fly Trætte / Had oc Wenighed / oc der hos raade de andre Brødre oc Me-

nighed /

nighed/ som haffde icke den Første-
fødzels Rettighed/ til Tolmodighed
oc Fredelighed/ at de icke skulde aff-
uendis oc fortryde de Førstefødde de-
ris ære/ Lycke/ Herlighed oc Mact/
som Gud oc hans Low dennom giff-
uit haffde/ at de ved saadan Endrec-
tighed kunde sky all skade oc wlycke/
som Wsamdrectighed fører met sig/
oc alle tracte effter Endrectighed/
som fører timeligt oc euigt gaffn.

Den Fierde Aarsag. Me- IIII.
ne de meste/ at Dauid sammendrog
deñe Psalme strax effter hand vaar
bleffuen Konge offuer all Jsrael/
Thi effter Sauls Død bleff Dauid 2. Sam.
alleniste Koñing offuer Judæ Hus 5.
i Hebron/ vdi 6. Aar oc 6. Maane-
der. Der effter paa Ottende Aar
effter Kong Sauls Død komme al-
le Jsraels Slecter til Kong Dauid
i Hebron oc sagde: See wi erre di-
ne Been oc Kiød/ der til met tilforn

der

der Saul vaar Konge offuer oss da førde du Israel baade vd oc ind/ saa haffuer HErren sagdt til dig : Du skalt vocte mit Folck Israel/ oc være en Første offuer dennom. Der komme alle de Eldste aff Israel til Kongen i Hebron/ oc Kong Dauid giorde it Forbund met dennom for Herren i Hebron/ oc de salffuede Dauid til Konge i Israel. Der Dauid saa at Førsterne/ de Eldste oc gantske Menighed met fuldbyrd Villie oc samtycke haffde nu giordt hannom til deris rette Herre oc krunede Konning/ som oc vaar en Guds Prophet. Saa vilde hand nu lære Geistlige/ Verdslige oc menige mand/ at de skulde leffue rolige oc endrectige vdi Kiærlighed/ oc betencke i Aluorlighed:

1. Først at de skulde være Gud tacknemmelige for de vaare komne til Fred oc ro/ god stilhed oc Konge Regimen-

gimente/ effter stor Blodstyrtelse/ Krig oc wlycke/ som huer Gudfryctig bør at giøre effter stor Bulder/ Krig/Blodbad/jammer oc elende.

Dernæst/at de skulde nu sla i glem all den Had / Wenighed/ Oprør / Mord/Krig/Forderffuelse oc skade/ som vaar skeedt baade før oc effter Kong Sauls Død/ oc i det interregno indtil denne Kong Dauids Kroning oc Kongelig Regimente/ Oc huad som vaar skedt met Naboskaff/ forandring met Raadit/Kemperne/ Krigsfolck oc menige mands ord oc gierninger/ det skulde nu være døt oc forgiæt/ at ingen skulde oprippe/tale eller tractere videre paa forgangne oc fremfarne gierninger. 2.

For det Tredie. Vilde hand vdi synderlighed her met raade de oprørske Hoffueder som vaare iblant hans Førster / Raad oc Menighed / som haffde vel samtyckt hannom til Konge/ 3.

ge/ dog imod deris Villie/ oc vaare hannom icke alle gode aff Hiertet/ men haffde heller seet oc vndt en anden det Kaar/ ære/ Krune oc Kongelig Regiment/ Oc haffde vel mange practiske beraad oc anslag om hannom / Oc en part holt hannom for en wfredelig/ oprørsk Blods vdgydere oc Herre/ som kand forstaais aff Simei Ord oc Tale / der Absolon oc Dauids egit Raad oc Menighed vaar falden hannom fra/ der Simei
2. Sam. 16.
skende paa Dauid/ oc slo til hannom met Steen / oc kallede hannom en Blodhund. Der vaare vel flere saadanne Brødre/ som det gaar aldrig saa jeffnt oc lige til i Kongelig Val oc Kaar/ at det er effter huer mands tycke oc Villie/ ja icke i de Kald som ringere erre. Thi vilde Dauid met denne Psalme paaminde saadanne at holde Fred oc Rolighed/ oc dempe deris onde Tancker oc slemme Forset.

Den

Den Fierde Aarsag. Me- IIII.
ner en part/ at Dauid i besynderlig-
hed aff it Faderligt Hierte / skreff
denne Psalme/ for sine egne Børn/
der hand saa at Absolon slo sin Bro- 2.Sam.
der Amon ihiel/ bleff oprørsk imod
Faderen / oc tog ilde aff sted. Saa 13.
vilde hand met denne Psalme lære
oc vise sine Børn til Fredelighed /
Broderlig Venskaff oc Kiærlighed
vnder sig selff met Landsens Her-
rer/ Førster oc Vndersaatte/ som de
skulde omgaais met.

Den Femte Aarsag. Me- V.
nis at Dauid aff en Prophetiske
Aand haffuer giordt denne Psalme/
oc icke aleniste seet til den Verden i
huilcken hand leffuede (som berørdt
er) men oc til den tid nu er/ oc kom-
me skulde effter hannom til Ver-
dens ende / At Konger / Førster /
Børn/ Nabo/ Gienbo/ Menighed oc
alle Mēniske skulle lyde oc fylge den-
ne Lær-

ne Lærdom/ Oc huer giffue act paa sin Stat/ oc giøre alle sine gierninger til Guds ære/ sit egit oc huer Mands gaffn vdi Endrectighed/ Fred oc Rolighed.

Disse oc andre saadanne victige sager/ siunis Dauid at haffue hafft til at giøre denne skøne Lærepsalme/som nu i vor tid aller best behoff giøris til Formaning oc paamindelse/ imod den hemmelige oc aabenbarlige Had/ Affuind oc Efftertal/ som findis hos de meste Menniske vdi alle Stater i all Verden/ at huer kand lære huor kaasteligt oc dyrebar gaffn/ den gode oc Hellige Endrectighed fører met sig/ Oc huad forderffuelig oc fordømmelig skade/ Had/ Affuind/ Bagtal oc Wenighed fører met sig.

*

Den Anden Hoffuit lærdom i denne Psalme/huad dette Ord Endrectighed er/ oc huad Endrectighed er i sig selff.

ENdrectighed haffuer sit Naffn/at lige som Heste eller Øxen der erre faarespende at drage/ skicke sig best sammen/ naar de drage jeffnt oc lige met huer anden : Men der som den ene vil frem oc den anden tilbage / Den ene drager stifft oc sterckt/oc den anden forskaaner sig/ det kaldis Vsamdrectighed. Det er oc lige som Ecteskaff der kaldis paa Græske συζυγία, det er paa Latine coniugium, oc paa Danske Samdrectighed / Det er / samdrectige i Aag / oc jeffne vnder Byrde oc i Dræt. Saa kaldis oc denne Dyd paa Græske ὁμόνοια, det er paa Latine Concordia, Vnanimitas, Consensus, Det er rettelige paa

Danske/ Hiertens Enighed oc samdrectighed/ at tho/ tre eller flere erre ens til sinde/ oc samtyge i deris Bestilling/ i Hierte/ hu oc villie stemmer tilsammen vdi it. Oc lige som paa en Strengeleg stemmis mange Strenge saa/ at de haffue en god sammen liud/ at der som de skønt icke lyde ens/ erre de dog concordantes, det er sammenlydendis/ saa de giffue en god consonantz oc liffsalig Klang. Saa haffuer det sig oc huor Samdrectighed er/ der stemmer de store oc smaa oc middele Folck deylige tilsammen/ oc det giffuer en herlig Harmoni oc Resonantz: Det er/ det lader kaastelige vel/ oc fryder alle fromme deris hierter/ ja end ocsaa deris Øren/ som der om høre oc spøre.

II. Det Andet i den Anden Hoffuitpart: Huad Endrectighed er i sig selff. Endrectighed om huilcken

cken David her skriffuer / er en ind-
giffuen Forstand vdi Guds Børn/
at de vdi en sand wtuilafftig Tro/
ydmyg oc wforfalsket Kiærlighed el-
ske/lide oc fordrage huer anden baa-
de i Aandelig oc Legomlig omgen-
gelse / Fred oc Rolighed. Lige som Genes.
Abraham der vdi Aandelig oc Le- 13.
gomlig Fred oc Tolmodighed om-
gicks met alle Menniske / oc synder-
lig beuiste Loth stor Endrectighed oc
Fordeel/der deris Gods bleff megit/
oc de kunde icke bo tilsammen/at der
bleff Træcte iblant Hyrderne off-
uer Abrahams Fæ/oc Hyrderne off
uer Loths Fæ. Da sagde Abraham
til Loth : Kiære/lad icke være Træt-
te imellom dig oc mig/ oc imellom
dine oc mine Hyrder / fordi at wi
erre Brødre/ Staar icke Landit dig
aabit faare? Kiære skil dig fra mig/
Vilt du fare til den Venstre side/
da vil ieg fare til den høyre/ Eller

vilt du fare til den høyre / da vil ieg
fare til den venstre. Eja / huilcken
tollig Endrectighed vaar det? Men-
niskene haffuer icke nu det Sind.
Mange hellige Fædre / Patriarcher /
Propheter oc andre Guds Børn /
haffue omgaaitz oc leffuit tilsam̃en /
i synderlig / ydmyg / Kiærlig oc tol-
modig Endrectighed. Strax eff-
ter Christi Himmelfærd i det Ny
Actor. Testamente begynte Apostlene aff
2. den Hellig Aands krafft i Jerusa-
lem at Predicke oc døbe / Da bleff
der en stor Forsamling / oc iblant
dennom en dyrebar oc offuermaa-
de skøn Aandelig oc Legomlig En-
drectighed / at der bleff (som Texten
4. siger) it Hierte oc en Siæl: Der
sagde oc ingen om sit Gods / at det
hørde hannom til / Men det vaar
dennom alle almindeligt. Der vaar
oc ingen iblant dennom som lide
nød. Thi saa mange aff dennom
som

som haffde Agre oc Hus/dem solde
de/ oc baare Penningene for det sol-
de Gods / oc lagde dennom for A-
postlernis Føder/oc mand gaff huer
huad hand haffde behoff. Det vaar
en ret ædel oc skøn Endrectighed i
Lærdom / Leffnit oc Gierninger.
Saadan retskaffen Tro / Endrec-
tighed oc Kiærlighed findis icke nu
almint hos huer / at den ene Chri-
sten ret aff Hiertet met Ord oc gier-
ninger beuiss den anden : Men den
er forkølit hos de meste som nu leff-
ue/ saa naade Gud de fortrengde
Aandelige oc Legomlige Fattige.
Dog huor en Christen Tro er / da
lader den sig vel til siune/ met sin
rette Kiærlighed oc Endrectighed/
som huer Christen bør at øffue sig
vdi/som Paulus formaner/sigendis: 1. Cor.
J skulle haffue it sind/ oc være fred- 13.
sommelige / saa skal Kiærlighedens
oc Fredens Gud være hos eder.

Denne Endrectighed haffuer sin be=
gyndelse/Ende / Styrcke oc Krafft i
Esaiæ 9. Fredsens HErre Christo/som Pro=
pheten kalder hannom. Oc Johan
1.Iohan. 4. nes lærer/at Gud er Kiærlighed/oc
huo som bliffuer i Kiærlighed/hand
bliffuer i Gud / oc Gud i hannom.
Paulus siger : Er der Kiærligheds
Philip. 2. trøst / er der Aandens samfund/ er
der Hiertens Kiærlighed oc Barm=
hiertighed/ da opfylder min glæde/
at i erre ved it sind/haffue lige Kiær=
lighed / værer ved en Mening/ giø=
rer intet aff Træte eller forfenge=
lige roos/ oc acter eder met ydmyg=
hed den ene den anden høygere end
sig selff / oc intet see til det som han=
nom hører til / men det som andre
hører til. Huer være ved det sind li=
ge som Christus vaar / huilcken alli=
geuel at hand vaar i Guddommelig
skickelse / da holt hand det icke for it
Roff/ at være Gud lig / men fornæ=
drede

drede sig selff / oc bleff som it andit Menniske/ oc fornædrede sig til Døden. Dette exempel burde huer Christen at offuerueye oc efterfølge.

(Dauid siger : See.)

Naar Propheterne aff Guds Aand/ Christus oc Euangelisterne ville opuecke deris Tilhørere/ at kiende deris Blindhed oc Haardnackenhed/ oc giøre dennom vaagne oc achtende paa deris Saligheds Lærdom / da haffue de brugt dette Ord (See) Effter den vijs taler oc Dauid i denne Psalme sigendis: (See) At hand met forundring vilde sige: Endrectighed er saa kaastelig en ting/ at ingen met Menniskelig Tunge kand vdsige huad timelig oc euig gaffn den fører met sig / som mand kand skønne der som Guds Ord endrectelige/ reent oc vforfalsket Prædickis/ Sacramenterne rettelige brugis/ oc mand finder it Gudeligt Leffnit oc

gode gierninger i Riger oc Lande/ Oc naar Stæder oc Byer/ Slaat oc Feste staar i deris flor oc blomster/ oc det gaar Konger/Førster oc Menighed vel / at Venner /. Slect oc Nabo komme til huer andre/ oc erre tilsammen met ærlig glæde oc Hiertens lyst til Gilde/Gestebud/ Brøllup oc Høytider/ da gaar mand fredelig til Kircke oc hiem igien vden fare/ reyser aff oc i By/ aff it Land oc Marcket til it andet/ kiøber oc selger/ tiener oc hielper huer andre met lyst oc Hiertens glæde. Men derimod naar wenighed i Ordet/ Krig oc Feyde kommer paa/da er Graad/ Sorg oc klage for haanden/oc lader ilde i alle vinckel oc vraaer/ Slaat oc Feste nedskiudis/Byer oc Stæder affbrendis/Adel/Ryttere oc Knecte/ Borgere oc Bønder dræbis oc forarmis: saa gaar all wærlighed oc wrolighed an / all Lyst oc glædskaff

forgaar/

forgaar / Oc mand hører daglige onde Tidender baade til Land oc Vand/oc haffuer da icke fred at gaa til Kircken: Skat/ Tynge/ Beſuæring met all Forderff/ Vold/ Tiuffueri/ Røffueri / Horeri / Skelmeri met all wgudelighed/ Drick oc Daabel/ Perlamente oc ſlagsmaal gaar da for ſig: Da fuldkomis ſom Gud ſiger ved Moſen: At en vey ſkalt du drage imod dine Fiender/at ſiu veye ſkalt du fly for dennom/ Du ſkalt bortſpredis til alle Riger paa Jorden/ Fule oc Diur ſkulle opæde dig/ din Oxe ſkal ſlactis for dine Øyen/ oc du ſkalt intet æde der aff/ met ſaadanne flere gruſelige ælende/ ſom Moſes i ſamme Capittel opregner. Deut: 28.
De ſom leffue oc mindis den Krig imellom Danmarck oc Suerrige / ſom begyntis Aar 63. oc endtis Aar 71. ſom varede paa Ottende Aar/ de (ſiger ieg) ſkal vel ſige det ſaa at

 være

være i sandhed. Thi maa wi vel
tacke Gud som nu leffue vdi Aande-
lig oc timelig Fred/ oc siunge met
Kong Dauid/ at det er gaat/ lystigt
oc nyttigt som Fred oc Enighed hol-
dis. Den Hellig Aand met slid be-
skriffuer oc denne Fred hos den store
Esaiæ 2. Prophet oc Euangelist/ oc siger: De
skulle giøre deris Suerd til Plow-
jern/ oc deris Spiud til Sigle. Thi
at intet Folck skal opløffte it Suerd
imod it andit/ oc de skulle icke mere
lære at stride. Disse Ord forstaaes
icke/ at der nogen tid skal bliffue saa
stor Endrectighed iblant Mennniske-
ne paa Jorden/ at Suerd/ Spiud/
Buer Bøsser oc alle slags Vaaben
oc Verge skulle sønderslaas oc øde-
leggis/ at huer met Tryghed vden
fare kand reyse til Land oc vand/ paa
vey oc sti/ gaa ved Plowen/ oc være
fri i Stæder oc Byer / at Vaaben
oc verge jo skulle behøffuis/ oc mand
jo skal

io ſkal fornemme Krig / Røffueri/ Matth.
Mord/ Oprør / ſlagsmaal oc Liffs 24.
fare/ ſom Chriſtus paaminder / at
wi mod hans Tilkommelſe oc Ver=
dens ende ſkulde høre Strid/ oc rycte
om krig. Item/at it Folck ſkulde ſæt=
te ſig op imod det andet. Oc Pau= 2. Tim.
lus ſpaar/ at der ſkal bliffue gruſelig 3.
tid vdi de ſidſte Verdſens Dage/
der ſkal være Menniſke ſom holde aff
ſig ſelff / Gerige/ ſtortalende/ hoff=
modige/ beſpaattere Forældre wly=
dige/wtacknemmelige/ waandelige/
wkiærlige/ wforligelige/ſkendere/w=
kyſke/vilde/vanartige/forrædere/ for=
trædere/opblæſte ſom megit mere ei=
ſke Vellyſt end Gud/ ſom haffue it
Gudeligt wæſens anſeelſe / men de
necte krafften der aff. Diſſe Brø=
dre ſkulle icke føre megen godEndrec=
tighed/ men heller komme Bulder oc
Trætte paa veye/at Vaaben oc ver=
ge vel ſkulle giøris behoff. Men

disse Prophetiske Ord (at de skulle giøre Suerd til Plowjern / oc spiud til sigle) skulle forstaais / at Christi Kirckis Menighed / oc Guds Børn vdi alle Stater skulle afflegge Bagtal/ Kiff/ had/ tuedract oc fiendskaff/ oc leffue endrectelig oc kiærlig met huer andre i spagfærdighed/ sactmodighed/ ydmyghed/ taalmodighed oc fredelighed. Fordi det sømmer sig icke/ at Christi Menighed vdi sig skal spaatte/ foracte/ bagtale eller forfølge huer andre/ men at den ene skal offuerdrage den andens Brøst / oc leffue i all Brøderlig Endrectighed oc Kiærlighed. Der met kommer Esaiæ Tale offuer ens met Kong Dauids Ord/ at huer Christen skal elske Fred oc Endrectighed. Den samme Lærdom haffuer oc Christus befalit/ der hand stod op aff Nadueren / oc lod Vand i it Becken/ oc begynte at toe sine Disciplis Føder/ oc

Iohan. 3.

tiurde

tiurde dennom met it Skørt / som
hand vaar omskiørtet met/ Oc der
hand haffde toet deris Fødder/ tog
hand sine klæder paa/oc sætte sig ned
igien oc sagde : See/ ieg giorde eder
en Efftersiun / at i skulde giøre som
ieg giorde eder. Item i samme Capitel:
Jeg giffuer eder it nyt bud/at i skul-
de elske huer andre / som ieg elskede
eder/ saa skulde i oc elske huer andre/
der paa skal huer mand kiende / at i
ere mine Disciple / der som i haffue
Indbyrdis Kiærlighed. Saa er
Endrectighed Christnis Prydelse oc
smycke / ja den rette Troens fruct/
paa huilcken mand skal kiende Guds
Børn / som Christus oc lærer hos
Lucam : Værer barmhiertige som Lucæ
eders Fader oc er barmhiertig. Jo- 6.
hannes siger : Dette er det Budskaff 1. Iohan.
i hørde i Begyndelsen/ at wi skulle 3.
elske huer andre / icke som Cain der
vaar aff den Onde/ oc myrde sin
Bro-

Broder/ huor for myrde hand hannem? for hans Gierninger vaare onde/ oc hans Broders rætferdige. Item / lader oss icke elske met Ord eller Tungen/ men met Gierningen oc sandhed. Saa formaner oc Paulus: Den ene skal komme for den anden met ære at beuise Kiærlighed skal icke være falsk: Hader det onde / bliffuer ved det gode. Eders Broderlig Kiærlighed iblant huer andre skal være aff Hiertet. Item Den ene fordrage den anden i kiærlighed / oc værer flittige til at holde Enighed i Aanden/ formedelst Fredsens baand/ it Legome oc en Aand/ lige som i erre kallede til it Haab i eders Kald. Apostelen giør der paa viitleufftige Argumenter, at den ene Christen skal elske den anden / Fordi de erre alle it Legome vdi Christo/ oc den ene er den andens Lem til tieniste oc gode at beuise huer anden/ som

Rom: 12.

Hebræ: 12.

som det hele Capittel lærer. Apostelen formaner oss at staa effter Fred met huer andre / oc Hellighed/ vden huilcken ingen skal see HErren. Petrus lige saa: Elsker huer andre met brendendis Kiærlighed aff it reent Hierte/ som de der erre igenfødde / icke aff forgengelig Sæd/ men aff wforgengelig sæd/ som er aff Guds Liffs Ord/ som bliffuer euindelig. Item/ værer ved it sind/ medlidige/ Brøderlige/ wenlige/ betaler icke ont met ont / eller skendsord for skendsord/ men velsigner der imod. Paulus siger: Lader oss staa effter det som tien til Fred / oc ynsker oc beder for de Rommere / at Taalmodighedens oc Trøstelsens Gud vilde giffue dem / at de kunde haffue it Sind iblant huer andre/ effter Christum JEsum / at de endrectelige met en Mund kunde prise Gud vor HErris JEsu Christi Fader/ Oc raader den-

1. Pet. 3.

Rom. 14.

dennom at anname huer andre/ lige som Christus haffuer anammit dennom til Guds Loff. Aff disse oc andre stæder i den Hellige Skrifft lære wi huad Endrectighed er / oc huor gaffnlig oc nyttig den er iblant alle Mennisske/ synderlig hos Guds Børn. Thi naar Endrectighed icke er hos dennom / da er det lige som Solen forginge aff Himmelen/ oc naar den forgaar/ saa forgaar Planeter/ Stierner/ oc alle Himmelens Corpora , Jordens oc Himmelens kreds/ Haffuit / Jorden oc Værit met alle sine Creatur / oc Jlden mister sin naturlige Varme oc vederquegelse/ ja da forginge all Verden. Men lige som Solen met sin Gissel varmer / renser / vedderquæger oc opholder Himmelen met sine Creatur/ Jorden met sine Creatur/ Værit met sine Creatur / Vandit met sine Creatur / oc Jlden met sin Natur/

tur/ oc giør alting til gaffn/ forme-
ring oc ophold. Saa giør oc En-
drectighed blant Menniskene/ Den
foruermer oc opuecker Menniskens
Hierter at giøre huer andre ære oc
gaat/ baade det som er Menniskens
Saligheds gaffn / saa vel som det
Legomlige gode/ Oc huor den icke
er/ der er huercken Lycke/Raad eller
Guds Velsignelse.

Her maatte nogen sige: Kong
Dauid taler i denne Psalme alleniste
om Brødris Endrectighed / Huad
kommer Endrectighed da ved alle
Menniske?

Dauid aff den hellige Prophetiske
Aand kalder her alle Menniske Brø-
dre/ som klarlige formerckis aff disse
efftersølgendis Aarsager/huilcke ieg
oc vil antegne for de enfoldige.

Først fordi Gud er alle Menni- I.
skis Fader/ som Euangelisten siger: Iohan.
Saa mange som hannom anname- 1.

de/ gaff hand mact at bliffue Guds
Deut: Børn/ de som tro paa hans Naffn.
32. Moses kalder Gud en Herre oc Fa-
Psalm: der/ som haffuer skabt oc beredt oss.
145. Saa kalder oc Dauid Gud en Fa-
der / som opholder alle Menniske oc
Ierem Creatur met sin mact oc velsignelse.
3. Oc Gud siger selff hos Propheten:
Du skalt kalde mig kiære Fader/ oc
icke vige fra mig. Er Gud meñiskens
Fader/ da erre de jo hans børn? Er-
re de hans børn/ da erre de jo Brø-
dre oc Systre? Erre de icke Legom-
lige/ saa erre de dog Aangelige Brø-
dre alle som tro paa Christum.
II. For det Andet / Lige som Dauid
i mange Psalmer haffuer spaadt om
Christi Person/Embede/Død oc op-
standelse: Saa haffuer hand oc aff
den Hellig Aand / spaadt om dette
Aandelig brøderskaff/ der hand sag-
Psalm: de: Jeg vil Prædicke dit Naffn for
22. mine Brødre. Met de Ord haffuer
Dauid

Dauid seer hen til det Aandelige brø-
derskaff / som skulde skee i Christi
igenløsning/ at alle Troendis Men-
niske skulde bliffue hans Brødre oc
Systre/ oc den ene Christen den an-
dens Broder oc Syster. Om det
Broderskaff talde Christus til Ma-
riam effter sin Opstandelse sigendis: Iohan: 10.
Gack bort til mine Brødre / oc sig
deñom: ieg far op til min Gud oc til
eders Gud/ til min Fader oc til eders
Fader. Det er det sande Brøder-
skaff/ som Apostlerne i deris Skriff-
uelser omtale/ at de kalde den Christ-
ne menighed Brødre/ for deris Chri-
stelige Tro skyld. Om dette Brø-
derskaff haffuer Christus aabenbar-
lige tald oc sagd: Huo som giør
Guds Villie/ hand er min Broder/ Marc: 3.
Syster oc Moder.

III. For det Tredie kalder Dauid alle
Menniske Brødre effter den Jødi-
ske vijs oc brug/ som vaar i det gam-

 le Te-

le Testamente/ at Patriarcker/ Kon-
Gen: 13. ger oc menige mand brugte denne
Glose i deris Omgengelse naar de
hilsede oc talede til huer andre. Saa
kallede Abraham Loth sin Broder/
endog Loth vaar alleniste hans Bro-
2. Sam: 20. ders søn. Joab helsede Amasa met
Fred/ oc kallede hañom sin Broder.
Oc lige som Fædrene vdi det gamle
Testamente haffue optagit oc holdt
det Brøderlige naffn oc glose/ i høy
acht/ oc kaldet huer andre Brødre
oc Systre: Saa haffuer oc mange
strax effter Apostlernis tid i det Ny
Testamente i besynderlighed holt det
Brøderlige naffn oc glose i stor ver-
dighed/oc kaldit huer andre Brødre
oc Systre. Dog der er offte vnder
Ibidem. det Broderlige Naffn/ skeedt stor
Misbrug oc Forræderi/ som Joab
der sagde til Amasa: Fred met dig
min Broder/oc tog Amasa ved skæg-
git met sin høyre Haand/ oc vilde
kysse

kysse hannom / oc Joab stack hannom met it Suerd igennom Liffuit/ at hans Induol falt vd paa Jorden oc hand døde. Cain holt oc falsk Broderskaff met sin Broder Abel. Esau hadede sin Broder Jacob. Judas forraade JEsum met en kyss/ oc kallede hañom Rabbi. Jøderne kallede Jesum Mestere/ oc gaffue hannom gode Ord/dog aff falske Hierter.

Gen. 4. 27.
Lucæ 22.

En part haffue oc paa sidste giffuit sig Naffn aff atskillige Helgen som bekiende Christum/ oc der hos affskildt oc besøndrit sig fra andre i Brøderskaff/ oc paa sidste giffuit sig i Claaster Aarden / oc nogle ladit kalde sig Franciscaner aff Francisco, somme S. Hansis Brødre/ aff den hellige S. Hans Baptista, oc somme S. Jacobs Brødre &c. oc hulde det Brøderskaff i stor act/ saa at Keyser / Konger/ Adel/ Borgere oc Bønder haffue paa det sidste forlat

deris Krune / Spir / Kongelig oc Verdslig ære/oc giffuit sig i saadanne Claaster / at bliffue i det hellige Brøderskaff / oc lode sig som andre kalde Brødre / oc giffuit der til skow oc marck/ met stor Eyedom. Mange Borgere oc Bønder met kaanstelige Embitzmend gaffue sig oc i saadanne Claasters brøderskaff met deris Gods / dennom kallede de Lægbrødre. Huor aff er opkommen en vane offuer Christendommen vdi disse oc andre Riger/ i Kiøbstæderne saa vel som paa Landit/ at de haffue giffuit sig tilsammen i deris egne Byer/ oc giordt sig Laug / samquem oc gestebud met deris Naboer/ Hustruer oc Børn / oc gaffue sig selff / deris laug/samquem oc gestebud Naffne/ somme effter S. Hans/ nogle effter S. Jacob/en part effter S. Knud/ oc besuore sig i Brøderskaff/ Huldskaff oc Troskaff met huer andre/ i

ære/ glæde oc velmact / ſiugdom oc
fattigdom / at trøſte oc hielpe huer
anden/ baade vden oc inden Lands/
ſom Brødre oc Syſtre. Erlige oc
Gudelige Brøderſkaff oc ſamquem
erre icke forbudne aff Gud / naar
mand vdelycker Hoffmod / Forfen=
gelighed/ druckenſkaff / fraadſeri oc
andre lætferdige Synder/ſom i He=
rodis geſtebud/ der de i deris Suſeri Matth.
drucke oc ſprunge S. Hans ſit hoff= 14.
uit fra. Chriſtus gick offte til Ge= Lucæ
ſtebud hos Jøderne aff ſtor ydmyg= 14.
hed oc fromhed / endog de meente
hannom alt ont. Hand vaar oc til Iohan.
Brøllup i Cana i Galilæa/ oc ven= 2.
de der Vand om til Vin/oc haffuer Matth.
ſelff ſagdt/det ſom gaar ind at mun= 15.
den beſmitter icke Menniſken.

Summa / ieg vil her met paa=
minde huer Chriſten at tracte effter
CHriſti Hellige Brøderſkaff / der
haffuer beredt ſine Brødre oc Sy= Iohan.
ſtre 14.

stre Bolig oc rum i Himlene/ at nyde met sig hos Gud Fader/ den Hellig Aand/ oc alle Guds Himmelske Hærskare oc Engle i Euighed.

Den Tredie Hoffuit lærdom/ om de tho Lignelser/ Ollie oc Dug.

VEd disse tho Lignelser vil David lære huor dyrebar oc gaffnlig Endrectighed er/ at wi dess ydermere skulde beflitte oss at elske oc fremdrage den/ som giffuer Guds Børn oc alle fredelige Menniske Velsignelse oc Liff/ timelig oc euig gaffn/ oc her aff lære at sky oc fly den forderffuelig Wsamdrectighed/ Hadskhed/ Bagtale oc Forræderi/ som fører timelig oc euig skade oc forderff met sig.

Her erre thu stycke at acte: Først om denne Ollie. Dernæst om denne Dug.

Den Første Lignelse lyder I.
saa: Lige som den kaastelige Balsom
paa Hoffuedit/nedflød paa Aarons
Skæg/ oc ned i hans Klæde søm:
Saa ligner Dauid Endrectighed
ved denne Kaastelige oc Dyrebare
Balsom Ollie.

Først som den Ollie vdøstis off= I.
uer Præstens Aarons Hoffuit for Num:
Gud oc Menigheden/ til huilcken 8.
Gud haffde synderlig behagelighed/
oc den vaar æddel/kaastelig oc dyre=
bar Balsom/ Zirat oc prydelse: saa
haffuer oc Gud yndest oc behag til
alle Mennniske/ som aff Hiertet an=
namme oc elske denne dyrebar oc yp=
perlige Siæls oc Legoms Ollie/En=
drectighed/ om huilcken Dauid si=
ger: (See/huor deyligt oc lystigt er
det / at Brødre bo endrectelige til=
sammen.) Den er den rette Zirath
oc prydelse/paa huilcken Guds børn
kiendis. Lige som mand vdsmycker

en Brud met æddelstene / smycke oc andet mere / at hun kand være sin Brudgom oc alle dem hende see oc beskue yndig/deylig oc en ære i deris Aasiun : saa erre oc alle de som elske Endrectighed / Yndelige oc herlige for Guds Ansict / oc alle Christne Menniske. Men de som riffuis oc fleckis som Hunde oc Katte / sendis oc skendis erre tyranske som Biørne oc Løwer/de erre mishagelige oc vederstygelige baade for Gud oc Menniske/ oc kiendis der paa Sathans Børn at være.

II. For det Andet ligner David Endrectighed ved den kaastelige Balsom Ollie / for sin composition skyld / at lige som deñe Balsom Ollie bleff blandet oc tilsammen mengdt aff mange slags Vrter / oc endog somme Vrter gaffue en kaastelig oc dyrebar lucht fra sig/saa haffde dog en part aff Vrterne en affbitterhed oc ilde=

ildeluchtenhed/ som Mirra/ Casia/ men naar de bliffue tilhaabe blandet oc tempererit efter Apotekiske vijs/ da vaare de alle tilsam̃en en kaaste-lig/dyrebar/ oc synderlig vellluchten-dis Balsom Ollie/huilcken gaff Israels Folck ved sin skøne lucht/ en synderlig vederquegelse vdi Hoffuedit/ Legom oc Hierte: Saa erre oc en part icke velluchtendis for Gud/ for deris groffue synd oc brøst/ met huilcke de erre beladne/ men naar de forny sig / oc komme offuer ens met andre Mennişke/oc begynde en sand oc aluorlig Penitentz/Tro/ Haab oc Paakaldelse/ oc føye sig effter huer andre i Taalmodighed oc Christen samfund oc Endrectighed/ met god Omgengelse oc Christeligt Leffnit/ saa erre de Gud behagelige i Fredsens oc Endrectigheds Herre Christo/oc erre en velluchtendis Ollie for Gud oc hans Hellige Engle/ som Esaiæ 9.

Christus

Christus lærer: Naar en Syndere
Lucæ 16. giør Penitentze aff Hiertet/ da er der
mere oc større Glæde i Himmelen
hos Guds Engle/ end offuer 99. ret-
færdige/ som icke haffue Penitentz
behoff. Erre de icke end aldelis vel-
luchtendis for deris Synders skyld/
om de ellers holde sig til Endrectig-
heds veye/ saa haffue de dog den
glædelige Trøst/ som Gud haffuer
loffuit: Der som eders Synder erre
Esaiæ Blodrøde/ da skulle de dog bliffue
1. Snee huide/ Oc om de erre som Ro-
senfarffue/ da skulde de dog bliffue
som den klare Ager vld.

III. For det Tredie/ ligner Dauid
Endrectighed ved denne kaastelige
Balsom/ at lige som den vaar æddel
oc dyrebar/ for den kaastelige Mate-
rie oc Vrter hun bereddis aff/ som
vaar Mirra/ Calmus/ Canelebarck
oc hin Ollie aff Ollie træ: Saa
erre oc de Mennisker som elske En-
dreetig-

drectighed / Guds ypperste oc æddeligste Vrter oc Creatur paa Jorden/huilcke Gud selff skabte oc plantede i Paradis til vellucħtenhed oc behag/at endog de bleffue megit fortørrede oc visnede/ ved Sathans tileggelse / oc deris egen efterfølgende villie. Om wi end frycte oss for vor Gen. 3.
Syndige natur/ den wi haffue arffuit aff Adam/som giør oss wduelige/ wuærdige oc dødelige/ saa skulde wi dog icke mistrøste oss der for/ men tro stadelige/ at wi met Adam erre komne til vext/ vederquegelse/ safft/ dyrebarhed oc Vellucħtenhed igien Ephes. 1.
hos Gud/ved den Quinde sæd Christum/som Apostelen lærer: der haffuer fornyet alting i Himmelen oc paa Jorden / der oc trøster oss/ at hand er den kaastelige Guds Winstock / oc wi erre Grene voxte i hannom. Huad kand regnis oc actis ypperligere/ end at wi vide/ som Apo- Iohan. 15.

stelen lærer/ at Christus frelste oss
Tit: 2. it Folck sig til Eyedom.

IIII. For det Fierde ligner Dauid Endrectighed ved den kaastelige Ollie: at lige som Moses tog Salue Ollien/ oc øste den paa Aarons Hoffuit/ oc viede hannom oc hans Sønner/ oc iførde dennom Linkiortle: Saa er Christus salffuit aff Gud met den Hellig Aand oc krafft/ som Petrus siger: Det Esaias tilforn spaade/ at hand skulde salffue oc saliggiøre dennom som tro paa hannom/ oc øffue sig i den rette Endrectigheds Ollie: huilcken Christus der oc skulde klæde dennom met Salighedens klæder/ som Propheten i samme Capittel siger: Jeg glæder mig i Herren/ oc min Siæl glæder sig i Gud/ Thi hand førde mig i Salighedens klædebon/ oc klædde mig met Retuisheds Kiortel/ lige som en Brudgom prydet met Præstelige prydelser/

Leui: 8.

Actor: 10.

Esaiæ 61.

ser/oc som en Brud prydet met hen-
dis Smider. Oc Dauid siger: Du Psalm.
salffuede mit Hoffuit met Ollie. 23.
Haffue wi icke den rette Ollie aff
Christo / som er Troen oc Salig-
hed/ da faa wi at staa vden Him- Matth.
merigis Dør / met de fem daarlige 5.
Iomfruer.

V. For det Femte/ligner Dauid En-
drectighed ved deñe kaastelige Ollie/
at lige som Aaron oc hans Sønner
bleffue Guds Præster oc Hellige
Folck/oc fraskilde den onde Verden/
strax de bleffue salffuede: Saa bliff-
ue oc alle de Guds Præster/som giff-
ue sig inderlig til den Gudelig En-
drectighed ved Christum / som Io-
hannes siger: Du est ihielslagen/ oc
kiøbte oss ved dit Blod aff allehaan- Apoc.
de Tungemaal/Slect/Folck oc Hed- 5.
ninge / oc du giorde oss til Konger
oc Præster for vor Gud/at wi skul-
de bliffue Konger paa jorden. Item/
hand

hand toede oss aff vore Synder met
sit Blod/ oc giorde oss til Konger oc
Præster for Gud oc sin Fader.
Huor om Petrus taler: Jerre det
1. Pet: 2. vduälde Slect / det Kongelige Præ-
stedømme. Om saadan fraskillelse
lærer Paulus: Jeg formaner eder
Rom. 12. kiære Brødre ved Guds Langmo-
dighed/ at i giffue eders Legome til
it Offer/ som er leffuendis / helligt
oc Gud velbehageligt / huilcket skal
være eders fornumstige Guds Tie-
niste / oc skicker eder icke som denne
Verden/men omuender eder forme-
delst eders sinds fornyelse.

VI. For det Slette ligner David En-
drectighed ved dēne kaastelige Ollie/
at lige som mand icke alleniste acter
anden dyrebar Ollie for Dyd oc
lucht skyld / men oc for hans skyld
som den først haffuer paafundet/aff
huilcken hun haffuer Naffn/ som
Galeni Ollie / Theophrasti Ollie/
eller

eller den skøne Urt Gentiana, som haffuer sit Naffn aff Kong Gentio, som den først paafand: Saa bør oc denne Ollie Endrectighed at actis/ kaastelig/ efftherdi Gud selff haffuer den paa bødit oc befalit / baade i det gamle oc ny Testamente / oc gaar dennom vel til Liff oc Siæl her oc i Euighed som hende elske.

VII. For det Siuende ligner Dauid Endrectighed met denne kaastelige Balsom Ollie: at lige som Gud siger/ hun er hellig: saa skal oc Endrectighed være Guds Børn hellig. Huad kand være helligere for Gud oc Menniske / end at leffue Fredelig / sactmodig oc taalmodig effter Guds Bud. Thi Christus siger: salige erre de sactmodige / thi de skulle besidde Jorden / salige erre de fredsommelige/ thi de skulle kaldis Guds Børn. Matth. 5.

VIII. For det Ottende ligner Dauid

Endrectighed ved denne Ollie / at
lige som en kaastelig Ollie vddriff-
uer oc renser slim/ fulhed aff forgiff-
tige Saar/ hæler oc læger dennom/
giør Menniskenn sund oc karsk : saa
giør oc denne hellige Endrectighed/
huor hun er da fordriffuer den alle
mēniskens onde tancker/syndige gier
ninger oc skadelige paafund/oc fører
menniskenn til fornyede gode giernin-
ger oc Tancker/ som teckis Gud/ oc
erre mēniskene nyttige. Saa er den-
ne Endrectighed god oc gantske nyt-
tig/for Gud oc alle Menniske.

David siger fremdelis / at denne
Ollie vdøstis offuer den Ypperste
Præstis Aarons Hoffuit/oc flød ned
i hans Skæg oc klæder.

Her haffue wi at lære/at lige som
Gud gaff Liff oc vederquegelse / oc
haffde behagelighed til menigheden i
det gamle Testamente ved den Ol-
lies vdøselse offuer Aaron : Lige saa
haff-

haffuer Gud i det ny Testamente giffuit oss Liff oc vederquegelse ved den Ypperste Præst Aaron/ som er CHristus / hues Ollie som er hans Hellige Blod / der vdøstis offuer hans Hoffuit oc gantske Legome for oss som renser oc toer oss aff alle vore Synder/ som Apostelen siger : Lige som Gud behager oss for vor ypperste Præst oc Broders Christi skyld : saa skulde oc wi behage vor Næste i Endrectighed/ som Paulus formaner: Værer retsindige i kiærlighed / oc voxer i alle stycker i den som er Hoffuedit Christus/ aff huilcken det gantske Legome er tilhaabe føyet/ oc it Lem henger til det andet/ effter huer Lems Gierninger i sin maade/ Oc giører at Legomit voxer til sin forbedring / oc det altsammen i kiærlighed. Item/ der skal huer skicke sig saa iblant oss/ at hand kand behage sin Næste til gode oc forbedring.

Hebr. 7. · 1.Iohan. 1. · Ephes. 4. · Rom. 15.

Den Anden Lignelse om Dug lyder saa: Lige som Dug falder ned aff Hermon paa Sions Bierg.

Her lærer Dauid fremdelis / at lige som Endrectighed lignis ved Ollie / oc er nyttig baade for Gud oc Menniſken / saa lignis hun i lige maade ved Dug.

I. Først at Dauid taler effter den art oc vijs/ som Esaias lærer om Regn oc Sne. At lige som regn oc sne falder ned aff Himmelen/ oc kommer
Esaiæ 55. icke did igien / men vedſker Jorden/ oc giør hende fructsommelig/at hun giffuer Sæd til at saae/ oc Brød til at æde: saa falder oc Dug aff Himmelen paa Hermons Bierg / fra Hermons Bierg til Sions Bierg/ fra Sions Bierg / hen iblant ſmaa Biergene/ Enge oc Dale / oc falder icke til forgæffuis / men forfærſker Vandet/vedſker oc vederqueger jorden/

den / oc giør hende fructsommelig met Skow oc marck/oc giffuer dennom Grøde oc Fructsommelighed/ Korn/ græs/ vrter/ oc giffuer Menisken velluchtenhed/ sunt Liff oc lystighed/ oc giffuer alle Fiske / Fule/ Diur oc Creatur vederquegelse : Lige saa giør oc Endrectighed / huor den er iblant Guds Børn/ da fryde oc glæde de sig i Gud oc Aanden/ i venlighed / kiærlighed / taalmodighed/oc all god Omgengelse/oc haffue Trøst/ glæde oc gaffn aff huer andre.

II. Dernæst vil Dauid met denne Lignelse lære / huor Dug falder icke i rette tid/ da er der stor elende/jammer oc nød blant Meñiskene/Queg oc Creaturene / saa forsuinder Jorden/ Træene/ skow met blomster oc grøde/ Fiske/Fule/Diur oc Creaturene omkomẽ/huilcket er altsammen Guds Vredis straff oc heffn for

Deut: 11. Menniskens Synder/ som Moses
talede/ der hand gaff Israels Folck
Landsens leylighed tilkiende/ oc sag-
de: Det Land som du far hen til at
indtage oc kommer til / er icke som
Egypti land / aff huilcket i erre vd-
dragne/ der som du saade din Sæd/
oc maatte selff vande den som en
Kaalhaffue/ Men det haffuer Bier-
ge/ Dale/ som Regn aff Himmelen
skal vande/ huilcket Land HERren
din Gud haffuer giffuit dig. Giff act
paa HERrens din Guds Øye / see
stedse der paa fra Aarsens begyndel-
se indtil enden. Høre i mine Bud
som ieg biuder eder/ at i elske HEr-
ren eders Gud/ oc i tiene hannom/
da vil ieg giffue eder Regn paa rette
tid / baade aarle oc silde/ at du sam-
ler dit Korn/ din Most oc Ollie/ oc
ieg vil giffue dit Queg græs paa
Marcken/ at de skulde æde oc bliffue
mætte. Wi læse at Gud iblant an-
dre

dre Plager haffuer truit sit Folck
met denne Plage/ oc sagdt: Der som
du icke vil høre oc lyde mit Ord/ da 28.
skal Himelen bliffue offuer dit hoff=
uit som Kaaber / oc Jorden vnder
dig som jern/ Oc ieg vil giffue eders
Land støff oc aske for Regn aff Him=
melen. Huad det er for elendig oc
jammerlig Landeplage/ kunde wi læ=
se vdi Kong Achabs oc Heliæ Histo= 1. Reg.
rie/ der det icke regnede paa Jorden 17. & 18.
vdi 3. Aar oc 6. Maanede / indtil Iacob
Gud aff sin Naade ved Prophetens 5.
forbøn gaff Dug oc Regn. Lige som
saadan offuermaade brynde oc tyr=
cke er Guds Vredis straff / offuer
Menniskene for syndens skyld : saa
haffuer oc Gud vndertiden met off=
uermaade Regn oc Dug / straffit
menniskens synd oc vgudelighed be=
synderlig met den grume Vandflod/
der alle Kilder vdi den store oc dybe Genes.
Affgrund opbruste/ oc Himmelens 7.

Stibord oc Vindwer oplodis / at det regnede paa Jorden vdi 40. dage/ oc 40. netter/ oc Vandit gick 15. Alne høyt offuer Biergene/ oc stod offuer Jorden 150. dage. Wi haffue it synderligt Exempel her i Danmarck/ huorledis Gud straffede alle Landsens Indbyggere met Hungers nød oc plage/ Queg oc Creatur/ baade met tyrcke oc væde/ som icke Danske mend allene burde at tencke paa/ men oc alle Christne. Det tildrog sig i Kong Oluff Hungers tid/ at Vaaren oc Sommeren vaar met stor tyrcke oc brynde/ vden all Dug oc Regn/ saa at Kornit haffde saa gaat som ingen fremuext/ oc om end skønt nogit ringe opuoxte / da bleff det alligeuel siden fordærffuit vdi Høsten aff megen wafladelig regn/ som daglig paakom / vden all Solskin oc varme / Oc mange droge vd paa Eger oc Baade/ oc affskaare de

Saxo lib. 12. cap. 72.

øffuer-

øffuerste Ax paa Kornit/ oc tiurde det siden i deris Ovne/ malede det/ oc berede der aff Grød oc Velling/ thi det tiente icke at bage Brød aff. Der aff bleff jo lenger jo større Dyrtid i Landit/ huilcken skilde de Fattige ved Liffuit/ oc de Rige ved deris Gods oc Penninge/ oc Kongen oc Adelen foruedslede deris Slaatte oc Jordegods for Korn oc Fetallie til deris Ophold. Alle omliggende Lande haffde offuerflødig nock aff allehaande slags Korn oc fruct/ saa at huer mand met deris egen store sorg oc skade kunde tage oc føle paa/ at det vaar Guds synderlige store heffn/ som Danmarcks Indbyggere offuergick/ for det Mord som de bedreffue paa deris wskyldige Herre oc fromme Konnig/ Kong Knud/ som vaar Kong Oluff Hungers Broder. Om denne Guds Plage haffuer Mester Suend Biscop i Ro-

skilde spaad tilforn/ at den skulde komme i Rigit for Kongens Mord skyld/ Oc formanede derfor Folckit trolige/at de skulde giøre Penitentze/ Oc stod den elende paa vdi 30. Aar Paa en Jule afften / Kong Oluff skulde effter gammel sæduane/ giøre sine gode Mend oc Hoffsinder it Verdskaff / da haffde hand icke saa megit i Køcken eller Kellere/at hand kunde sætte for dennom til it Maal- tid / hand bøyede derfor sit Ansict ned imellom begge sine Hender / oc skammedis ved sig selff / oc græd be- skelige / at hand haffde icke paa den Høytidelig dag / aff huilcket hand kunde mætte oc forlyste sine gode Mend oc Tienere / oc faldt ind til Gud met aluorlig Bøn oc forma- ning/ bad hannom at der som hand vaar fortørnet paa hans Folck/ at hand vilde affuende fra dennom sin vrede offuer hans Hoffuit/ at hand

maatte allene lide / oc de andre vnd-
gaa denne store straff. Gud bønhør-
de hañom/oc lod hañom snarlig skil-
lis fra denne Verden/hans Vnder-
saatte til stor Trøst oc glæde. Thi
effter hans Affgang/affgick den dy-
re tid/ oc met hans Begraffuelse/op-
uoxte all fructsomelighed aff jorden.

For det Tredie / som Dauid her III.
priser Dug at være kaastelig oc nyt-
tig for sit gaffn skyld / saa er oc
Endrectighed en dyrebar ting for
Gud oc Menniskēn/ naar den kom-
mer vdi rette tid/som Christus lærer Matth. 5.
oc formaner/at wi skulle icke forhale
vor tid i Ondskaff oc Had/der hand
siger: Forlig dig snart met din Mod-
standere/ den stund du est endnu hos
hañom paa veyen/paa det din Mod-
standere skal icke antuorde Domme-
ren dig/oc Dommeren skal antuorde
Tienneren dig / oc du skalt kastis i
Fengsel: Sandelig siger ieg dig/ du
skalt

skal icke komme der vd / før end du betaler det sidste skærff.

IIII. For det Fierde ligner Dauid Endrectighed ved den Dug/ som faldt ned fra Hermons bierg oc paa Sions Bierg/ for det gode gaffn de Bierge oc andre hos liggendis Bierge oc Dale der aff bekomme/ som Jødeland haffde i sig mange slags Bierge/blant dennom vaar it langt streckende Bierg/som hed Hermon/ som vaar megit høyere oc større end Sions Bierg / met megen vijd/ oc nogle Mile veys fra Jerusalem. Dette Hermons Bierg vaar paa hin side Jordan/ som altid gaff vedske oc Dug fra sig / som faldt ind paa Sions Bierg/oc Sions Bierg gaff fremdelis samme Dug oc vædske paa de andre omliggende Bierge/ oc faldt samme Dug altid offuer Jerusalem/oc den omliggende Egn/ som en lystig Mayregn/ der aff bleff

Grøde/Fruct/ Vin/Ollie oc andit/
huor aff Menniſken / Fiſke/ Fule oc
Creatur fick Liff oc vederquegelſe.
Saa vil Dauid her lære/at lige ſom
diſſe Bierge oc Dale haffde grøde oc
gaat aff huer andens Naboſkaff:
Saa ſkeer det ocſaa naar Chriſtne
Nabo oc Brødre erre Endrectige/
da erre de behagelige for Gud oc
Menniſke. Thi ſiger Syrach: der
erre try ting ſom behage baade Gud Syrach
oc Menniſken vel / naar Brødre er= 25.
re endrectige/ Nabo haffue Kiærlig=
hed tilſammen/oc Hosbonde oc Hu=
ſtru forligis vel. Men Had oc w=
ſamdrectighed er Gud imod/ oc de
ſom leffue der vdi / erre Sathans
Børn / vden de ſig omuende i tide.
Derfor tencke ſig huer/ at her er all=
eniſte tho veye effter dette Liff. Den
Port er vijd/ oc den vey er bred/ ſom Matth.
fører til Fordømmelſen/ Oc de erre 7.
mange ſom vandre der paa. Den
Port

Port er sneffuer/ oc den vey er trang som fører til Liffuit/ oc der erre faa som hannom finde. Bed derfaar Gud om Naade/ oc see dig vel for huorledis du leffuer. Banck paa oc leed/ at du kandt ved Ordsens Hørelse oc it endrectigt Leffnit met alle Christne opsøge oc finde veyen til Himmerige/ oc bliffue euig salig.

Lucæ 11.

Den Fierde Hoffuit lærdom i denne Psalme/ vdi huilcken Dauid lærer oss huad gaffn oc fordeel Endrectighed fører met sig/ oc lyder Ordene saa:

Der loffuer HErren Velsignelse oc Liffuit altid oc euindelig.

DIsse Ord erre victige oc dyrebare/ met huilcke hand beslutter disse berørde Lærdomme vdi denne Psalme/ oc giffuer

uer nu tilkiende huad gaat Endrectighed haffuer met sig/ baade i dette oc det tilkommendis Liff/ om wi den elske.

Først neffner Dauid dette Ord (Der) oc lærer der met / at huor en Christelig samfund/ samquem/ forsamling/ Venskaff/ Naboskaff / tro Broderlig oc Christelig Kiærlighed oc samdrectighed er/ der er vor Herre selff / oc haffuer behagelighed til saadanne venlige Folck / oc haffuer derfor giordt dennom Naadens tilsagn oc sagdt: huor tho eller tre erre forsamlede i mit Naffn / der vil ieg være mit iblant dennom. Matth. 18. Huor CHristus er / der er Guds Yndist/ Lycke oc velfart. Gud haffuer oc besluttet alle sine Gierninger ved tilbørlig god Endrectighed oc Aarden/ som wi see i Himmelen / at de Himmelske corpora, Soel/ Maane/ Planeter oc Stierner/ de holde god

Endrectighed / oc vare paa deris
gang/ Termin / Time oc Minut.
Haffuit haffuer ocsaa sin brusende
mact oc storm / oc maa dog bliffue i
den rette Eygenskaff oc Termin/ oc
gaa der icke offuer/ som Gud det for-
Ierem 5. ordinerit haffuer/ som Propheten si-
ger. Paa Jorden haffuer oc Gud
skicket alle Creatur til endrectig oc
venlig Omgengelse tilsammen.
II. Dernæst siger Dauid: (Der loff-
uer Herren) her lærer hand/ at Gud
giør sit løffte oc forplict til alle som
leffue i en sand Endrectighed / huil-
cket icke er it forfengeligt Løffte/ som
Iohan. 16. Verdens Første Sathanas loffuer
sine Børn vdi Legomlig Vellyst/
Matth. 6. eller som den Herre Mammon giff-
uer sine Venner/ som recker stackit/
Psalm: 135. oc er wbestandig met fryct oc fare.
Dauid taler icke heller her / om de
Menniskelige Herrer oc Affguder
Exod: 12. paa jorden/ men om den rette Abra-
hams

hams/ Isaacs oc Jacobs Gud/ den
hand selff dyrckede oc tiente/ som
kand fuldkomme sit Løffte oc decret/
tratz Dieffuelen oc all Verden/ oc
all den mact til er/ Thi hand er en Num: 21.
Gud offuer alle Guder/som giør alt
det hand vil i Himelen/i Haffuit oc Ierem: 10.
alle dybene/ som Moses oc Prophe-
terne omtale/ oc Paulus stadfester. I. Tim. I.

For det Tredie beneffner Dauid III.
huad denne HErre loffuer de En-
drectige/ oc opregner Trende ting/
Først Velsignelse / Dernæst Liffuit
altid / for det Tredie/ Euindelige.

Først loffuer HErren Velsignel-
se. Huad kand være trøsteligere I.
imod Verdens armod oc wselhed/
end at den euige Gud vil giffue den-
nom der elske Endrectighed/Velsig-
nelse oc Benedidelse. Det er den ta-
le som Salomon bekiender/ sigen-
dis: HErrens Benedidelse giør rige Prouer: 10.
Folck vden møye. Den Velsignelse

 forkla-

Psalm: 112. forklarer Dauid i en anden Psalme/
Der skal være ære oc Rigdom i den
Mands Hus som frycter HErren.
Aff saadan Guds Velsignelse bleff
Abraham / Isaac oc Jacob offuer-
flødige/mectige oc rige/ oc Dauid
selff. Skrifften siger at Salomon
1. Reg. vaar større met Rigdom oc Vijs-
10. dom/ end alle Konger paa Jorden/
Oc Gud gaff hannom saadan Vel-
signelse/at der vaar i Jerusalem vdi
hans tid / saa megit sølff som steen.
Saa lære disse Ord/ endog huert
Menniske vdi sit rette kald i sit An-
sictis Sued skal søge Klæde oc føde i
Gudelighed oc rætferdighed/om end
Tidsel oc Torne / det er/ wlycke oc
gienuordighed møder dennom/ saa
skulle de icke fortuile/ men taalle oc
haabe / at Gud dog aff sin Naade
vil mildelig hielpe oc velsigne alle
dennom som elske Endrectighed.

II. For det Andet loffuer HErren

Liffuit. Her haffue wi oc en offuermaade skøn Lærdom/ at Gud loffuer de Endrectige Liffuit: Det er at forstaa / at Menniskens Liff oc leffnit staar icke vdi megit Brød oc Mad/ kunde det hielpe til Liffuit/ da døde icke de rige/ som her i Verden leffne mange Lester Ru/ Huede/ Korn oc anden spise til Liffs ophold effter sig. Det sagde Christus til Dieffuelen/ der hand fristede hannom i hungers nød: Mennisket leffuer icke alleniste ved Brød/ men aff huert Ord som gaar aff Guds Mund. Det lærer oc Moses: Du skalt frycte HErren din Gud/ oc holde hans Bud/ du oc dine Børnebørn i alle eders Liffs dage/ paa det du maat lenge leffue/ oc det maa gaa dig vel. Item / Du skalt elske HErren din Gud/ oc lyde hans røst / der paa staar dit Liff oc din lange Alder. Som vor HErre saa opholder oc forlenger de Gude-

Matth. 4.

Deut. 6.

30.

lige Menniskis Liff oc tid effter sin
2. Reg. 20. Villie/som det skede Kong Ezechiæ
der bleff tilsagdt aff Propheten / at
hand skulde døe/ Oc strax for hans
Hiertens grædelige Bøn oc frem-
farne Gudelige leffnit/ bleff tilsagdt
paa hans Sotteseng ved Prophe-
ten/ Sundhed oc sit Liff vdi 15. Aar
der effter. Saa forkorter oc Gud
vndertiden de wgudelige menniskers
Aar/ Alder oc Dage/ oc kalder den-
nom fra Verden / at de icke skulle
leffue deris naturlige Liff/ som den-
nom ellers vaar beskicket aff Gud/
Psalm: 37. som Dauid trøster de Gudelige oc
siger : Fortørne dig icke paa de On-
de/ vær icke hadsk paa Misdedere/
thi de skulle hastelige affhuggis lige
som græs / oc de skulle visne lige som
grønne Vrter. Oc i samme Psal-
me: Jeg saa en wgudelig hand vaar
stolt/ oc hand bredde sig vd oc grøn-
nedis som it Lawrbærtræ/der mand
gick

gick der frem/ see/ da vaar hand bor-
te/ ieg spurde effter hannom/ da bleff
hand ingensteds funden. Saa haff-
de de Sodomiters Liff/ met all deris
Velfart bleffuit ved lige vdi mange Gen: 18.
Aar / haffde der bleffuit fundit 10.
Rætferdige Mennisfe iblant den-
nom / Men der de icke fands / da
maatte de alle dø/ met den grumme
Suoffl oc Ild/ oc deris Alder oc
Aar/ for deris Synders skyld / for-
kortedis. Saa haffde Gud oc bered
de Niniuiter Døden/ for deris Syn- Ionæ 3.
ders skyld/ som bleff foruend der de
giorde Penitentze i Aske oc secke/ met
Faste/ Raab oc Bøn til Gud/ Oc
hand gaff dennom Liffuit igien for
Døden. Dauid taler oc om Men-
niskens Liff/ oc trøster alle Christne/ Psalm: 90.
at naar Pestilentze/ Siugdom oc v-
lycke paakommer / da vil HERren
beuare dennom / oc siger: Der som
der falder Tusinde hos din side/ oc

Ti tusinde hos din høyre haand/dog skal det icke ramme dig. Saa lære wi aff denne Psalme/at huo som vil leffue lenge / oc begiere at det skal gaa hannom vel / hand skal frycte Gud / oc leffue i Endrectighed met sin Jeffnchristen.

III. For det Tredie siger Dauid / Altid oc Euindelig. Met disse Ord ender Propheten denne Psalme/ oc siger trøstelige: HErren vil giffue de Endrectige Velsignelse oc Liffuit altid oc euindelig/ det er: hand vil hielpe/ styrcke oc beuare saadanne/ icke alleniste i denne Verden/ men oc i den tilkommendis / som er Paradis deris rette Fæderneland/oc der mætte dem met det euige Liff euindelige. Naar Guds Børn fordi vndertiden lide vold/ wræt/Hunger/fristelse aff Dieffuelen oc den onde Verden/met deris Frelsere Christo/ da skulde de vide/ at Gud sætter icke altid sine

Børn vnder Rosentræ her i Verden/ men stundem vnder Tornebusken/at lide met sig oc sin menighed/ som Petrus siger: i skulle glæde eder om i end skulde være bedrøffuede en liden tid / i mange haande fristelse/ paa det eders tro skal findis retsindig oc megit kaasteligere end det forgengelige Guld/ som prøffuis i Ilden. 1. Pet: 1.

III. For det Fierde/ naar menniskene leffue Endrectige / da haffue de en god Samuittigheds Glæde i Aanden/ fast Tillid til Gud/ oc dristelig raabe oc bede om Hielp/ oc vide at de den bekomme/ oc fare i Fred met Simeone/ oc forløsis met Paulo oc faa met deris Broder det euige liff. Lucæ 2. Philip. 1.

Den Femte Hoffuit lærdom / Huad Aarsager mest haffuer forhindrit / oc daglige end nu forhindrer den Hellige Endrectighed.

1. DEn første Aarsage vaar
oc er den gamle Hugorm/
Apoc. 12. som kaldis Dieffuelen oc sa=
thanas / hand førde den første[ur]
samdrectighed i Verden imellom
Gud oc Menniskēn. Dernæst imel=
Gen: 3. 4. lom Menniskene indbyrdis / som
kiødelige Brødre Cain oc Abel/saa
haffuer hand altid flittig varet paa
Menniskene/oc met list oc lempe op=
uackt megen had oc wenighed. Oc
end paa denne Dag forfører mange
Menniske imod Gud oc deris Næ=
ste/ paa alle onde veye til timelig oc
euig skade / hues de icke i tide see sig
for / oc holde sig til Guds Ord / oc
en Christen samdrectighed. Thi er
det raadeligt / at huer Christen som
optendis til Had imod sin Næste/
seer sig vel for/oc beder Gud beuare
sig fra Sathans indskiudelse / listig=
hed oc indgang/ at hand icke skal fø=
re dennom met sig til skam/ skade oc
fordømelse.

Den Anden Aarsag er Adams oc II.
Euæ hoffmod/som meente at bliffue
mere end de vaare aff Sathans til= 3.
eggelse oc deris efterfølgende Vil=
lie/ oc bleffue dog mindre. Den A=
damske hoffart giør end nu mange
Menniske skade/ oc forhindrer En=
drectighed/naar mand acter sig selff
oc foracter andre. Thi lærer Petrus
oss/ at Gud staar de Hofferdige i= 1. Pet:
mod/ oc giffuer de ydmyge Naade. 3.
Oc Apostelen biuder de rige aff den=
ne Verden/at de icke hoffmode den= 1. Tim:
nom/ oc ey heller sætte Haab til den 6.
wuisse Verden / men til den leffuen=
dis Gud som giffuer oss rigelige alle
haande at bruge/ at de giøre gaat/
bliffue rige i gode gierninger/gierne
giffue/ erre behielpelige/ samle den=
nom selff Liggendefæ/en god grund=
uol paa det tilkommende/ at de kun=
de fatte det euige Liff. For den lede
Hoffmod dømde CHristus Phari= Lucæ
18.

 seeren

seeren met all sin hellighed/ der hand
hoffmodede sig aff. Som Hoff-
modighed er den første Trappetrin
til Helffuede / oc haffuer førdt man-
ge til wselhed: saa er Ydmyghed
Iacob: 4. det første Trin til Himmels. Thi
raader S. Jacob sigendis: Ydmy-
ger eder for Gud / saa skal hand op-
Lucæ 1. høye eder Her om taler Maria i sin
Loffsang: Hand ophøyer de ydmy-
ge / oc nedstøder de Hofferdige aff
Stolen.

III. Den Tredie Aarsag er Affuind-
sighed/ den haffuer oc vndertryckt
oc forjaget den gode Endrectighed.
Exempel see wi i Cain/ som affuin-
Gen: 4. dis ved sin Broders Abels Naade
hos Gud/ oc derfaare slog hannom
ihiel. Saul haffde heller ingen sag
1. Sam. 18. at forfølge Dauid/vden den affuind
at hand fortrød Quinderne gaffue
hannom den ære som en vng Kem-
pe sømmede oc burde. Saadan Aff-

uindsiughed er alt for megit gengse i Verden nu om stunder. Verdslig øffrighed imod den Aandelig/ Aandelig imod den Verdslig/ de Fattige imod de Rige/ de siuge imod de helbrede/ Menigheden imod deris Øffrighed / en Tiennere imod den Fri/ S. Peder imod S. Hans/ en Nabo imod den anden / it Rige imod det andit: som CHristus viser oss hos Euangelisten/ at Tienerne affuendis ved deris Herris rundhed/ ved lige Penninge for wlige Arbeyd. Saadan Affuendsiughed findis icke vdi Creaturene. Maanen fortryder icke Solgislernis skin oc klarhed/ Jorden misunder icke Himmelen sin høyhed/ dog den er ringere/ Strømme/ Suel/ store Fosse oc Vand fortryde icke Haffsens vidbegrebenhed/ dybhed oc mectighed. Skulde Værit/ Ild oc Elementerne met deris mact affuendis ved huer andre/ oc Matth. 20.

gribe huer til sin mectige Natur/ da skulde Himmel/ Jord oc alting snart forgaa/ Men nu haffuer Gud beskickit dennom Endrectighed/ vdi huilcken de lade sig nøye. Affuendsiughed er saa stor (som mand pleyer at sige) mand er til freds huor ilde mand lider/ der som hans Nabo lider lige saa. Mand kand icke lide sin Næstis Velfart timelig eller Aandelig.

IIII. Den Fierde Aarsag er Gerighed. Den er oc en stor Aarsage til wsamdrectighed: Meum & tuum, det er/ mit oc dit/ giør en stor klammer i Verden. Saa gick det Achab oc

1.Reg. 21. Jesabel/ de haffde Riger oc Land/ Stæder oc Byer/ dog vilde de icke lade sig nøye førend de fick Naboths Wingaard met/ oc det ved den fattige Mands wskyldige Død/ der de icke fick den met villie. Saa erre i dag mange som selff haffuer Kongeriger

riger / Skow oc Marck/ siger dog
effter andris/ slæbe tilhaabe (som E=
saias siger) det ene Hus til det an= Esaiæ
dit/ oc legge den ene Ager til den an= 5.
den/ indtil der er icke mere rum / at
de kunde allene besidde Landet/ men
det vil icke lenge vare. Thi Prophe=
ten raaber Ve offuer dennom oc si=
ger: Huad gielder om de mange
store oc skøne Hus skulle icke bliffue
øde. Det findis offte / som mand
pleyer at sige: effter en god Afflere
kommer en god ødere: De rige riff=
ue Gaarde oc Renteboder sammen/
naar de erre døde/saa falder Hus oc
Boder i hull / oc selgis for halfft
værd. Denne Gerighed affmalis i
Tantalo, hos Poeterne/ at mand
kand see Gerigheds forfengelighed
ved Haffuit oc Træens fruct / som
hand siger effter/ oc faar dog intet.
Plautus i sin Aulolaria beskriffuer
lige det samme ved Euclionem.

Paulus

Paulus lærer : Det er en stor vinding / huo som er Gudelig oc lader
1. Tim. 6. sig nøye / Thi wi førde intet i Verden. Derfor er det aabenbare / at wi skulle oc intet føre aff Verden / men naar wi haffue føde oc Klæde / da skulle wi lade oss nøye.

V. Den femte Aarsag som forhindrer Endrectighed / er æregerighed. Huordan den er / kunde wi aff A-
Hester 3. mons Exempel forfare / som vaar en Hoffmester / sæt aff Kong Assuero / offuer 127. Land. Der alle Kong Assueri Tiennere bøyede Knæ for hannom / bleff en befunden som hed Mardocheus / som icke vilde bøye Knæ for samme Hoffmester / Der det bleff hannem kundgiordt / bleff hand fortørnet / kallede sine Venner til sig / oc rosede sig aff sin ære oc værdighed. Men fordi Mardocheus eniste icke ocsaa giorde hannom Knæfald / besluttede hand met sin

Hustru

Hustru oc venner/at oprevse it Træ i sin Gaard 50. Alne høyt/ at vilde lade henge Mardocheum vdi / dog vende Gud lycken/ at den æregerige Amon bleff selff hengd i samme træ. Est du nogit / lad en anden oc være nogit.

Den Siette Aarsag er Baguaskeri/ der met sig fører megen wlycke/om huilcken Last videligere er tali i Fortalen. Disse oc andre Aarsager forhindre den hellige Endrectighed/ huilcke Synder her alle at opregne oc beskriffue er for langt.

Den Siette Hoffuit lærdom / huad skade Uenighed haffuer førdt met sig oc daglige vircker hos alle wsamdrectige Menniske.

Lige som Endrectighed fører Guds Naade / Velsignelse

nelse / timelig oc euig Velfart met
sig/som lærdt er: saa haffuer wsam=
drectighed paaført megen fordærff=
uelig skade oc wlycke.

I. Først/om wi ville see til Himme=
len til de hellige Engle / da befinde
wi at nogle icke haffue holdt En=
drectighed met Gud / men opsæt sig
imod hannom aff stor Hoffmod/ oc
haffue icke beholdt deris førstedøme/
oc forlat deris Bolige/oc erre derfor
nedstøt til Helffuede met Mørck=
heds Lencker / til den store Dags
Iudas. Dom/ som Judas oc Petrus lære.
2. Pet. 2. Her om taler Esaias: Huorledis est
Esaiæ du falden ned aff Himmelen du skø=
14. ne Morgenstierne? Huorledis est
du falden til Jorden/ du som suigte=
de Hedninge? Du tenckte dog i dit
Hierte/ieg vil opstige i Himmelen/
oc ophøye min stoel offuer Guds
stierner / ieg vil sætte mig paa Pac=
tens Bierge/paa den side mod Jor=
dan/

dan / Jeg vil fare offuer de høye Skyer/oc være den allerhøyeste lig/ ja du far ned i Helffuede til Graffsens side.

Dernæst haffuer Dieffuelen førd den Aandelig stat paa megen wlycke. Først giorde hand sig til en falsk Prædickere i Paradis / det Gud forbød / det befoel Sathan at giøre/ oc met den falske Forklaring forvende den Endrectighed som vaar imellom Gud oc Mennisken/ oc kom den skade affsted/ som ingen kunde bode/ vden JEsus allene. Strax der effter haffuer hand opuackt falske Propheter i det gamle Testamente / som du kandt læse i Mose tid / Kongernis tid/ Propheternis tid/ som her vaare langt at fortelle. J det ny Testamente greb hand tit oc offte Christum an/ oc synderlig i Ørcken/ der hand angick hannom met vnderfundighed / met de høye Fristeiser/ me- II.

Genes. 3.

Matth. 4.

nendis at spilde Menniskens Sa-
lighed paa ny/som hand giorde i Pa-
radis / oc førde Løgn oc Sandhed
sammen i en Pung/ Klippede it sty-
cke aff Skrifften oc sætte for JEsu.
Der vaare oc i Christi tid falske Læ-
rere/Phariseer/Saduceer/Esseer oc
andre Guds oc Mosi Lows falske
vdtolckere. Vdi Apostlernis tid li-
ge saa/ Cherintus oc mange andre
som lærde falskelige/at Christus icke
vaar Guds Søn / som oc Sima-
chus/Arrius oc andre wtallige. Der
effter haffuer ocsaa den wgudelige
løgnactige Machomet begyndt oc
optenckt en ny Religion imod Chri-
stum/ oc indførd sig i Verdslig Re-
giment/ Aar 623. effter Christi fød-
sel/ som er bleffuen en mectig Mo-
narcha/som huer dag høris aff hans
mectige Tyranske mact oc Blods
vdgydelse / som vndertrycker baade
Aandelig oc Verdslig stat/ oc indta-
ger

ger store Keyserlige oc Kongedøme/ oc er Christendomens plage: Naar Gud vil styrte hannom ned/ som hand giorde ved Pharaonem/ staar i hans Guddomelig villie oc mact. Exod. 14.
Wi haffue oc i Christendommen den mectige Dieffuel Paffuen i Rom/ som dominerer i Aandelig oc Verdslig Regimente/ met sine Cardinaler Bisper/ Claastermuncke oc Nunder/ som fører en falsk oc aabenbare affgudisk dyrckelse/ oc Menniskelig Lære/Drømme/Tant oc paafund/ giør icke eniste legomlig/men en stor trefflig Siæle skade/ oc vndertuinger den Aandelig oc Verdslig Offrighed til alt hand vil/ Oc nu met sin ny Sect oc parthi Jesuiter/ er en fordærffuelig Pestilentze vdi den Christelige Kircke. Her foruden ere Anabaptister/ Minister oc andre/ som skarpelig opsætte sig imod Christi reene Lærdom/ Endog Iohannes

Hus, Lutherus, Caluinus, oc mange Guds Lærere haffuer giordt deris flijd / oc met en sand Lærdom staait saadan vildfarelse oc falske Papistiske Lærdom imod/ dog haffuer det føye hulpit. Gud omuende de forblindede oc vanuittige/ oc styrcke de Trofaste. Kong Henricus den tredie vdi Franckerige/ meente at vndertrycke den Aandelige Religions Øffrighed/oc giorde Kong Henrico de Nauar it Bøllup i Paris met sin Syster / Aar 72. S. Bartholomei dag/ oc lod jammerlige oc ynckelige rette it Blodbad i Brøllups dagene / oc lod dræbe oc formyrde den drabelige Amiral/ Caspar Colligni-us, oc met hannom mange Tusinde/ som vaare til Brølluppit/ som vaare aff den reformerede Religion/ menendis at Pawens Religion der met skulde sterckis.

III. Verdslige Øffrigheds Personer haff-

haffuer icke heller spundit Guld eller Silcke ved deris Wenighed.
Effter Beskatning / skade oc Møye haffuer Føster oc Herrer selff maat springe offuer Sadelknappen/ met deris gode Riddere/Slaat oc Feste/ Riger oc Land erre foruandlede til andre Herrer oc Regentere/ for deris Wsamdrectigheds skyld. Kong
Roboam greb til Tyranniske suar/ 1.Reg. 12.
oc vdslo all Endrectigheds forhandling met sine Vndersaatte / da falt alle Israels Slecter fra hannom/ saa hand allene bleff Kong offuer
Juda. Kong Hanon bespaattede 2.Reg. 10.
oc foractede Kong Dauids Legater/ oc ragede halffdelen aff deris skæg/ oc skar halffdelen aff deris Klæder til Beltet/ oc lod dennom gaa/ Men Dauid betalde hannom Bartskær løn oc Skreddere saxen met Krig oc Blodstyrtning / oc giorde hannom oc alle hans Vndersaatte Skatskyldige

dige oc vnderdanige: ſaa lærde hand hannom at ſpaatte / ſkære oc rage. Kong Crœſus baadte heller intet aff ſit ſtore mod / der hand meente ſig ingen lige at haffue paa Jorden/ met Guld/Sølff/ Eyedom oc mact/ oc tenckte ſig aldrig at kunde trenge: Endog Solon den viſe aff Athenen lærde hannom / At intet Menniſke kunde ſige ſig lyckſalig at være/ før end hand ſaae ſit Endeligt/ actede hand det intet / men begyndte Krig imod Cyrum,oc bleff der offuer fangen oc opſat paa Baalit at brendis/ oc bleff benaadit ſit Liff for ſin Bekiendelſe ſkyld. Kong Chriſtian den anden/ Kong til Danmarck/Norge oc Suerrige/for ſin hiertens haardhed mod ſine Vnderſaatte / bleff oc dreffuen fra Land oc Rige/Førſte oc Greffuedømme / oc bleff der offuer en fangen Herre ſin Liffs tid. Det vaar hans Majeſtet en ſtor foran-

dring oc Hiertens sorg. Thi siunger Maria vdi sin Loffsang: Hand bruger mact met sin Arm/oc atspreder dem som erre hoffmodige i deris Hiertis sind/oc støder de mectige aff stolen. Som Skrifften met flere Exemple lærer. Lucæ 2.

For det Fierde / haffuer Ecte personer met Slect oc Venner for deris wenighed/ icke hafft mindre spaat oc skade. Den Ecteskaffs Dieffuel Almodæus forglemmer oc forsømmer sig intet / men flittig vocter paa at forspilde oc føre splid i Ecteskaff hos erlige Folck / Gud oc den hellige stat til forsmædelse oc vanære. Det kunde wi see i Paris oc Helenæ Exempel. Forneffnde Kong Christiani den andens wlycke yppedis der aff/ oc kom fra sine Riger oc Land/ at hand holt en aabenbare Skøge i høy act/at Velbyrdige Herrer/Fruer oc Jomfruer skulde tienne hende IIII.

stor Reuerentz imod all ræt oc billighed/ som dog haffde sin Ecte Høybaarne Dronning Elizabeth/ Caroli V. Syster / effter huilcket fulde stor Oprør / Krig oc Blodstyrtelse. Huad skade Ecteskaffs misbrug fører met sig / giffuer Apostelen til de
Hebræ: 13. Hebreer tilkiende. Thi skal Ectefolck leffue endrectelig/ at de icke samler Guds Vrede / timelig oc euig straff offuer sig.

V. For det Femte / Endog Menighed oc Vndersaatte offte haffuer opsæt sig imod deris rette Offrighed/ haffuer det dog endit met deris egen fordærffuelse oc elende/ som alle tider oc Historier giffue tilkiende. Anno 1525. begyntis it stort Oprør aff Suitzerne/ Frantzoser oc Dyringer/ huilckit Oprør mand kalder Bonde Krig / imod huilcket Førsterne forsamlede sig/ met Ryttere oc Knecte/ oc nedlagde oc ihielsloge paa 3. Maaneder

neder / mere end Hundrede tusinde Bønder. Aarsagen vaar / at en skalck sagde deñom for / at de icke burde at være Øffrighed vndergiffuen / men være fri. Her vdi Danmarck begynte Skipper Clemen met sine Baadsmend / oc giorde Landgang oc Oprør i Vendsyssel stict / huilcken Bonde som icke vilde gaa met dem / den sloge de ihiel. Det oprør i Himmersyssel stict / bleff oc nedlagt met Bøndernis skade / som bleffue ihielslagne oc wfri. Søffren Norby førde oc Menigheden til oprør / dem selff til quide. De Dythmerske vaare oc it Keyserlig fri Folck oc for saadan deris moduillighed gaff Keyser Fridericus den 4. Dythmersken til Danmarck / til Kong Christian den første / Aar 1476. Effter de vaare nu giffne til Danmarck / brugte de deris Moduillighed imod Salige Kong Hans / oc Kong Christian / som Hi-

 storier-

storierne lære. Men Salige Kong Friderich den 2. ved Krigsmact Aar 1559. vndertuingde dennom til Lydighed.

VI. For det Siette/ haffuer icke heller Brødris Had oc Venighed giordt megit gaat/ men førdt synd oc skade paa/ som Cain der slog sin Broder ihiel/ oc derfaare paaførde sig Guds Vrede oc euig fordømelse. Romulus oc Remus vaare oc tho Brødre/ oc begynte at bygge paa en Stad/ oc Remus bespaattede Romuli bygning/ at hand giorde Graffuen for smal/ oc sprang der offuer/ huilcket Romulus tog sig hart til Hierte/ at hand derfaare strax slog Remum ihiel/ oc bygde saa den Stad/ huilcken hand gaff Naffn aff sig selff/ oc kallede den Rom. S. Kong Knud gaff sig i raad met sin broder Oluff/ oc endog hand vaar selff en klog oc snilder Første/ vaar dog hans from-

Saxo lib. 11. cap. 71.

hed saa stor/ at hand icke kunde mistencke sin Broder/ men Oluff haffde it Cains Hierte i sig/ oc forraade sin Broder til Døden/ oc bleff siden Konge effter sin Broders Død/ sig selff oc sine Vndersaatte til sorrig / død oc vaande / som Historien vduiser. Saa lære wi her aff/ at Wsamdrectighed haffuer altid giort oc anret en drabelig skade i alle stater / iblant Brødre oc Menighed/ i alle Riger oc Land/ Stæder oc Byer/ til Land oc Vand/ oc fører mange til en ond samuittighed oc fortuilelse/ timelig oc euig skade/ som Cain Judas/ Achitophel oc flere. Thi vaare Endrectighed værd at elske / som fører timelig oc euig gaffn/ Guds Velsignelse/ Venskaff/ oc det euige Liff.

Den Siuende Hoffuitlærdom / Huad Aarsager oss skal beuege til god Endrectighed.

FOrst/ Guds egen almindelige Befalning hos
1. Mosen : Du skalt elske din
Leuit: Næste som dig selff. Som du vilde
19. at alle meñiske skulde leffue endrecte-
lig met dig / oc beuise dig ære/ ven-
skaff / kiærlighed oc gaat : saa skalt
oc du være denne Guds Low hørig
oc lydig/ oc beuise din Næste Endrec-
tighed oc kiærlighed / oc vare dig at
du icke giør din Næste sorrig/ skam/
spaat/ skade/ baguaskelse/ suig/ bedre-
gert/ forfølgelse eller andit saadant/
ved huilcket den gode Endrectighed
kand forhindris/ en aff eder eller beg-
ge til skam oc skade. Lige som Gud
ved Mosen i det gamle Testamente
Matth. haffuer paabødit: saa lærer oc Chri-
22. stus

stus i det ny Testamente: Du skalt elske din Næste som dig selff.

Dernæst/ at wi skulle efterfølge den Hellige oc Christelige Kirckis Exempel/ baade i det gamle oc ny Testamente/ Lige som de hellige Jøder i deris daglige omgengelse kallede huer andre Brødre: oc strax effter Christi Himmelfart vaar der en Menighed som trode paa JEsum/ oc omgicks saa endrectig met huer andre/ at de vaare en Siæl oc it Hierte/ oc met deris Gods trøstede alle dem som bekiende JEsum. Lige saa burde oss at beuise huer andre Brøderskaff oc Kiærlighed/ effterdi Paulus siger: Wi ere Guds gierning skabte i Christo JEsu til gode gierninger/ til huilcket Gud tilforn beridde oss/ at wi skulde vandre vdi. Oc Johannes: Øxen ligger ved roden paa Træit/ huilckit Træ icke bær god fruct/ skal affhuggis/ oc kastis i Ilden. II. Actor: 4. Ephes: 2. Matth. 3.

III. For det Tredie / skulle wi leffue endrectige/ at vor Næste icke skal lide nød for vor wsamdrectigheds skyld. Thi Menniskens forkrenckte Natur giør icke sin wuen til gode/ men heller hader oc forlader hannom / oc lycker sin Barmhiertigheds haand met raad oc daad/ hielp oc vndsætning vdi nøden for hannom : Men haffue wi en god Ven/ den hielpe oc styrcke wi aff formuen. Thi raader Syrach / at du skalt icke vende dit Ansict fra din Næste. Item / Mist gierne dine Penninge for din Broders oc næstis skyld. Det er/ at mand icke lader sin Næste lide nød / fattigdom eller modgang/ men trøster hannom met Penninge oc gods / oc icke vdswer hannom i hans armod ved falske Contract / Aager eller bedregeri/ som Verdsens Børn giøre. Huo som giør sin Næste nogit gaat i sin elende oc bedrøffuelse/ den vil

Syrach 4. 29.

Christus beløne igien i de Retferdigis Opstandelse / som hand siger : Jeg hungrede oc i gaffue mig Mad / ieg tørstede / oc i gaffue mig dricke / ieg vaar fremmit / oc i laante mig Hus / ieg vaar nøgen / oc i klædde mig / ieg vaar siug / oc i besøgte mig / Huad i haffue giordt en aff disse mindste Brødre / det haffue i giordt mig. Matth. 25.

IIII. Den Fierde Aarsag / at Guds gode Engle kunde ro oc bo hos oss. Thi lige som de igien beholdendis gode Guds Engle erre endrectige vnder sig / for Gud oc Menniske / saa elske de oc alle endrectige Menniske / være sig Guds Ords Tiennere / Verdslig Øffrighed / Ecte Personer / oc alle som fryete Gud / oc leffue Christelig oc kiærlig tilsammen.

V. For det Femte / skulle wi tage efftersiun aff de wskellige Bæst : En Vlff æder icke den anden : Fiske i Haff-

Haffuit/ Diur oc Creatur paa Jor-
den/ Dwer / Starre oc andre Fule
i Lufften / huer aff sin lige/ kiøn oc
slect erre endrectige: huor megit me-
re burde Menniskene at være endrec-
tige/ som haffue skel oc fornufft/ oc
erre huer andens kiøn oc lige.

VI. For det Siette / at wi vdi denne
Endrectighed / ved huilcken wi deß
ydermere teckis Gud / kunde imod-
staa vor Fiende Dieffuelen/ som leg-
ger sig effter alle Menniskis skade i
alle stater den gode Endrectighed at
forspilde. Der om paaminder Pau-
Ephes: 6. lus alle Christne / at de skulle være
stercke i HErren/ oc i hans styrckis
mact/ oc føre sig i Guds Harnisk/ at
de kunde bliffue stadige imod Dieff-
uelens listige tilløb. Thi wi haffue
icke at stride met Kiød oc Blod/ men
met Førster oc veldige / som er met
Verdens Herrer / som regere i den-
ne Verdens mørck / met de onde

Aander vnder Himmelen. Sathan
forsømmer sig intet / som Christus
sagde til Peder oc Apostlene: Peder Lucæ
Sathan begierede at sicte eder / lige 22.
som Huede / men ieg bad for dig / at
din Tro skulde icke feyle. Denne
vor Modstandere er grusom mectig 1. Pet.
som en Løwe / oc behendig som en 5.
Vlff / Oc lige som en Jegere sæt- Iohan.
ter effter Diur at fange / saa legger 10.
hand sig effter Menniskẽ / oc er en
Tusind kaanstermand / lenge øffuit
paa all Finantzeri oc ondskaff / at it
Meñiske kand neppellg vndgaa han-
nem / vden hand dis indeligere haa-
ber oc raaber til Gud / oc holder sig
til hans Ord. Saa er fornøden at
tage vare paa Skantzen met / paa
det wi kunde diss mandeligere ru-
ste oss / stride i Haabit / beholde Tro-
en oc en god Samuittighed / saa er 1. Tim.
altsammen vel leffuit i denne Ver- 1.
den / at wi haffue varit paa den hel-

lige Endrectighed/ oc haffue der vdi
saa leffuit oc øffuit oss/ at wi kunde
leffue samdrectige met Gud
i Euighed.

Den Anden Part udi denne Bog/ Er en

Theologiske Hustaffle Oc Spegel/

Om de besynderligste Stater/ som Guds Ord mest om-taler.

Lucæ 18.

Naar Menniskens Søn skal komme/meent du at hand skal finde Troen paa Jorden.

Den Anden Part i denne Bog/ om de synderligste Stater som Skrifften mest omtaler.

DEnne Aandelige Oc Verdslige Endrectighed/ om huilcken David her lærer er offuermaade nyttig blant alle Menniske paa Jorden: Oc efterdi Gud haffuer beskickit Menniskene til atskillige Stater oc kald / somme i høyere/somme i ringere/ saa at den ene Stat oc kald henger aff den anden / oc kand icke være huer anden foruden / da bør huer at giffue act paa sig oc den Stat vdi huilcken de beskickede ere/ oc met huilcke de skulle leffue oc omgaas / oc der i skicke sig Endrectig oc brøderlig / oc huer vocte paa sit rette Embede oc bestilling/ oc lade andre være for sig/ som deris

Stat icke vedkommer / der aff fødis god endrectighed. Oc efterdi Guds Børn der i Hiertet troer / oc mundelig bekiender IEsum / bør at tracte oc stunde der effter: da vilde ieg icke lade det være mig besuærligt for wmage skyld nogit om beneffnede stater at lære/at huer som læss om dennom kand haffue diss mere Aarsage at elske oc fremdrage Endrectighed. Oc siuntis mig disse efterfølgendis at være de fornemmeligste at skriffue om / som erre:

Først/ Om den Aandelig Stat. I.
Dernæst / Verdslig stat. II.
Den Tredie/ Ecteskaffs stat. III.
Den Fierde / Kiøbsteds stat. IV.
Den Femte/ Skibs stat. V.
Den Siette / Krigs stat. VI.
Den Siuende/ Bonde stat. VII.
Den Ottende/ Enckers stat. IIX.
Den Niende/ Tieneris stat. IX.

Den Første Stat kaldis Aandelig Stat.

DEnne Stat erre Aandelige Personer / som kaldis Doctores, Mestere / Bisper / Canicker / Prouister / Præster / Capellaner / Skolemestere &c. Hos dennom maa Endrectighed endelig være vdi Dict / Skrifft / Lærdom oc Leffnit / oc synderlig holde Verdslig Øffrigheds Personer i høyuærdig ære oc act / Det samme skal oc Verdslig Øffrigheds Personer beuise dennom igien. De skulle oc elske deris Menighed / som hører oc lyder det Guds Ord de føre. Naar Endrectighed saa fremdragis i en sand oc wforfalsket Guds fryct / da opbyggis Christi rige met alle Hender / Guds ære forfremmis / Riger / Land / Stæder oc Byer velsignis oc benedidis. Men bliffue saadanne Personer wecens/

eens/ oc faa atskillige Meeninger/ lære/ skriffue/ dicte oc hade huer andre indbyrdis/ eller tage ilde affsted i deris Leffnit met skadelige forargelser/ eller Verdslig Øffrighed oc Menighed tager ilde affsted met saadanne Aandelige Personer/ vden skellig sag plagger/ hader oc forfølger dennom/ da maa mand frycte/ at Land oc Riger/ Stæder oc Byer vil komme vdi stor Jamer oc elende/ timelig oc euig skade.

At huer kand acte oc skelne imellom de onde oc gode Lærere/ ære oc høre de trofaste/ oc sky oc fly de falske oc onde som en Pestilentz oc forgifft/ da vil ieg her lære om den Aandelige Stat.

Først/ hueden Prædicke Embede haffuer sin begyndelse. I.

Dernæst/ huad Naffn Aandelige personer haffue i den hellige Skrifft. II.

Huad deris Embede oc kald er. III.

IIII. Huorledis de bør at være beskic-
kede.
V. At de skulle holdis i act oc ære.
VI. Huorledis de skulle trøste sig mod
Verdens spaat oc had.
VII. Huad straff dem skal offuergaa/
som forfølge Ordet oc Ordsens tien-
nere.
VIII. Huad straff dem skal offuergaa
som falskelige omgaaes met Guds
Ord.
IX. Huorledis huer skal omgaaes ret-
sindige Prædickere.

Den Første Lærdom.

Hueden Prædicke embede haff-uer sin begyndelse oc frem-gang.

DEN Første Præst som kundgiorde det Himmelske Ord for Mennisken/ vaar den All-

ſommectigſte euige Gud ſelff/ Thi
der hand haffde ſkabt Verden/ A= Gen:
dam oc Euam / ſaa omgicks hand 1. & 2.
dennom / oc lærde dennom huad de
ſkulde giøre oc lade / oc gaff dem fri
Villie at vdkaare Døden eller Liff=
uit. Men de lode ſig ſtrax bedrage
aff Dieffuelen / oc mere lyde han=
nom end Gud / oc falt derfor i gru= 3.
ſelig wſelhed. Saa kom Gud til
dennom igien/ oc prædickede dem en
haard Lowens Prædicken/ huor ſken=
delig de haffue forſeet ſig / oc huad
wſelhed dem oc deris Efftertomme=
re ſkulde derfor vederfaris/ oc gaff
dennom ſaa den naadige Euangelij
Trøſtprædicken / ſom vaar beſluttet Ephes:
før end Verdens Grunduoll bleff 1.
lagt / at hand haffde behag til Men= 1. Pet:
niſkene vdi Chriſto/ oc ſagde: Quin= 1.
dens ſæd ſkal ſønderknuſe Slangens Gen:
Hoffuit. 3.

Dernæſt / effter Adam oc Eua 11.

vaare vddreffne aff Paradis/ da op-
reysde Adam tho Steenstøtter/ som
Berosus oc Iosephus skriffue/ oc lod
der vdi indgraffue Tre Historier.
Den første om Verdens skabelse:
den anden om sit ynckelige fald: den
tredie om Quindens sæd som skulde
sønder knuse Slangens Hoffuit.
Did forsamlede Adam sig alle dage
met sine Børn oc Affkomme / oc
prædickede oc lærde dennom om alt
dette / der offrede de oc deris Effter-
kommere/ oc giorde vor HErre tien-
niste oc loffsang.

III. Effter Adam befoel Gud Noa i
besynderlighed at prædicke sit Ord
imod den vantro Verden / Hand
lærde aabenbare/ at Gud vilde øde-
legge dennom met Vand / Men de
foractede hannom oc Ordet/ Oc der
de vilde icke lyde oc tro hans Præ-
dicken oc aduarsel/ angre deris synd
7. oc omuende sig/ fordrucknede Gud
den

den rygløse Verden met all sin ny
Skabning oc herlighed paa Jorden.
Saa begynte Gud selff igien at IIII.
prædicke for Abraham/ Jsaac/ Ja-
cob oc Mosen/ oc bebant sig met den-
nom vdi Omskærelsens Sacramen 17.
te/ oc met stor Tilsagn/ Miracel oc
løffte tale oc omgicks met dennom.
Kong Dauid oc Salomon faarre-
gaff hand lige sin villie oc sin Søns
tilkommelse/ oc de fremdelis forkyn-
dede det deris Tilhørere.
Siden vdualde Gud nogle syn- V.
derlige personer som kalledis Pro- Ierem. 1.
pheter/ som Jeremias aff Moders 2. Reg.
Liff / Elisæus fra Plowen / Amos 19.
fra Fæhiorden/ oc mange flere/ som Amos
straffede Konger/ Riger oc Stæder 7.
for deris Synd/ oc kundgiorde den-
nom deris ødeleggelse / oc lærde oc
spaade om Christi Tilkom̃else/Em-
bede/ Leffnet/ Død/ oc Opstandelse.
Paa det sidste sende hand den rette VI.
høyeste

Hebr: høyeste Præst frem Christum/ som
1. Apostelen siger: Effter at Gud i
Fordum tid talede mange gange oc
i mange maade til Fædrene forme-
delst Propheterne/ da talede hand i
de sidste dage til oss formedelst Søn-
1. Pet: nen/huilcken Petrus kalder en Siæ-
1. le Hyrde oc Biscop. Den Esaias
Esaiæ kalder Guds Salffuede/ til huilcken
61. Aaron/som Dauid her omtal/ vaar
Hebræ: alleniste en Figur oc forbillde/ som
8. Apostelen klarlige vdlegger. Denne
ypperste Præst Christus kom det ret-
te Præste Embede i laffue/ oc foror-
dinerede sin Christne Kircke/ Præ-
dickere oc Lærere/ besynderlig/ der
hand gick paa it Bierg/ oc bad den
Lucæ hele Nat offuer/ oc der kallede sine
6. Disciple/ oc vdualde Tolff/dennom
kallede hand Apostle/ oc siden befoel
dennom at gaa i den gantske Ver-
den at lære oc døbe alle Folck i naffn
Faders/ Søns oc Hellig Aands/ oc

lære

lære dennom at holde alt det hand befalede dennom / der til styrckede hand dennom met den Hellig Aand paa Pintze dag. Oc Paulus siger: Christus foer til Himmels/ oc sætte nogle til Apostler/ nogle til Prophe-ter/ nogle til Euangelister / nogle til Hyrder oc Lærere, Gud haffuer oc nu i denne sidste Verdens tid / ved gudfryctige Keyser/ Konger oc Her-rer / opholdet Doctores, Lectores, Mestere/ Bisper oc Præster / som tienne Christi Kircke oc Menighed huer i sin stæd oc Kald/ huilcke Chri-stus met atskillige Tungemaal oc høy forstand salffuer/ at de met den Himmelske Ollie/ som er Guds ord/ trøster oc vederqueger bedrøffuede Hierter oc bange Samuittigheder. Diss imellom aff Verdens begyn-delse haffuer Gud oc offte brugt sine hellige Engle aff høyeste Himmel/ som oc haffuer aabenbarit oc præ-

dicket

Matth. 28.

Ephes. 4.

dicket Guds Villie for Menniſken/ baade i det gamle oc ny Teſtamen=te/ naar nøden haffuer vdkreffuit. Her aff kand huer forſtandig mer=cke/ at den Aandelige ſtat oc Præ=dicke Embedet/haffuer ſin herkomſt/ Begyndelſe oc Krafft aff Gud / oc haffuer langt høyere Beſtilling oc Verdighed/ end den gemeine mand oc onde verden dømmer/ naar Guds Ords Tiennere erre tro i deris Em=bede/oc icke flagrendis rør/ſom Chri=ſtus ſiger om S. Hans Baptiſt.

Matth. 11.

Effterdi at Præſte Embedet er aff Gud/ huem haffuer da begyndt at bygge Kircker?

Aff Verdens begyndelſe vaare ingen Kircker til/ men Adam met ſin Huſtru/ Børn oc affkomme gick i marcken vnder aaben Himmel til de thø ſteenſtetter (ſom før er rørd) oc der paakallede oc loffuede Gud. Der Noa vaar reddet fra Vandflo=

Gen: 8.

den

den/da bygde hand HErren it Alte-
re vnder aaben Himmel/paakallede
oc loffuede Gud/oc tog aff allehaan-
de reent Queg/ oc allehaande reene
Fule/ oc offrede Brendoffer paa Al-
teret/ oc HErren luctede den beha-
gelige luct / oc fick yndest til Menni-
sken / oc sactede sin grumme Vrede
Der Gud kallede Abraham/oc gior-
de hannom tilsagn/at alle Menniske 12.
skulde velsignis i hans Slect oc aff-
komme / strax bygde hand HErren
it Altere aabenbare i Marcken/ oc
der hos prædickede om Guds villie/
oc den tilkomendis velsignede Quin-
dens Sæd. Isaac lige saa. Effter 26.
Guds befalning bygde oc Jacob it 35.
Altere i marcken/oc der hos loffuede
Gud. Saa haffuer Mennisken aff
Verdens begyndelse ingen Kircker
hafft/ men alleniste Altere i Mam-
bres/ Salem oc andre stæder/ Oc
haffuer denne skick varet 2454.
Aar/

Aar / at de hos deris Altere i Mar-
cken haffuer loffuit oc offrit Gud /
oc prædicket om denne tilkommende
Quindens Sæd / oc viste intet aff
bygde Kircker. Men Gud befoel
Exod: Mosi at bygge en liden Kircke / som
25. mand kallede HERrens Arck / der
vaar beslagit met Guld oc sølff in-
den oc vden / som vaar en Figur til
Jerusalems Tempel / vdi huilcket
Gud loffuede at vilde haffue sin væ-
relse / oc gaff dennom en affritzning
28. oc skabelonc/huordan den skulde væ-
re met all sin behøring. Der hos be-
foel Gud/ at Moses skulde ordinere
oc beskicke sin Broder Aaron / at
hand skulde være Guds Ypperste
Præst / oc Aarons Børn skulde oc
være Præster/ oc paabød huad klæ-
de prydelse de skulde haffue/ som vi-
dere læsis. Denne Arck bar Israels
Folck met sig i Orcken vdi 40. Aar/
som du kand læse. Naar de ginge
frem

frem met Arcken/ da raabte Moſes: Num: 10.
HErre ſtat op/ lad dine Fiender at-
ſpredis / oc dem ſom dig hade ſly for
dig. Oc naar de huilte ſagde Moſes:
HErre kom igien til Jſraels mange
tuſinde. Ved deñe Arck giorde Gud
vnderlige Miracktel/ ſom beſkriffuis Ioſuæ 3.
i Joſuæ oc Samuelis Bøger. Den- 6. & 18.
ne Arck vaar i brug 486. Aar / oc 1.Sam.4
ſiden bleff indførdt aff Kong Salo- 1.Reg.8,
mon/ Præſterne/ Leuiterne oc de Eld- 2.Reg.
ſte aff Jſrael i Jeruſalems Tempel/ 7.
Saa begynte Kong Dauid oc vilde
bygge HErren it nyt Hus til Guds
Tienniſte/ men Gud formeente Da-
uid det ved Propheten Nathan / oc
ſagde/ hans ſæd ſkulde bygge HEr-
rens Naffn it hus. Der Dauid ſkul-
de dø offuergaff hand ſin Søn Sa- 1.Peral.
lomon Regimentet / oc befoel han- 22.
nom i beſynderlighed/ at hand ſkulde
haffue Gud oc hans Ord for øyen/
da ſkulde det gaa hannom vel. Der-

næst formanede hand hannom høye-
lig / at hand skulde bygge HErren
en Kircke/ til huilcken Dauid haffde
forsamlit stort forraad/ oc bad han-
nom være frimodig/ oc sagde: Jeg
haffuer samlit til HErrens Hus i
min møye / Hundrede tusinde Cen-
tener Guld/ oc Tusind maal tusind
Centener sølff/ der til Kobber/ Jern
foruden tal/ Steen/ Træ oc anden
beredning/ Oc Dauid bad alle Js-
1.Reg: raels Førster oc Offuerster / at de
6. skulde hielpe hans Søn Salomon
der til. Dette Guld/Sølff/Kobber/
oc Jern tog Salomon/ oc gaff me-
git mere der til / oc holt en offuer-
maade stor bekaastning der paa/ tre-
diue tusind mand / som altid giorde
arbeyd met Halffierdesinds tiuffue
tusind som baare byrder/ oc firesinds
tiue tusinde Tømmermend/ foruden
tilsiuns mend tre tusinde oc tre hun-
drede som regerede offuer Folcket/ oc
giorde

giorde gierningen : Oc i det Elluff-
te Aar bleff huſit rede/ ſom det ſkul-
de være Dette Tempel vaar op- 6.
bygdt met Guld / Sølff oc herlig
prydelſe, at Verden aldrig haffde
ſaadan Ornat, oc aldrig bliffuer / thi
der Salomon bygde/ vaar der mere
Sølff i Jeruſalem end ſtene. Den-
ne Kircke varede i ſin prydelſe 423. 10.
Aar/ ſaa bleff den forſtyrret aff Na-
bogodonoſor/ oc ſiden ødelagt. De
Hedenſke Skribentere meene wuiſt
at være huem førſt begynte Kircker
at bygge neſt effter Jeruſalems Tem-
pel. Dog meene en part at Ianus be-
gynte førſt i Italia. Kircke Byg-
ninger erre GVD teckelige/ naar
Guds Low oc ſande dyrckelſe der i
handlis/ ſom Dauid ſiger : Jeruſa-
lem er opbygdt/ at det ſkal være en Pſalm.
Stad ſom mand ſkal komme tilſam- 122.
men / der ſom Slecterne ſkulle op-
gaa/ ſom er HErrens Slecter/ at

 præ-

prædicke for Israels Folck / oc tacke
HErrens Naffn. Aff denne Aar-
sage erre alle Kircker i Danmarck
oc andre Land bygde/ ved Øffrigheds
oc menige mands bistand/ at Guds
Tienniste/ære/Bøn oc Sacramen-
ternis brug der vdi skulde rettelig
handlis. Disse Bygninger som kal-
dis Kircker / haffuer sit naffn aff it
Græsk Ord Κυριακή, eller Κυρίου
οἶκος, det er: HErrens hus/ vdi
huilcket HErrens naffn / villie oc
Loff handlis oc tracteris. De kaldis
Ierem. 7. oc Tempel / som Propheten siger/
at Jøderne rosede sig aff Jerusa-
lems Tempel/oc sagde: Templum,
templum, templum Domini, det er:
HErrens Tempel/tempel/tempel/
&c. Huilcket Naffn er kommit aff
det Latinske Ord Contemplare, det
er: at beskwe/ Thi naar Israels
Folck ginge til Jerusalems Tem-
pel/ da haffde de nock beprydelse oc
kaaste-

kaaſtelighed at beſee i deris Kircke/ huilcket dennom om den Himmelſke prydelſe oc euige Liffs herlighed paamindte.

Den Anden Part.

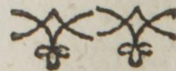
Huad Naffn Aandelige Perſoner haffue i den Hellige Skrifft.

I Det Gamle Teſtamente kallede mand Guds Ords Tiennere:

I. Seere. 1. Sam. 9
II. Skuere. 2. par. 16
III. Rætferdigheds Prædickere. Eſaiæ 30 2. Pet. 2.
IIII. Propheter. Ierem: 7. & 8.
V. Lærere.
VI. Skrifftkloge.
VII. Tiennere.
VIII. Præſter.
IX. Veetere. Ezec: 33
X. Patriarcher. Actor. 2. & 7.

J det ny Teſtamente giffuis den-
nom oc ſerdelis Naffne.

Lucæ 6. 1. Apoſtler
1.Tim. 6 2. Eldſte
Acto.15. 3. Brødre
20. 4. Biſper
Epheſ: 5. Propheter
4. 6. Hyrder
7. Euangeliſter
Hebr.13. 8. Lærere
2.Tim:1. 9. Prædickere
2. Pet. 1. 10. Tiennere
1. Cor. 11. Tuctemeſtere
4. 12. Fædre
13. Husholdere
1.Cor: 3. 14. Guds metarbeydere
Math.11. 15. Engle Apoc: 2. & 3.
Math. 5. 16. Verdens Salt oc Lius
Iohan.1. 17. En raabendis Røſt
2.Cor.5. 18. Sendebud
Actor: 19. Vdualde vidne.
10.

Den

Den Tredie Part.

Huad deris Kald oc Embede er.

FOrst skulle de prædicke Lowen for deris Tilhørere/ at Tilhørerne kunde lære at kiende deris Offuertrædelser/ oc see den store oc grumme Guds Vrede/ timelig oc euig straff / dem offuerhenger for deris Synders skyld/ oc vden de giøre aluorlig Penitentze/ Bod oc Bedring / baade for deris oprindelige Synd / offuer huilcken Gud klager/ saa vel som for deris egne Synder. Det er met Prædickere lige som met en Sædemand: Jorden giffuer hannom icke god Fruct/ vden den tilforn bliffuer vel ristit/ tuærit / ørcket eller met Plow jernit vel igennom skaaren/ at Torne/ Tidsel/ Lyndfynd oc anden saadan wkrud / bliffuer met

I.

Genes. 8.

roden opryckt. Saa er det icke vel mueligt at en part Menniskis Hierter rettelige kand anamme det hellige Euangelium/oc bliffue deelactige i det Himmelske gode/ vden de tilforn met den rette Penitentzis Plowkniff bliffue igennom skaarne / at de aff Hiertet kunde kiende deris slemme Synd/ oc saa vise dennom fra deris hierters onde Tancker/ lære dem at spæge tungen oc beuare Legomit met alle sine Lemmer/ at det icke skal synde igien imod Gud oc deris Næste. Oc lige som det er wmueligt at it fult eller raadit Saar kand bliffue lægt/ met mindre end det døde Kiød oc wrhumskhed tilforn bliffuer affsnidet: Saa kunde icke heller Tilhørerne kiende deris groffue Synder / vden de det lære aff Lowsens Prædicken/ saa de selff kunde acte huor nyttigt Euangelium er. Saa affmalede Nathan Prophet Kong Dauid ved

en lignelſe / huor ſtor oc groff hans 2.Reg.
Synd vaar met Hoer oc Mord/ at 12.
Dauid ſtrax dømde den til døde ſom
den Synd bedreffuit haffde/ Men
der hand merckte ſig ſelff at være det
Dødſens barn for ſin groffue ſynd/
faldt hand ſtrax Gud til føye/ be-
kiende ſin Synd / Hiertelig begræd
ſit Fald / oc klager offuer ſin onde
oprindelig Natur/ ſom haffde kom-
met hannom der til/ bad inderligen Pſalm.
om Forladelſe/oc loffuede it nyt leff
nit oc gode gierninger/ at Gud vil- 51.
de være hannom naadig/ oc hielpe
hannom.

For det andit/ ſkal de icke anſee II.
nogen Perſons høyhed/ men ſtraffe
huer / ſom Gud i ſit Ord vdkræff-
uer/ ſom hos Propheten: Paamin- Ezech:
der du den vgudelige / oc hand om- 3.
uender ſig icke aff ſit vgudelige væ-
ſen/ da ſkal hand dø for ſine Syn-
ders ſkyld / men du haffuer reddet

1. Reg: 18. din Siæl. Helias straffede Kong Achab oc sagde: Du oc din Faders Hus forstyrrer Israel/ Thi i forlode HErrens Bud/ oc vandrede effter Baal. Saa lastede Johannes Kong Herodem aabenbarlige/ som wkyskeligen omgicks sin Broders Philippi Hustru/ oc sagde: Det er icke ret at du haffuer hende. Saa skal Prædickerne icke see til Personers værdighed/ men straffe de mectige/ saa vel som den allerringeste.

III. For det Tredie/ Naar en Syndere bekiender sin Synd/ oc kommer saa vijt som Dauid der sagde: Jeg haffuer syndit imod HErren/ saa skal en Prædickere icke forsøme sig/ oc aff Iohannis Baptistæ Exempel vise angerfulde Hierter til det rette Guds Lam JEsum/ som bar alle Verdens Synder. Oc som Nathan trøstede Dauid oc sagde: HErren haffuer bort tagit dine Synder.

Iohan: 1.

2. Sam. 12.

De

De skal oc trøste dennom met skøne Sprock aff den hellige Skrifft: som Gud taler hos Propheten: Jeg vil ingen Synders Død. Oc Paulus siger: Det er it sant oc dyruærdigt Ord/at JEsus Christus er kommen til Verden / alle Syndere salig at giøre. Item / Der som nogen met sin mund bekiender JEsum/ at hand er en HErre/ oc troer det i sit Hierte/ at Gud opuacte hannom fra de Døde/ hand skal bliffue salig. Item trøster Paulus at Guds Naade offuergaar Synden. Saadanne oc andre Euangeliske Sententzer skal Prædicantere faarregiffue oc Lære fattige angergiffne Syndere / at de kunde trøste oc husuale sig imod deris synders mangfoldighed oc samuittigheds klage.

Ezech: 33.

1. Tim: 1.

Rom: 10.

8.

IIII. For det Fierde / skal de ingen forargelse giffue / enten met Lærdom/ Leffnit eller nogen anden wueye / men

men bliffue simpel oc enfoldig ved
Mosen/ Propheterne oc den Aposto-
1. Cor: 1. liske Jesu Christi Lære/ som Paulus
raader: Jeg formaner eder kiære
brødre ved vor Herris JEsu Christi
naffn / at i haffuer alle sammen en
tale/ oc lader icke splidactighed være
iblant eder / men holder fast tilsam-
2. Timo. 2. men vdi it Sind oc en Mening / oc
formaner at de skal tage sig vare/ at
de icke kiffue om Ord/ som icke erre
nyttige / vden at foruende dennom
som det høre/ oc holde sig fra daarli-
ge Spørsmaal oc Fabel. Oc til Ti-
Tit: 2. tum raader hand / at mand skal skic-
ke sig i alle maade til it gaat Exem-
pel i gode Gierninger/ i wforfalsket
Lærdom / met ærlighed / met salige
oc wstraffelige Ord / paa det at den
Genstridige kand skamme sig/ at
hand intet haffuer at sige om Guds
Tiennere.

V. For det Femte/ skal de oc effter
Christi

Christi befalning døbe Menniskene i Naffn Gud Faders/Søns oc Helig Aands/ oc tilholde Menigheden/ Matth. 28.
at lige som Jøderne holt deris Omskærelse i ære oc act/ som vaar deris Sacramente oc Trois Beseyling. Saa skal oc de som døbte erre/ holde deris Daab i act ære/ oc trolige høre Guds Ord/oc leffue der effter. Efterdi Paulus siger: At de som erre Rom. 6.
døbte i Christo JEsu / de erre døbte i hans Død/saa erre wi jo begraffne met hannom formedelst Daaben i Døden/paa det lige som Christus er opuact fra de Døde formedelst Faderens Herlighed / saa skulle wi oc vandre vdi it nyt Leffnit. Det samme lærer Petrus/ at Daaben giør oss salige/ som betyder icke den wreenlige 1. Pet: 3.
borttagelse paa Kiødit / men en god Samuitiigheds Pact for Gud/ formedelst JEsu Opstandelse. Item/ Apostelen siger: De som erre døbte/ Galat: 3.

erre

erre iførde CHristum. Lige som
Marcus skriffuer/ at Johannes vaar
Marc: 1. vdi Ørcken/ døbte oc prædickede om
Penitentzis Daab/ til Syndernis
forladelse: Saa skulde Guds Ords
Tiennere end nu døbe oc prædicke
Penitentzis Daab/ det er: at huer
som er døbt/ skal omuende sig fra
Synd/ oc leffue Christelig/ endrec-
tig oc kiærlig i gode gierninger.

VI. For det Siette/ Effterdi JEsus
CHristus haffuer indstifftet sit Le-
goms oc Blods delactighed i Nadue-
rens Sacramente/ til en sand Hel-
lig brug/ oc wi forfinde/ at Apostle-
Actor: 20. & 2. ne effter Christi Befalning bleffue
fremturendis i Brøds brydelse/ oc
Sacramenternis brug/ som Paulus
1. Cor: 1. siger: Saa offte som i æde aff dette
Brød/ oc dricke aff denne Kalck/ da
skulle i forkynde HErrens Død ind-
1. Cor: 11. til hand kommer. Oc efftterdi Pau-
lus formaner/ at huert Menniske
skal

skal prøffue sig selff/ da bør Guds Ords Tiennere at haffue flittig oc god opseende i den Christen gemein/ at de icke tillade Menigheden Sacramentet vden god act oc offuerhøring/ oc lade dennom føre it Gudeligt oc Christelig Leffnet som Sacramentet bruge ville/ efftherdi Christus siger : Giffuer icke Hunde det
Hellige/ Oc kaster icke Perler for Matth.
Suin: det er/ De skulle icke metdele 7.
saadanne Sacramentet/ der føre it Suine oc Hunde leffnit/ galne/ wforstandige/ vilde/ vanartige/ onde oc wgudelige/ som huercken acte Gud eller deris Salighed.

VII. For det Siuende/ om Forfølgelse paakommer dennom for Ordens skyld/ da skulde de bliffue faste i deris høye Kald/som Christus lærer: salig er den som bliffuer bestandig til 10.
enden. Saa haffuer Stephanus icke ladit sig forfærde for Offrighed oc

de høylærde i Skolerne/ som Dispu-
Actor: 6. terede imod hannom/ men met Fri-
7. modighed bekiende Christum/ oc lod
stene oc plage sig til Døden. Iohan-
nes Hus gick lige saa frimodig til
Døden / oc førdis til Retterstæden
met en Papirs Krune paa Hoffue-
dit/ paaskreffuit Archihæreticus, det
er/ Ertzketzer/ oc en Dieffuel paama-
lit/ om huilcket hand sagde: I haffue
malit en Dieffuel paa mit Hoffuit/
men ieg haffuer Christum i mit
Hierte: I haffue sæt en Papirs kru-
ne paa mit Hoffuit/ men min Chri-
stus bar en Torne krune for mig.

For det Ottende/ skulde Aande-
VIII. lige Personer altid bede for den Hel-
lige Christelige Kircke/ oc alle Men-
niske / besynderlig for Øffrighed /
1. Timo: som Paulus raader: At wi kunde
2. leffue it roligt oc stille Leffnit i all
Gudelighed oc ærlighed. Saa bad
Abraham inderlig met stor Fordri-
Gen: 18. stelse

stelse til Gud for de Sodomiter. Exod: 32.
Moses for Israels Folck/ der de haff de giordt en Guldkalff/ oc tilbedit hannom / Der Gud vilde ødelaadt dennom/ oc ny optagit en Pact met Mosen / lige som hand før haffde giordt met Abraham. Christus bad icke eniste paa Biergit/ i Vrtegaarden oc andre stæder/ men oc aabenbare paa Korsit for Jøderne oc alle Menniske. Johan. 18.
Saa siger S. Pouel sig altid at haffue bedit for den Rommerske Kircke. Rom: 1.
Oc til de Colosser: Wi bede altid for eder / oc lade icke aff at bede. Colos. 1.
Ydermere til de Tessalonicker: Wi met Tacksigelse tencke paa eder i vore Bøner vden affladelse. Thes: 1.
Endog huert Menniske bør at bede for sig selff/ oc for alle Menniske/ saa bør dog Præster vdi almindelighed oc besynderlighed at bede til Gud for Øffrighed/ Vndersaatte oc alle Menniske.

For det Fierde.

Huorledis saadanne Personer bør at være beskicket paa deris Embedis oc Persons vegne.

HEr om lærer S. Pouel/
1. Tim. 3. oc beskriffuer huordanne prydelser saadanne Personer skulde haffue/ at de kunde beprydе Christi Kircke met Lærdom oc Leffnit/ oc den met begge Hender opbygge / at de icke skulle bliffue som Noe Tømmermend der bygde Arcken/ oc bleffue selff fordrucknede met den Vantro Verden/ for deris ondskaff.

1. Først skal en Biscop (det er her at forstaa/ en Guds Ords Tienere) være wstraffelig. Skulde Præster være fraskildt Verden i sand Lærdom oc it helligt Leffnit/ da bør dennom icke at lade sig finde i aabenbare Last / Synd eller forargelse / at

Ordet oc Embedit icke skal høre ilde for deris skyld / ellers erre de en slabrand/ oc nedbryde mere end de opbygge/ Derfor huo som staar vel/ Hand see sig til hand icke falder. Saa vil Paulus at mand icke skal befale dennom det hellige Prædicke Embede/ som erre beladne met obenbare groffue Synder/ oc raader dennom som erre i Kald/ at de ingensted skulde giffue Forargelse/ paa det deris Embede skal icke straffis/ men beuise sig i alting som Guds Ords retsindige Tiennere.

1. Cor: 10.

2. Cor: 6.

Dernæst en Quindis mand. Apostelen saa vel / at somme Præstmend erre Mennische/ saa vel aff wkysk Natur som andre Mennische / dog vilde hand / at de icke skulle besmitte deris Embede met wkyskheds Gierninger : Thi Verden tager Præsters Synd megit mere til forargelse/ end andre priuat Personers.

11.

Endog S. Pouel til de Corinther
1.Cor: 7. argumenterer om Gifftermaal for
alle Menniske/ vil hand her i besyn-
derlighed paabiude Præster som icke
haffue Kyskheds gaffue at leffue met/
at de skulde haffue en ecte Hustru/ oc
icke flere. Vdi det gamle Testamen-
te haffde Lamech tho Hustruer/ Ja-
Gen: 4. 29. cob oc 2. Salomon haffde 700. Ec-
te Hustruer/ oc 300. Medhustruer/
oc andre flere. Huilcket er skeet aff
1. Reg. 11. Guds Tilladelse for synderlig Aar-
sager skyld. Men den Prophet/ om
Deut: 18. huilcken Moses spaade/ der skulde si-
ge alt det som Gud befoel hannom/
hand haffuer høyelig lastet Jøder-
nis oc den forrige Verdens Ecte-
skaffs misbrug/ oc den afflagdt oc
affsagt/ oc paa ny reformerede Ecte-
Matth. 19. skaffs Orden oc sagdt: haffuer i icke
læst/ at den som giorde Meñisken i be-
gyndelsen/ hand giorde at der skulde
være en Mand oc en Quinde / Oc
derfor

derfor skal Manden forlade sin Fader oc Moder/ oc bliffue hos sin Hustru/ oc de skulle være it Kiød/ Huad Gud haffuer sammenføyet/ skal Mennisken icke atskille. Saa vil Paulus vise Ordsens Tienere oc alle Christne fra Jødernis Exempel / at huer skal lade sig nøye met en Hustru effter Christi Lærdom. Gen: 2.

Blant Tyrckens store vildfarelser/ haffuer hand oc Ecteskaffs misbrug/ oc tager sig tho / tre eller fire Hustruer/ foruden methustruer / ja saa mange hand kand føde/ aff huilcket mand kand acte deris Bæstiske wkyske leffnit oc Ecteskaffs misbrug. Pawen slar icke mindre paa / som forbiuder Bisper/Cardinaler/Muncke/Præster oc hans gantske Klerckeri at giffte sig / Men en Skøge effter anden tilladis dennom imod denne S. Powels Lærdom / oc Guds egen Ordning.

III. Det Tredie / Edrue. Paulus
vil at Præster icke skulle leffue effter
Verdens onde Exempel / slemme oc
demme / men i Edruelighed. Huil-
1. Pet: cket Petrus oc formaner alle Men-
1. & 5. niske. Der Moses omgicks met Gud
Exod: paa Biergit vdi 40. dage oc netter.
34. da aad oc drack hand intet. Helias
3.Reg: Prophet huercken aad eller drack vdi
9. 40. dage oc netter/der hand maatte
sly for den vgudelig Kong Achab.
Saa vil det være/ at huo som skal
omgaas met Gud oc hans Ord/oc
staa denne vgudelige Verden imod/
hand maa icke nogen tid slaa it gaat
Russ / men leffue i Edruhed oc Aff-
hold/ paa det hand altid kand være
bequem at tienne Christi Menighed/
oc være andre it gaat Exempel.

IIII. For det Fierde/ Retsindig. Det
er: De skal haffue stadige oc faste
Sind / som icke lader sig regere aff
onde Affecter/men see til Gud/Ræt-
ferdig-

ferdighed oc god Forstand.

For det Femte/Tuctige. De skal haffue stadige oc høffuiske Sæder/ icke være flageruren eller gæckuren/ met wnoder i Ord/Tale/Omgengelse/ men lempe deris Sind effter dem de skulde omgaas. V.

For det Siette/Gierne laane Hus. Vdi Pauli tid vaare mange fordreffne oc forjagede fra Hus oc hiem/ for JEsu naffns Bekiendelse skyld/oc actedis for Kættere oc wstadigt Folck/som vandrede met stor Fattigdom oc elende/ som Apostelen omtaler. Saa lærer icke Paulus/at Præster skal være huer mands fri Vert/ met Mad/Øll/Penninge/ Hus/tappe i/som wforstandige mene/ Men at Prædicanterne skulde lade sig de rette Fattigis elende gaa til Hiertet/ det alle Christne hør oc bør. Der om formaner Petrus: Laaner gierne Hus vden knur. Oc VI. Hebræ: II. 1. Pet. 4.

Hebr: 13. Paulus paaminder at wi skulde icke
forglemme at laane Hus/ oc siger:
nogle laante Engle Hus / oc viste
det icke. Det er en miskundelig gier-
ning at laane Hus/ de Rige for pen-
ninge/ oc Fattige for Christi skyld.

VII. Det Siuende / Duelig til at læ-
re. Her vil Paulus / at mand skal
vduelge dennom som haffue For-
stand oc Aandsens gaffuer til at for-
mane oc lære: som Cicero vaar en
veltalende mand/ saa skulle oc de til-
lades Embedit / som met Prædicken
oc forstand kand faarestaa Menig-
heden. Saadanne Personer bør at
offuergaa andre met Tale oc Vis-
dom/icke eniste i den hellige Skrifft/
men oc vdi atskillige Tungemaal oc
Boglige Kaanster.

VIII. For det Ottende/ Icke en Vin-
drancker. Apostelen forbiuder icke
Vin at dricke til nødtørfft / Thi
hand lærer en anden stæd/ at maa-
delig

delig Vin er en sand Lægedom til en 1. Timo 5.
wsund Maffue: Men Guds Ords
Tienn: re skal icke være Vindrancker
eller Ollfyldere/ Thi Druckenskaff
er en Last oc selffuillig Galenskaff/
Huilcken (diss vær) findis for
gemein i alle Stater/ hos de Fattige
saa vel som de Rige / at de Fattige
acter saa ringe om 4. alb som de
Rige/ i huor sure de skulle fortiene
dennom.

IX. For det Niende/ Icke en offuerfusere.
Det erre de som offuerskende
deris Næste met forhaanlige oc wnyttig
Ord/ oc der offuer bedrøffue
oc mistrøste mange. Thi skulde
Aandelige Personer icke være for
strenge oc for hastige i deris Ord
imod enfoldige Syndere / men fare
mildelig oc saetmodig i sin tale.

X. For det Tiende / Icke en som
staar effter slem Vinding. Der om
lærer Petrus oc siger: Føder Christi

1. Pet. 5. Hiord/som eder er befalit/oc seer vel
til/ icke tuingde til / men veluillige/
icke for slem vindings skyld/ men aff
Hiertens grund icke som de der haff=
ue Herredømme offuer Folcket/ men
værer Hiordens Exempel/ saa skul
le i/ naar den ypperste Hyrde aaben=
Num: 22. baris / anname ærens Krune / som
skal icke visne eller forgaa. Prophe=
ten Baalam / aff lætferdighed vilde
icke forlade Kong Balach/ men saa
effter wrætferdigheds løn oc skenck/
Derfor lod Gud hans Aseninde ta=
le met Menniske stemme / oc straffe=
de hans Daarlighed / at Propheten
imod sin villie/ maatte velsigne den
Gud vilde haffue velsignet/ oc for=
bande den Gud vilde haffue for=
bandet.

XI. For det Elluffte / Medligige.
Det er / de skulle være sactmodige /
som Christus lærer: Saadane skul=
Matth. 5. le besidde Jorden / det er: nyde ti=
melig

melig Velfart / oc ſiden beſidde den Himmelſke Jord Paradis.

For det Tolffte/ Icke trætactig. XII.
Her vil Paulus de ſkulle icke kiffuis trætte/ eller hade nogen/ oc icke være knarckuren oc Kæbeſterck/ men de ſkulle føre it ſtille oc fredſommeligt Leffnit/ Thi ſætter Petrus oſſ Chriſtum til it Exempel / at huer ſkal efterfølge hans Fodſpor / huilcken der icke bandit igien der hand bleff bandet / oc icke truede der hand leed. 2.Pet: 2.

For det Tretteende / Icke gerig. XIII.
Høygerighed bedrog Adam/ oſſ alle til en fordærffuelig langſom ſkade: Derfor vil oc Paulus at Præſterne ſynderlige ſkal tage ſig vare for gerighed ſom forhindrer deris Kald/ oc giffuer Synd oc forargelſe.

For det Fiortende/ Som kand XIIII.
vel faareſtaa ſit egit Hus Den ſom det icke kand giøre / huorledis kand hand forſørge Guds Menighed.

1.Tim: 5. Der om taler Paulus: Der som nogen icke besørger sine Husfolck/hand haffuer nectit Troen/oc er verre end en Tiuff. Mand skal icke fordøye wnyttelig/ men holde i forraaad/ som Joseph / oc forsichtige Husholdere giøre. Mange slaar stor Brask oc bram paa / Præster saa vel som andre / oc om Jull saa ruse / at der er om S. Oluffs tid intet i Huse.

XV. Det Femtende/Som haffue lydige Børn. Dauid siger at Børn

Psalm. 127. erre HErrens gaffuer/ oc Liffsens fruct er en skenck/ dog bliffue de offte wlydige/ somme aff naturen arrigere end somme/ som Cain/Absolon oc flere. Forældrene haffue oc offte stor skyld i Børnenis Ondskaff/ at de icke i timelig oc tilbørlig tid affue oc straffe dennom for deris Skalckheds

1. Sam. 7. skyld/ men efftterlader oc kelner met dennom/ som Heli giorde met sine tho Sønner / Ophni oc Phinees /

Thi er det raadeligt som Syrach si- Syrach
ger/ at bøye deris Hals i Vngdom- 7.
men.

For det Sextende/ Icke ny plan- XVI.
tet/ det er Nyling. Mand pleyer at
sige/ en ny Theologus, en ny Ketzer/
det er : En ny Theologus kand vel
vide den hele Bibelske Skrifft/ men
hand er icke strax grunfest eller dreff
uen der vdi/ hand kand oc snart lade
sig foruende/ naar ellers en gammel
dreffuen Theologus/ som er idelig
forsøgt paa Religionens vegne/ staar
fast. Der til erre de vnge vanckel-
modige / oc snart kunde forføris.
De erre oc for hastige oc forhefftig-
ge / oc lade sig bedrage aff vngdom-
mens Affecter / de søge berømmelse
oc roos hos deris Tilhørere. Saa
vil Paulus / at mand icke strax skal
stede en det hellige Prædicke Embe-
de i Haanden / vden hand veed oc
forstaar sig paa Ordet/ oc er der vdi
begrun-

begrundit. Huorledis kand nogen
lære en anden/ det hand icke selff
veed.

XVII. For det Syttende / Hand skal
icke opblæse sig / det er: Hand skal
icke aff sit Kald / Lærdom eller Vis-
dom hoffmode eller ophøye sig/ thi
hand er Tienere der til/ oc icke Her-
re/ oc skal giøre Regenskaff for sit
Fogderi. Jo høyere Visdom/ Lær-
dom oc Kald/ jo større skade oc fald/
om mand sig forseer. Christus lærer
at wi skal giøre alt det oss er befalit/
Lucæ 16. Oc end da bekiende at wi erre wnyt-
tige Tiennere/ wi giorde det som wi
vaare plictige at giøre.

XVIII. For det Attende/ Skal haffue it
gaat vidnisbyrd: Paulus vil at de
som skulde anamme Prædicke Em-
bedet / skulde tilforn haffue leffuit
vel. Der er meenlige gaat forhaab
om deñom som skicker sig vel i Vng-
dommen/ naar de kaldis til it helligt
Embe-

Embede / At de jo da leffue vel for Gud oc Menniskon. Saa finde wi her de rette Hoffuit dyder / met huilcke Aandelige Personer skulde være beprydet. Om huilcke Paulus oc omtaler hos Titum / de Corinther oc anden steds / Huor hand oc lærer huad Laster de skulle sky.

Tit. 1.
1. Cor. 9.

Det Femte.

At Aandelige Personer skulde holdis i act oc ære hos alle Menniske.

Skulde saadanne Personer være synderlig vdkaarne oc geskickte for andre / da bør dem jo at holdis i ære oc act hos alle Menniske. Holder mand Legomlig Fæ oc Faarehyrder / oc Verdslig Offrighed/som oc erre Legomlige Hyrder/ i act oc ære/ for deris Embedis nytte/skulde mand oc icke holde aff aandelige

delige Siælchyrder for det timelige
oc euige gode/ som deris Embede oc
Kald metfører.

I. Først efftersdi de erre Guds Ords
Tiennere/ som Paulus lærer: Huer
Menniske skal holde oss for Christi
1. Cor: 4. Tienere oc Husholdere offuer Guds
hemmelige ting. Oc Christus siger
selff: Jeg sender eder Vise oc skrifft-
Matth. 23. klaage: sendis de aff Christo/ da bør
de jo at actis for Guds Legater som
Paulus siger sig at være en kaldet oc
Rom. 1. vduald Christi oc Euangelij Tien-
nere/ Apostel oc Prædickere. Item/
den som begierer it Biscops dømme
(det er it Aandeligt Lære embede)
hand begier en kaastelig Gierning/
Thi er det icke Synd at staa der
effter/ oc det begiere ved Christelig
oc lowlig middel/ ved Bøn oc paa-
kaldelse til Gud/ met Superinten-
dentis, Offrigheds oc Menigheds
villie oc samtycke/ effter som huer

der

der til ret haffuer: De som lofflige kaldis / bør derfor at holdis i act oc ære: Men de andre/som trenge ande vd/ oc føre sig ind ved Gaffuer/ gunst oc vold / de skulle vocte sig for en ond Samuittighed/ ind at Vinduit/ oc vd at syllen / Oc deris ære bliffuer til skamme.

Dernæst skulle de actis oc æris for deris Myndigheds skyld/ met huilcken de erre vdsende/ som Christus siger: Lige som Faderen vdsende mig / saa vdsender ieg eder/ huilcke i forlade Synderne/dem erre de forladne/ oc huilcke i beholde dennom/ dem erre de behuldne. Item/ huad i binde paa Jorden/skal oc være bundit i Himmelen/Oc huad i løse paa Jorden / skal oc være løst i Himmelen. Haffue Guds Ords Tiennere saadan mact aff Gud / Da bør mand at holde dennom i ære oc act/ for saadan deris Myndigheds skyld. II. Iohan: 10. Matth: 18.

III. Den Tredie sag/skulle de holdis i Anseelse for den Hellig Aands krafft som er i dennom / huilcken Christus loffuede sit Ords Tiennere / at ville iføre dennom met krafft aff det Høye(det er den HelligAand) som hand oc met vdtryckte Ord loffuede sine Disciple/ Oc fuldkom det paa Pindtze dag / der hand vdsende den Hellig Aand / aff huilcken de alle bleffue opfyldte/ oc talede Guds vnderlige Gierninger / effter som den Hellig Aand gaff dennom vd at sige. Saa haffuer den ringiste Guds Ords Tiennere den Hellig Aands gaffue vdi sig / som sig troligen vdi sit Embede skicker/ Oc er vaagen i Bøn oc Paakaldelse / oc leffuer foruden forargelse / for huilcken mand billig burde at ære hannom.

Lucæ 24.

Iohan: 14.

Actor: 2.

IIII. For det Fierde / bør de at actis for det gaffn/ som Ordet fører met sig som de lære/ som Dauid siger: Jeg vil

Psalm: 50.

vil lære de Retferdige dine Veye/ at de wgudelige skulle omuende sig til dig. Oc Paulus siger: Euangelium er Guds krafft/ dennom som tro det til Salighed. Oc Christus stadfester dennom at bliffue salige/ som høre oc beuare Guds Ord. Haffuer Menniskẽ Troen aff Prædicken oc Guds Ord som mand hører/ saa burde de jo at æris oc elskis/ som saadant lære i Sandhed. Oc efterdi Christus siger: Huo eder anammer/ hand anammer mig/ Oc huo mig anammer/ hand anammer den mig haffuer vdsendt.

Rom: 1. Lucæ 11. Rom: 10. Matth: 10.

Det Siette.

Huorledis Aandelige Personer skulle trøste sig imod Verdsens spot oc forfølgelse.

FOrst/ at deris Embede er it Aandeligt oc Himmels 1.

 høyt

høyt Kald/til huilcket de erre vdual=
de aff Gud/at staa Dieffuelen/Ver=
den/Tyranner oc wgudelige Men=
niske imod / Oc kand derfor aldrig
komme offuer eens met Menniskẽ/
besynderlig om de trolige giøre deris
Kald/som dennom er befalit/oc haff
ue Pauli sind/ der hand siger: Præ=
Gallat: 1. dicker ieg nu Menniskẽ eller Gud
til tienniste? eller tencker ieg at være
Menniskẽ behagelig / da vaare ieg
icke Christi Tiennere. Christus vi=
ste vel huorledis de skulde bliffue an=
Matth: 10. nammede / der hand vijsde dennom
vd at prædicke for Verden/der hand
sagde: See/ ieg sender eder vd som
Faar iblant Vlffue/ værer derfor
snilde som Hugorme/ oc simpel som
dwer. Oc trøster dennom sigendis:
Kiøber mand icke tho Spurre for
en Penning / alligeuel falder der in=
gen aff dennom paa Jorden/ vden
eders Faders villie. Oc eders Hoff=
uit

uit Haar erre talde. I erre bedre end mange Spurre Kand en Spurre icke falde ned/ eller it Hoffuit haar/ vden Guds Tilladelse/ mindre kand nogen skade den ringeste Lem paa Legomet paa en Prædicant / Kand de icke skade Legomet/ mindre kand de skade Siælen.

Dernæst skulle de trøste sig aff deris Frelseris JEsu Exempel/ huilcken bleff ynckelig oc wskyldelig vndertryckt/ forfuldt/ bespaattet/ bespyttet / Tornkrunit oc plagit til døde/ som dog kom til stor ære / oc nu sider hos Guds høyre Haand/ oc vil komme met ære oc mact i Skyerne/ beholde Seyr/ oc beløne sine i Euighed. Est du en tro Christi Tiennere/ oc lider Drøffuelse oc Forfølgelse i Tro oc Taalmodighed met hannom/ som Paulus siger / saa forlad dig visselig til / at du skalt være met hannom igien i Himmelske Fryd oc II. Rom. 8.

Glæde: Thi Christus trøster saa-
danne: I skulle være bedrøffuede/
Iohan: 16. men eders bedrøffuelse skal omuen-
dis til glæde. Item/eders Hierte skal
glæde sig / oc ingen skal tage eders
Glæde fra eder. Thi siger Paulus:
Wi haffue alleuegne bedrøffuelse /
2. Cor: 4. men wi gremme oss icke / wi haffue
angist/ men wi erre icke mistrøstige/
wi lide forfølgelse / men wi bliffue
icke forladne/ wi vndertryckis/ men
wi ødeleggis icke.

For det Tredie/ skulle de trøste
III. sig ved de hellige Fædris/ Patriar-
chers/ Prophetters/ Apostlers oc an-
dre Gudfryctige Læreris Exempel/
Matth: 5. som oc tilforn haffue lidt sorg/ for-
følgelse / stenelse/ Kaarsfestelse/ oc i
andre atskillige maade pint oc om-
kommen. Saa maa de gaa i Dan-
tzen met/ som Christus siger: Huer
Lucæ 10. skal forsage sig selff/oc tage sit Kors
paa/ oc følge mig effter. Tuert
imod:

imod: Huo som blyes mig oc mi-ne Ord / hannom skal Menniskens Søn blyes ved/naar hand kommer i sin herlighed. 9.

IIII. For det Fierde / skal de trøste sig at denne Forfølgelse varer ickun en føye tid / som Christus ligner ved en Quinde som føder. Her om ta-ler Paulus trøstelig: Jeg holder det saa at være/ at denne tids Pinactig-hed er icke den Herlighed værd/ som skal aabenbaris i oss. Iohan: 16. Rom: 8.

V. For det Femte/ skulle de trøste sig ved Christi Ord / der hand siger: Fryecter eder icke for dennom som ihielslaar Legomit / oc kand icke sla Siælen ihiel/ Men fryecter eder me-re for den/som kand fordærffue Le-gome oc Siæl i Helffuede. Item/ Huo som vil beholde sit Liff / hand skal miste det / Oc huo som mister sit Liff for min skyld / hand skal behol-de det. Saa trøstede sig de tre Mend Matth: 10. Luca 9.

Dan. 3. Zidrach/Mesach oc Abednego imod
Kong Nabogodonosors Vrede / der
hand lod kaste dennom i den gloende
On / oc sagde: See / vor Gud der
wi tienne/ kand vel frelse oss aff den
gloende On/oc fra din Haand (som
oc skede/som Historien lærer.) Saa
2.Reg. 1. beuarede Gud Heliam fra de tho
Høffuitzmend som komme at gribe
hannom/ der hand bad Ild fare ned
aff Himmelen offuer dennom/oc for-
tære dennom. Saa kand Gud redde
sine i nød naar hand vil.

VI. For det siette/ skulde de trøste sig/
at det skal vedderleggis dennom i
Himmelen / som CHristus siger:
Matth. 5. Glæder oc fryder eder / det skal vel
betalis eder i Himmelen. Petrus si-
1.Pet: 5. ger: De skulle faa ærens Krune som
icke skal visne. Paulus trøster sig /
2.Timo. 4. at Rætferdighedsens Krune skal vær-
re hannom beskickit. Johañes stem-
mer oc der paa/at de som bliffue tro
til

til enden / skal faa / bekomme oc an- namme Liffsens oc ærens Krune. Apoc: 2.

Det Siuende.

Huad straff dennom skal off- uer gaa som forfølge Ordet oc Ordsens Tiennere.

KOng Amon aff sin Læt- ferdighed oc vnge Raads an- 2. Sam. 10.
gifft/ lod bespaatte oc foracte Kong Dauids Legater/ oc lod rage den- nom helten Skæggit aff / oc skære halffparten deris klæder aff til Naff- len. Der Dauid det hørde / bleff hand vred/ oc fortrød at hans Sen- debud vaare skendt / Oc sende den- nom bud /at de icke skulde komme for hans Ansict / før hand fick heffnit det/ oc førde strax Krig mod Amon/ Oc Gud gaff Dauid lycke/ at hand tuingde Kong Amon/ at hand bleff hannom vnderdanig oc Skatskyl-

dig sin Liffs tid. Fortrød Kong Da-
uid saadant/oc verdslige Herrer for-
tryder deris Tieneris vanære/ huor
megit mere vil den Himelske HErre
fortryde sine Gesandters oc ords tie-
Psalm : neris foractelse oc bespaattelse. Thi
105. siger Dauid: Giører mine Prophe-
ter intet ont. Item/de skulle beskem-
25. mis som fortrædelige handle vden
Zachar: sag met hans Tiennere. Item/ huo
2. eder rører / hand rører min Oye-
steen. Derfor beder Dauid: HErre
Psalm : beuar mig som en Oyesteen i Oyet
17. Huor stor Synd det er / at giøre
Præster wræt / giffuer Christus til-
Matth : kiende / sigendis: Der skal komme
23. offuer dennom alt det Rætferdige
Blod / som er vdgydit paa Jorden/
Genes. fra den Rætferdige Abels Blod/ ind
4. til Zachariæ Barachiæ Søns blod/
huilcken i sloge ihiel imellom Tem-
pelet oc Alteret. Det er: Huo som
forfølger en Guds Ords Tiennere
vden

vden Rætferdig sag/ hand er skyldig
i alt det wskyldige Blod / som er vd-
styrt paa Jorden/ fra den Rætferdi- 2. Peral.
ge Abels Blods vdstyrtelse / oc til 24.
den dag/ paa huilcken hand forfulde
oc giorde en Guds Ords Tiennere
vold oc wræt. Thi siger Paulus:
Det er ræt hos Gud / at betale den- 2. Tessal.
nom drøffuelse/som legge eder drøff- 1.
uelse paa/ men eder som lider drøff-
uelse/rolighed met oss naar den Her-
re JEsus bliffuer aabenbaret aff
Himmelen met sin Krafftis Engle.
Derfor ødelagde Gud Verden/ at
de icke lyde Noe Prædicken. Sodo- Gen:
ma oc Gomorra bleffue opbrende 7.
met Ild oc Suoffl for deris Synd 19.
oc Gienstridighed. Kong Reboam
foractede Guds Prophet/ oc vdracte 1. Reg.
sin Haand at gribe hañom/ oc haan- 13.
den bleff vissen / som hand vdracte
den/ at hand icke kunde drage den til
sig igien/ før end Kongen bad Pro-
pheten

phcten bede for sig igien/ Oc hand
bad for Kongen/ at Kongen kom til
sin haand igien som før. Fordi Jesa-
2. Reg. 9. bel vaar tyransk oc wgudelig/ oc for-
fulde Heliam prophet/ oc slo de andre
Guds Prophcter ihiel/ derfor opaa-
de Hunde hendis Kiød paa Jestratz
Ager/ som Propheten spaade hende.
Huad ville wi sige om Jerusalem
oc gantske Judæa som dræbte Pro-
pheterne/ Apostlerne oc mange helli-
ge Mennisk. Gick det icke dennom
Lucæ 19. effter Christi spaadom/ at deris Ri-
ger/ Land oc Bolig bleffue øde oc yn-
ckelige forstyrrede. Summa/ alle
de som handle wredelige met Guds
Ords Tiennere/ maa foruente ti-
melig oc euig plage.

Det Ottende.

Huad straff deñom skal offuer-
gaa/ som falskelig omgaas Guds
Ord/ oc det hellige Aande-
lige Embede.

Der

DEr haffuer værit falske Propheter oc Lærere / offuer huilcke Gud høyelig klager/ baade i det gamle oc ny Testamente: oc findis end nu. Gud siger: Propheterne oc Præsterne erre skalcke : oc beskriffuer deris Ondskaff/oc truer at hand vil hiemsøge dennom for deris Ondskaff / oc falske Lærdom. Esaias kalder dennom blinde Veetere oc stumme Hunde/som icke kunde straffe : hues beskriffuelse du kand læse samme sted. Endog saadanne onde Propheter sendis aff HErren/ som en plage aff Guds rætferdige Dom/ som Moses siger : De sendis til at friste Menigheden/ at hand vil forfare om de elske hannom aff ganske Hierte oc aff gantske siæl. Som Kong Achab bleff forførdt aff falske Propheter formedelst Guds Tilladelse. Oc Esaias siger: Hand haffuer forblindit eders Propheter oc

Ierem: 24.

Esaiæ 56.

Deut: 13.

1. Reg: 22.

Esaiæ 29.

Secre/ oc hand vil giøre det vnderli-
ge paa det allerunderligste/ at de vi-
sis vished skal vndergaa/ oc de klogis
Forstand skal forblindis. Dog skal
falske Propheter icke vndgaa straff.
Thi siger Moses: En falsk Prophet
Deut: 13. 18. eller Drømmere skal dø. Item/ naar
en Prophet fordrister sig til at tale i
mit naffn/ det ieg icke haffuer befa-
lit hannom/ oc den Prophet taler i
fremmede Guders naffn/ den skal
dø. Det bleff den falske Prophet A-
Ierem: 28. nanias en straff for sin falske Lær-
dom/ At hand maatte dø samme
Aar/ som Guds Prophet Jeremias
tilsagde hannom. Ezechiel siger:
Wæ Israels Hyrder/ som føde sig
Ezech: 34. selffue/ Skulde icke Hyrderne føde
Hiorden/ men i æde det fæde/ oc klæ-
de eder met Vlden/ Oc i slacte det
som fæt er/ men Faarene ville i icke
føde. Thi raader Christus alle sine
Matth. 7. Vduaalde/ at de skulle vare sig for
falske

falske Propheter som komme i Faa-
reklæder/oc erre induortis glubendis
Vlffue. Oc kalder saadanne Oyen-
skalcke/ forblindede veyledere/ Daa- 23.
rer / kalckede Graffuer/ Hugorme/ Philip 2
Ogle slecte/ Hunde/onde Arbeydre/ 3.
Christi Kaarsis Fiender. Aff S. 1. Iohan.
Hans/Antechristi. J Judæ Epistel/ 2.
skyer vden vand. Item/bedragendis Iudæ
Arbeydere. Offuer dennom raaber 1.Cor.11.
Christus 8. gange wæ / oc Prophe- Matth.
ten Forbandelse offuer dennom/ som 7.
giøre HErrens Gierning falskelig. Ierem.
Men efftcrdi wi finde saadanne fal- 48.
ske Propheter (til deris egen oc man-
gis Fordærffuelse oc Fordømmelse)
ligger der mact paa/ at huert Men-
niske/ som haffuer sin salighed kiær/
seer derfor vel til / huem de høre oc
lyde/ som Apostelen siger: J elskeli-
ge/troer icke huer Aand/ men prøff- 1. Iohan.
uer Aanderne / om de erre aff Gud/ 4.
Thi der erre mange falske Prophe-
ter

ter vdgangne i Verden. Der paa skulle i kiende Guds Aand / om de bekiende at JEsus Christus er kommen i Kiødet/ da erre de aff Gud.

Det Niende.

Huorledis mand skal omgaas de gode Guds Ords Tienere.

EFterdi Prædickerne erre vdi Guds stæd/ da skal mand for deris Kald oc Embede haffue opseende at omgaas dennom.

1. Først skal huer leffue met dennom vdi it venligt / taalmodigt oc gudeligt Leffnit. Findis der end menniskelig Brøst hos dennom/som ingen kand være fri for/da skal mand offuerbære deris Breck/oc vende alting til beste for det hellige Embede skyld/som dennom er befalit / oc icke molestêre

molestêre, plagge/ skatte oc wanære dennom paa det allerhøyeste. Mand hører (dis rær) at mange vndertiden giøre sig Sager imod Præster saa mange de ville/ oc skarpe dennom veldelig. Synde de end nogit/ da skulde mand end da see Sagens leylighed/ oc haffue nogen mildhed oc medlidighed met dennom. Keyser Constantinus vaar saa vel behiertiget mod det hellige Præste Embede oc Ordsens Tiennere/ at hand i den Nicæna Synodo nedlagde alle kiæremaal som fands iblant Præsterne oc imod dennom/ oc tog deris Supplicatzer som de haffde imod huer andre/ oc sagde/ at hand vilde paa en Dag giffue dennom alle suar/ Saa lod hand optende en Jld/ oc brende alle Klagemaal/ som vaare imellom dem/ at ingen skulde høre saadan klage offuer Præsterne/ oc forargis der offuer/ oc sagde: Vaare

det muelige / da vilde hand betecke Præsternis skam met sin Kaabe. Aff denne Constantino oc anden mild Øffrighed / skal mand lære mildelig at omgaas Guds Tiennere / oc icke skarpe oc forarge deris sager paa det høyeste.

II. For det Andet / effterdi de erre Guds Ords Tiennere / da er mand plictig at forsørge dennom met ærlig oc nødtørfftig Vnderholdning / at de kunde vare deris atskillige høye Kald oc Embede / studere / læse / skriffue / besøge de Siuge / oc andet mere / Oc kand icke haffue Bugsorg / eller vddriffuis til fremmit Bestilling / at søge Næring anderledis end ved deris lofflige Kald oc tilbørlig oc tillagde Rente. Syrach siger: Huo som skal lære Skrifften / hand maa randsage alle de gamlis Visdom / oc studere i Propheterne / hand skal mercke de naffnkundige Folckis gierninger /

Syrach 39.

ninger oc tencke der paa/ oc huad de betyde oc lære / oc øffue sig i den dybe tale/ hand tencker paa/ huorledis hand skal staa aarle op at søge HErren som hannom haffuer skabt/ oc bede for den høyeste/ Hand lader sin mund trøsteligе op/ oc beder for det gantske folckis Synder. Thi skulde Verdslig Øffrighed oc Vndersaatte forsørge Aandelige Personer / deris Hustru oc Børn/ met ærlig nødtørfftig Klæde oc Føde oc Ophold/ som Paulus lærer: Den som bliffuer vnderuist met Ordet/ hand skal dеele allehaande gaat met den hannom vnderuiser. Oc en anden stæd: En Prædickere skal leffue aff Menigheden. Huo føris nogen tid vdi strid paa sin egen Sold? Huo planter en Vingaard / oc æder icke aff hans Fruct? Huo føder en Hiord/ oc æder icke aff Hiordens Melck? sætter ieg oc dette effter Menniskelig

Galat: 6.

1. Cor. 9.

 skick?

Deut: 25. skick? siger icke Lowen ocsaa: Du
skalt icke tilbinde Munden paa den
Oxe som tærsker. Siger Gud det
for Oxen/ eller siger hand oc icke i
alle maade for vor skyld/ Fordi den
der pløyer/hand pløyer paa Haabit/
Oc den som tærsker/ hand tærsker
paa Haabit/at hand bliffuer deelac-
tig aff sit Haab. Item CHristus:
En Arbeydere er sin løn værd. I
Genes: 47. Kong Pharaone befinde wi it syn-
derligt Gudeligt Exempel/ at hand
vdi den dyre tid kiøbte gantske Egy-
pten til sig/ Der de Egyptier solde
huer sine Agre for den dyrcke/ som
kom offuer dem/ at Landit bleff der
met Pharaonis egit/dog kiøbte hand
icke Præsternis/ Thi hand haffde
forsørgit Præsterne huor aff de skul-
de leffue/ oc trengde for Pharaonis
fromhed icke til at selge deris Agre:
Esdræ 7. Wi læse i Esdræ Bog/at Kong Ar-
taxerxes forbød at ingen skulde legge

Præſterne / Leuiterne / Sangerne / Døruocterne i Tempelen eller an⸗dre Aandelige perſoner / Skat / told eller anden Aarlig vdgifft paa. E⸗zechias lod oc giffue Præſterne oc Leuiterne den deel at leffue aff / at de kunde dis faſtere holde HErrens Low / da gaff Iſraels Folck aff den førſte Grøde / Korn / Moſt / Ollie / Honning / oc allehaande indkomſt aff Marcken. Alle Klercke i Dan⸗marckis oc Norgis Riger tacke Gud oc ſalige fremfarne Konger / Dron⸗ninger oc Øffrighed ſom end nu re⸗gere / der naadelig til denne dag haff⸗uer beſørget dennom til nødiørfftig Vnderholdning / Gud giffue dem fremdelis / om nogle Præſter lide nød / at de jo frem i trøſte oc hielpe dennom. Dog finder mand vel ſtun⸗dum de Geraſoniters Landmend / der heller vaare aff met vor HErre oc hans Ords Tiennere / end lide dem

2. Paral: 31.

Matth. 8.

oc giffue dem Løn. Men de Gudfryctige ære sig selff / oc beuise deris Aandelige personer Tacknemelighed aff det Gud dennom giffuit haffuer. Summa / Aandelige personer bør at lære Guds Ord i Sandhed / oc omgaas met Verdslig Øffrighed oc alle Menniske i all ydmyghed / kiærlighed oc taalmodighed. Øffrighed oc Menighed bør i lige maade omgaas GVds Ords Tiennere i all Ærlighed oc Gudfryctighed / Saa fremdragis Guds rige / Menniskens Timelige oc Euige Velfart / her oc i Euighed / oc faa met Gud den euige Endrectighed.

F * M

Den Anden Stat/

Er Verdslig Øffrigheds stat/ Vdi den er Endrectighed høyelig fornøden.

DEnne Stat erre de Personer som mand kalder Keyser/Konger/Førster/ Adel / Dommere oc alle andre Øffrighed/ som fører det Verdslige Suerd oc Regimente. Dennom bør met Visdom oc god Forstand faarestaa deris Embede i Rætferdighed oc Endrectighed / om Gud skal giffue dennom Lycke oc Velsignelse. Lige som Gud aff Naade vdkaarer besynderlige Personer til det Aandelige Kald/ at prædicke/ lære/ dicte/ formane oc omgaas met Sacramenterne / Forlade oc igienholde Synderne / effter Guds Ords befalning. Saa haffuer Gud oc vd-

uaaldt oc beskicket Verdslig Offrig-
heds personer met vduortis Suerd
oc mact/ at fordre oc forfremme
sit Ord/ oc dem som det skulde præ-
dicke oc just regere deris Vndersaat-
te oc Menighed / Dog effter Guds
oc den Naturlige oc skellige Lands
Lowe. Oc lige som Keysers eller
Kongers Feldtøffuerster offuer Ryt-
tere oc Knecte/ intet videre maa giø-
re/end huad dennom befalis/ oc eff-
ter Rytternis oc Knectenis Artic-
klers indhold/ alting til god Aarden
Regimente oc Endrectighed. Saa
maa oc Verdslige Offrigheds Per-
soner icke heller giøre huad dennom
siunis gaat at være/ Men de skulle
Regulere sig effter Guds Villie oc
Ord. At lige som de Aandelige per-
soner paa deris Embedis vegne maa
icke tige aabenbarlige Laster som for
deñom klagis: Saa skulle oc Verd-
slige Offrigheds Persone/ icke heller
lide

lide eller stæde Synd oc wræt/ men
vjslige oc rætferdelige ved deris vd-
uortis Mact oc Suerd straffe de on-
de oc beskerme de gode. Thi Aan-
delige oc Verdslige Øffrighed erre
beskickede aff Gud som tho Hender
paa it Legome / at hielpe det arme
Menniskelige slect/ deris Menighed
til timelig oc euig Fred. Saa er for
nøden at Verdslig Øffrighed tager
Gud i Raad oc Anslag met sig/ oc
saa regere at de kunde bliffue bestan-
dige paa Dommedag for den rette
høyeste Øffrighed JEsu CHristo. Rom: 14
Endog wi haffue baade Aandelig oc
Verdslig Øffrighed/ saa høris dog
(dis vær) megit ont/ oc gaar ilde oc
wtilbørlige til. Megit verre vilde
det bliffue/ haffde mand icke Øffrig-
hed/som Salomon siger: Huor in- Prouer: 11.
gen Øffrighed er/ der gaar Folckit
vnder/ Men huor Øffrighed er/ oc
mange vise Raadgiffuere / der gaar

det vel til Paa det Verdslige Offrigheds Personer oc Undersaatte/ diss bedre kunde beuegis til indbyrdis Endrectighed/ huer at giøre sit Embede / da vil ieg faaregiffue disse Vilkaar.

I. Først/ Huad Naffn Verdslig Offrighed haffuer i Skrifften.

II. Dernæst / Huæden de erre.

III. Huad de erre.

IIII. Huorledis de bør at være beskickede.

V. Huad deris Embede oc Kald er.

VI. Huad Ræt oc Macht de haffuer offuer deris Undersaatte.

VII. Huad Undersaatte erre Offrighed plictige.

Det Første.

Huad Naffn Verdslige Offrigheds Personer haffue i den hellige Skrifft.

Først

FOrst kalder Moses I.
dennom Guder/ oc Offuer- Exod:
ster for Folcket. Kong Da- 22.
uid lige saa: Jeg haffuer sagdt eder Psalm:
at i erre Guder/ oc allesammen den 82.
Høyestis Børn. JEsus haffuer oc Iohan:
vdi det ny Testamente opuackt dette 10.
Naffn / at de erre kallede Guder.

Her skal Verdslig øffrighed met all ydmyghed optage / offuerueye oc betencke dette dyrebare Naffn/oc icke som mange Hoffmodige oc Vforstandige giøre sig meninger der aff/ at de for andre Menniske erre fødde Guder paa Jorden/ Oc der offuer fordriste sig til Tyrani oc Vgudelighed. Men dette er Grunden oc Meningen paa dette naffn/at Gud haffuer skicket oc sæt dennom i sit Sæde oc stæd her i Verden / til at see / høre oc giøre Guds Villie/ oc hucs deris Embede vdkræffuer. Thi wi lære aff Skrifften / at alle Men-

niskis

niskis affkomme er alleniste aff Adam oc Eua / oc giør ingen vnderskeed paa deris Afføde / første Vdspring oc oprindelse / ædel eller vædel. Men at Menniskene erre fødde oc forskickede aff Gud / somme til Aandelig stat / somme til Verdslig stat / oc somme til Vndersaatte at være. Oc at saadanne som kaldis Guder / erre icke andet / end andre Menniske / lærer Dauid strax i forberørde Psalme / der hand siger: De skulle dø som Mennisker / oc som en Tyran gaa til grunde.

Keyser Maximilianus den første / kom engang til Nørrenberg / oc fant disse Rim staaendis for sig / oc læsde dennom.

Da Adam hackt vnd Eua span /
Wer war dan der Edelman.

Strax skreff hand vnder:

Jch bin ein man als ein andernman
On das mir Gott der Ehren gan.

Der-

Dernæst kaldis Konger Fosterfæ- II.
dre/ oc Dronninger Ammer. At li-
ge som en Fosterfader oc Amme i en Esaiæ
Ammestue/ haffue opseende at frem- 49.
drage Børn til Dyd oc ære/ oc ven-
ne dem fra all wnode oc wskickelig-
hed i all deris Omgengelse/ Tale oc
Gierninger/ oc vocte paa dem/ at de
icke skulle komme i nogen wlycke/ for
deris forsømmelse skyld: Saa skulle
oc Christelig Øffrighed haffue op-
seende til GVds oc Menighedens
Gaffn oc beste/ Holde dennom til
Guds fryct/ Christeligt Leffnit/ ræt-
ferdig Omgengelse/ Oc affuerge de-
ris skade oc fordærffuelse. Det sam-
me lærer oc Paulus/ at Øffrigheds Thess.
personer skulle haffue Omhu for de- 2.
ris Vndersaatte/ lige som en Am-
me rycter oc skøder sine Børn. III.

For det Tredie/ kalder Paulus
Verdslig Øffrighed Guds Tienne- Rom.
re Menigheden til gode. Aff dette 13.
Ord

Ord paamindis Øffrigheden/ at de icke eniste skulle see til deris ære/ Velde oc Mact/ som Gud dennom giffuit haffuer/ Men lære her at de erre Guds Tiennere/ oc bør at giøre det som en Tiennere er plictig at giøre/ effter sin Herris Bud oc befalning/ oc icke giøre huad dennom lyster.

Det Andet.

Hueden Verdslige Personer erre.

Der Pilatus sagde Christo aff den Mact hand haffde til at Kaarsfeste hannom/ oc giffue hannom løs/ da sagde Christus: Du haffde ingen mact offuer mig/ der som hun icke vaare giffuen dig her offuen ned. Disse Ord lære at Øffrigheds Mact er aff Gud. Det samme lærer Salomon: Øffrighed

Iohan: 10.

kommer aff HErren/ Oc for deris offuertrædelsis skyld / som bo i Landet/ skee mange Herreskiffte. Men naar Kongerne erre forstandige oc Rætferdige / da erre Regimenterne bestandige oc languarende. Oc Daniel siger : Gud aff sætter oc indsætter Konger. Syrach lærer : Gud haffuer indskickit herskaff i alle land. Paulus siger : Der er ingen Øffrighed vden aff Gud/ oc huor Øffrighed er / den er skickit aff Gud. Item Salomon : Eder er Øffrighed giffuen aff HErren/ oc macten aff den Høyeste/ huilcken skal spørge huorledis i handle/ oc randsage huad i giøre. Dog haffuer Gud vnderlige oc aff atskillige Aarsager skicket Konger oc Øffrighed. Der Saul gick oc lete effter sin Faders Kisis Asen-inder/ da vdualde Gud hannom/ oc befoel Samuel at salffue hannom til Konge offuer Israel. Dauid bleff

Prouer. 28.
Dan. 2.
Syrach 17.
Rom. 13.
Sapient. 6.
1. Sam. 10.
1. Sam. 16.

oc selsom kaldit fra Faare hiorden / som vaar ringe actet imod sine brødre der tiente i Kong Sauls Gaard for Krigs mend / den lod Gud salffue til Konge offuer Juda / oc siden all Israel. Kongen i Meden Astiages, befoel sin Hoffmester Harpago, at omkomme Cyrum Kongens Daatersøn / men Gud vnderlige ved en Hyrde foruende det / at Cyrus bleff befridt / oc omsier en Konge oc Monarcha offuer Persien / en met de naffnkundigste i all Verden. Agatocles vaar en Paattemagers Søn / oc efterdi hand intet andet haffde at miste / gaff hand sig til Krig / oc bleff en Landsknect / oc siden høffuitzmand oc Feldtherre / oc met Krigs Lycke opkom / oc bleff en Konge i Scicilia.

Det Tredie.

Huad er Verdslig Offrighed?

PAulus lærer at Øffrighed er GUds Ordning oc Skickelse / de Gode til Beskermelse/oc Onde til straff. S. Peder siger / at Øffrighed er GUds Ordning/ enten de erre Gode eller vnderlige. Rom. 13. 1. Pet: 2.

Det Fierde.

Huorledis bør Verdslige Øffrigheds Personer at være beskickede.

IEtro den øffuerste Præst i Madian Mosi Suoger/ beskriffuer fire Dyder som hører til saadanne Personer. Exod: 18.

Først / at de skulle være fromme. I.
Det er glæde saa i Verden at leffue/ at mand kand haffue it gaat fromt Rycte i sin Liffs tid oc effter Døden/ som Gud gaff Dauid baade for oc effter hans Død / at hand vaar en 1. Sam. 13.

 Mand

Mand effter hans egit Hierte / oc
1. Reg. 9. vandrede for hañom i Retsindighed
oc Retskaffenhed. Saadant rycte oc
Naffn bekommer mand naar mand
haffuer Gud for Øyen/ hører oc be=
uarer hans Ord/ saa kommer den
Hellig Aands Krafft/ retter oc hiel=
per deris wfuldkommenhed/ oc styr=
Prouer: 2. cker dennom. Salomon siger: At
være from oc sandru beuarer Kon=
gen / Oc hans Krune stadfestis ved
Fromhed.

II. For det Andet/ Gudfryctige.
Den Dyd roser Paulus oc siger:
1. Timo: 4. Gudelighed er nyttig til alting/ oc
haffuer Forjettelse paa dette oc det
tilkommendis Liff. Oc Salomon si=
Prouer. 1. ger: HErrens fryct er en begyndel=
se til all Visdom.

III. For det Tredie/ Sandrue. Den=
ne Dyd vdkræffuis aff alle Menni=
ske i det Ottende Budord / dog bør
den synderlig at være hos de Perso=
ner/

ner som sidder i GVds stæd / paa
det de skulde icke foruende Rætten
for den Fattige/ enfoldige/ fremme-
de oc fortryckte / Endog Sandhed
kommer offte i nød/ oc ligger vnder-
tryckt / saa vogner den dog omsier
op igien: Thi lærer Syrach: For- Syrach
suaar Sandhed til Døden/ saa skal 4.
Gud HErren stride for dig.

For det Fierde/ Hade Gerighed IIII.
Hos priuat Personer er Gerighed
skadelig /men megit skadeligere hos
Øffrighed. Det laster Propheten: Esaiæ
Dine Førster erre frafaldne/ oc erre
Tiuffuenis Staldbrødre / de tage 1.
gierne alle skenck/ oc søge effter gaff-
uer/ de giøre de Faderløse ingen ræt/
oc Enckernis sag komer icke for den-
nom.

Her aff rose de gerige Dommere
sig/ som gierne tage gaffuer.

Jch kan recht krum machen /
Darumb drage ich rot scharlachen.

Men de Fromme oc Rætferdige Dommere maa sige met sandhed:
Jch bin simpel vnd recht /
Darumb bin ich ein armer Knecht.

Prouer. 15. Den last er skadelig som Salomon siger: Den Gerige forstyrrer sit egit Hus / Men den som hader Gaffue/skal leffue.

Deut: 1. Moses selff opregner 10. Dyder som saadanne Personer bør at være beprydet met.

I. Først at de skulle være vise. Visdom giøris vel behoff hos dennom som skulle være Konger/ Offrighed oc Dommere. Thi der angiffuis mange sager for dennom/oc vrangelig formommis oc forblommis / oc met Verdslig forslagenhed oc practicker fremsættis / den fattige oc simpel til vndertryckelse/ saa at Rætten foruendis for Verden. Der til erre oc mange sager tunge at begribe oc forstaa. Thi drebte Salomon alt

ret/ effter at hand vaar bleffuit Kon= 1.Reg:
ge/ oc vaar megit vng/ der hand gick 3.
til Gibeon at offre / oc HErren i
drømme bad hannom begiere / Oc
hand begierede at Gud vilde giffue
hannom Visdom at regere met.
Det behagede HErren / at Salo=
mon icke begierede it langt Liff/ Rig=
dom eller Seyr offuer sine Fiender/
men Visdom / Oc Gud gaff han=
nom saadan Visdom / at der aldrig
vaar nogit Menniske saa vijs for
hannom / oc aldrig effter hannom
komme skulde (som Gud sagde) der=
for kaldis hand Salomon den vise.
Hans høye Visdom lod sig strax til
siune / der hand dømte effter det
Moderlige Hierte imellom de tho
Skøger / om de thu Børn / det ene
vaar død/ oc det andet leffuendis/ oc
begge kiendis ved det leffuendis barn
oc nectede det døde. Syrach siger:
Visdom ophøyer sine Børn/ oc huo Syrach 4.

som holder sig fast til hende/ hand skal faa ære. Item Visdom haffuer en Gyldene krune/ met en Purpur Hwe/ den samme Klædebon skalt du føre dig vdi/ oc den samme gyldene krune skalt du sætte paa dit Hoffuit. Plato siger: som Siælen er Legomens ophold/ saa opholder Visdom en Første. Saa er all Visdom

1\. aff Gud HERren/ oc bliffuer hos hannom euindelig/ som Daniel lærde Kong Nabogodonosor/ der vilde

Dan. 2. lade thielsla de Vise i Babilon/ oc sagde: Den skiulte ting som du begierer at vide aff de Vise/ Lærde Stiernekicker oc Spaamend/ staar icke i deris mact/ Men Gud i Himmelen kand aabenbare skiuldte ting. Salomon siger: Visdom er deylig

Sapient. 6. oc wforgengelig/ oc lader sig gierne see aff dennom hende elske/ Oc hun lader sig finde aff dennom hende søge/ hun møder dennom som hende

gierne vilde haffue. Huor aff Konger/ Dommere oc Offrighed skulde lære at bede Gud om Visdom/ oc icke de eniste/ men alle Meñiske skulle søge hende/ at den kunde foraarsage dennom at leffue i en sand christen Endrectighed/ oc forstandigt Leffnit.

II. Det Andit/ Forstandige. Der Apostlene aff den Hellig Aand begynte at lære om Christo/ oc giorde
vnderlige Mirackel/ da lod Offrighed kaste dennom i Fengsel/ oc vaare Actor. 5.
da vel mange Raadsherrer/ Phariseer oc Skrifftkloge i Jerusalem/ men iblant dennom vaar ingen forstandig met raad vden Gamaliel/ hand greb deris sag ret an/ vnderuisde Raadit oc sagde: Tager eder vare met disse Mennisker/ huad i skulle giøre. For disse dage opstod Theudas/ oc sagde sig at være nogit/ oc der hengde sig til hannom it Tall

Mend ved 400. hand er ihielsla-
gen/ oc alle de hannom fulde til/ erre
atspredde: Nu siger ieg eder / lader
være disse Meñiske/ oc lader dennom
betemme/ er deris Lærdom/ Raad el-
ler Gierning aff Menniſken/ da
bliffuer det til intet / men er det aff
Gud/ da kunde i icke vndertrycke det/
paa det i skulle icke befindis som de
der vilde stride imod Gud. Det vaar
it forstandigt Raad. Thi siger Sa-
Prouer. 28. lomon: Naar en Førſte er vden
Forstand/ da skeer der megen wræt.

III. Det Tredie / Forsøgte. Moses
vil icke haffue en haab hiemfødde/
som faa aff dennom vide andet end
kellenskaff oc egensindighed / oc røre
i Moders Gryde / oc vide icke huad
der hør til dyb Visdom / Verdslig
Forslagenhed til sager at døme paa.

Det Fierde / Høre Brødrene.
IIII. Disse Ord stemme ret offuer eens
met denne Kong Dauids Psalme:
at

at Offrighed er aldrig saa ypperlig at deris Vndersaatte oc Menighed som de skulle raade oc dømme offuer/ erre jo deris Brødre oc Syskene for Gud/ i huor arme oc fattige de erre. Saa er aldrig saa stor Had imellom Syskene oc Brødre/ at de jo mere elske oc hielpe dennom som erre deris Kiød oc Blod/ end fremmede oc vdlendige. Thi skulle Dommere icke anderledis dømme offuer deris Menighed/ end offuer deris egne Brødre.

Det Femte/ Dømme ræt. Dauid siger: Ræt maa dog bliffue ræt/ som hand vilde sige: Rætten kand vel aff Verdsens Børn foruendis/ Gud vil dog vende Wræt igien til Rætten. Der om læse wi huor vnderlig Gud hialp Susanna/ som vaar falskelige aff de tho Dommere anklagit oc suorit til døden/ oc Gud foruende det ved Daniel/ saa hun

V. Psalm: 94.

bleff fri fra Døden / oc de falske an=
klagere oc Vidne maatte dø.
VI. Det Siette / Dømme ræt iblant
huer mand. Moses vil at den ene
skal ske saa god ræt som den anden i
rætferdige sager, den fattige som den
rige / i Dom alle lige. Skede det saa
altid / da driftede sig icke en part at
komme saa tit for Rætten til Tinge
oc gaa sin sag an met sniddighed oc
trædskhed / som leggis dennom til
gode / som offte (diss vær) nu skeer /
offuer huilcket mange simpel Folck
bliffue stackarle / forarmis oc tabe
Prouer. Rætten. Thi lærer Salomon: En
29. Konge opretter Landet ved Rætten.
VII. Det Siuende / Oc den fremmede.
Moses haffuer her met vden tuiffl
seet hen til det seduanlige Sprock:
Den som er langt fra sin ætt er nest
til sin wræt. De kunde icke alle væ=
re fødde i it Hus / i it Rige eller By /
somme erre Danske / somme Tydske /

Frantzer / Skotter / Spannier / oc huo de erre erre dog alle Guds Creatur. Thi siger Moses en anden stæd Du skalt icke bøye Rætten for den Fremmede/ som hand oc paaminder i samme Capittel: At Israel skal tencke / at de selff haffue værit fremmede oc Træl i Egypten. Deut: 24.

For det Ottende / De skulle ingen Person ansee i Dommen / men høre den ringeste saa vel som den mectigste. Aff denne Aarsage/ haffue vden tuiffl de Athener fortagit sig at dømme om Natten / at de icke vilde dømme anderledis end effter Hørelsen/ at de icke vilde see deñom som ginge i rætte / huo de vaare / Ven eller wuen / rig eller fattig De Thebaner lode vdi Dommere sted affmale it Billede vden Hender oc Øyne / bemerckendis der met/ at en Øffrighed eller Dommere skulde icke gribe til skenck met Henderne/ oc

icke

icke met Øynene ansee Personer for vild eller Venskaff / Høyhed eller Mectighed. Pilatus stod paa Ræt-ten/ oc lenge giorde Christi vndskyld-ning / at hand icke fandt Døds sag hos hannom/ Dog paa det sidste for Jødernis raab oc Keyserens had/ lod hand Rætten falde / oc dømde den wskyldige JEsum til døde. Denne onde vijs brugis offte end nu.

IX. Det Niende / Icke fryete for no-gen Person. Moses vil icke at mand i Dom oc Ræt/ skal see til Personers Høyhed/ vild eller Frendskaff. Men det gaar i vor tid/ som Micheas i sin tid klagede: Huad Førsten vil det siger Dommeren/ at hand skal giøre hannom en tienste igien. De Vel-dige raade effter deris egen villie/ at giøre skade oc vrie det huort de vil-de. Den beste iblant dem er lige som Torne/ den redeligste lige som Tid-sel. Saadanne kand vel være Aar-

Mich. 7.

sage til Krig / Dyrtid oc anden stor elende.

For det Tiende siger Moses: Thi Dommere Embede hører HErren til. Keyser / Konger / Adel / Dommere oc alle som Rætten oc macten holde / skulle her lære / at de icke giøre vdgange i deris Domme for de fattige effter affecter. Thi Moses siger / at Dommere oc Offrigheds Embede hører Gud til. Forblommer oc foruender du end Rætten for Verden / da tenck at Dommere Embede hør Gud til / oc hand vil straffe dig derfor / naar den fattige anklager dig. Endog Cambises vaar selff vgudelig / holt hand alligeuel Rætferdig dom oc ræt for huer mand. En gang fandt hand i sit Rige en Domere ved naffn Sisamnes / huilcken lod Dommen gaa for Penge oc gaffuer / den lod Cambises flaa Huden aff / oc slo den paa Domstolen / oc sætte hans

Søn Otthones der paa. Det vaar
it synderligt oc merckeligt Exempel/
som alle Dommere der tage Penge
burde at speyle sig vdi / oc vocte sig/
om de end her i Verden kunde for-
suare Huden/ at den icke bliffuer pla-
git i Helffuede met Krop oc Siæl.

2. Paral. 19. Kong Josaphat aff Gudfryctig-
hed foer omkring i alle Judæ Stæ-
der / oc sætte Dommere oc Øffrig-
hed/ oc sagde til dennom :

I. Først/ Seer til huad i giøre/ thi
i holde icke Domme for Menniskeu/
men for HERren / at hand er met
eder i Dom. Holder mand Dom for
Herren/ oc hand skal være met den-
nom i dom/ da er fornøden at Dom-
mere bede Gud om hielp/ oc vdelycke
alle Menniskelige Affecter/ naar de
skal dømme.

II. Dernæst / at de skulde lade Her-
rens fryct være hos dennom : det er/
at de for alting skulde frycte Gud/ oc
for

fordre hans Ord/ oc holde Christelige Lands Lowe oc Ræt. Der om lærer Salomon: Ont Folck mercke icke paa Rætten/men de som atspørge HErren/ mercke paa alting. Prouer. 18.

For det Tredie/ Der er ingen wræt hos HErren vor Gud. III. Denne Lærdom er gantske nyttig/ fordi Salomon siger: Wrætferdige ødeleage alle Land/oc it ont Leffnit kuldkaster de veldigis stol. Sapient. 6. Oc Paulus giffuer en suar Dom offuer Verdens Wrætferdige/ der hand siger: De wrætferdige skulle icke arffue Guds Rige. 1. Corint. 6. Thi er det raadeligt at elske Rætferdighed/at mand kand haffue it gaat rycte oc en god Samuittighed/oc siden arffue Himmerig oc Salighed.

For det Fierde/ Ey nogen Persons Anseelse. IIII. Naar Dommen skal gaa i Frendskaff oc venskaff oc effter høye Personers Anseelse/ da trøste

Gud den fattige. O huor er det ont at tage Rætten fra Knebelspiud / oc naar Rætten maalis vd met mact/ thi da maa de fattige bucke.

V. For det Femte/ Ey heller Gaffuers annamelse. Dommere oc Øffrigheds Personer som sidde i Guds stæd/ skulle icke lade sig forkrencke aff Gaffuer/ at vrie Low oc Ræt/ som offte skeer for den som ingen Skenck formaar. Thi Moses siger: Du skalt icke tage Gaffuer/ for-

Exod: 23. di de forblide de seendis oc Vise/ oc foruende de rætferdigis sager: Det er som mand almindelige siger: de tage Smugen sæt for Lande ræt. Naar Øffrighed oc Dommere icke acte disse dyder oc eylighed/ saa maa den gode Endrectighed vige.

Det Femte.

Huad er Verdslig Øffrigheds Embede.

Effter-

EFterdi Verdslig Offrig- I.
hed er Folckens oc Menighe-
dens Hoffuit/ da skulle de for alting
selff frycte Gud/ leffue førstelig oc
Christelig met all Mildhed oc Ræt-
ferdighed/ellers vil deris Regimente Eccles:
wlyckis/ som Salomon lærer: Wee 10.
dig Land/hues Konge er it Barn/oc
hues Førster der æder tilige. Item/ Ibidem.
Salig er det Land / hues Førster
æde paa rette tid.

Dernæst skulde de tilholde deris II.
Menighed / at dyrcke oc tienne den
sande leffuendis Gud/som aff Ver-
dens begyndelse/haffuer beuijst sig at
være den rette Gud / hues Villie oc
Ord er befattet vdi Mose / Prophe-
terne/ Euangelisterne oc den hellige
Apostoliske Lærdom. Saa giorde
den gudfryctige Kong Josias/ hand 2.Reg.
fremdrog Guds Low oc ord/oc fandt 2.
Mose Lowbøger wforuarendis vdi

Templet/ lod dem oplæse oc oprætte
I. igien / oc alt det som vaar befalit aff
Gud oc vaar forfaldet i de wgudeli-
ge Kongers Regimente / som vaare
for hans tid / oc hand stod op hos en
23. støtte/oc giorde it Forbund for HEr-
ren /at de skulde vandre effter HEr-
ren/oc holde hans Bud/ Vidnisbyrd
oc ræt/aff gantske Hiertc/ aff gant-
ske Siæl / oc alt Folcket indgick det
Forbund.

III. For det Tredie / skal Verdslig
Øffrighed met deris mact affuerge
Exodi all Affguderi/ oc Guds Naffns oc
32. Ords Bespaattelse oc forhindrelse/
som Moses nedslog den støbte Guld-
kalff/ som Israels folck i ørcken haff-
2.Reg. de giordt at tilbede. Kong Ezechias
18. slog oc den Kobber orm i thu / som
Moses effter HERrens befalning
haffde giordt/ at hand der met vilde
forhindre Jødernis Affguderi/ at de
ey skulde tilbede hannom. Saa lod
oc

oc Kong Josias reense Guds Tempel/ Oc lod vdbære alt det Redskaff som haffde værit brugt til Affguders Tienniste for hans tid / oc lod brende det vden Jerusalem. Effter at Manasses haffde værit fangen 10. Aar vdi Babilon /oc hand i sit Fengsel raabte til Gud / Da giorde Gud Barmhiertighed met hannom/ oc gaff hannom Rigit igien/ da afflagde hand Affgudericé / som hand tilforn haffde dyrcket oc paakaldit/ fordrede oc fremmede Guds ære.

2. Paral: 33.

IIII. For det Fierde / skal Øffrighed opbygge Kircker / oc holde dennom ved mact/ lige som Gud lod selff opbygge Jerusalems Tempel ved K. Salomon / oc siden haffuer opuact Konger oc Førster/ som haffuer fordrit oc fremmit Kircke bygninger til Guds ære oc Menighedens Salighed/ som wi læse i Esdræ Bog / at Kong Cyrus lod opbygge oc forbe-

1. Reg: 6.

Esdræ 1.

dre Jerusalems Kircke / Oc paabød
sin Menighed at hielpe til Kirckens
Bygning met Sølff/ Guld/ Gods
oc Queg/ oc sende fra sig hues Kar
som Nabogodonosor haffde tagit aff
Jerusalems Kircke / som vaar 30.
Guldbecken / oc 100. Sølffbecken /
29. Kniffue/ 30. Guld begere oc de
andre Sølffbegere 410. oc andre
1000. kar/ at alle kar baade aff sølff
oc guld vaare 5400. Kong Darius
gaff oc aff Kongelig Jndkomst hues
6. fornøden vaar at opbygge Jerusa-
lems Kircke met. Kong Artaxerxes
beuiste i lige maade store velgiernin-
7. ger til Kirckens opbyggelse.

For det Femte/ lige som Jøder-
V. ne haffde deris Skoler i Byerne /
oc der vdi forsamlede sig / oc lode
Actor: oplæse GUds oc Mosi Low : saa
5. skal Øffrighed nest deris Kirckebyg-
ning stiffte Skoler / oc forfremme
Skolens Personer/at de kunde bliff-

ue Gud til ære/Land oc Rige til styr-
cke. Thi aff de smaa Skoler i Stæ-
derne fremkomme skøne Personer/
der erre begaffuede met artige oc go-
de Nemme/ oc bliffue omsier duelige
til det Geistlige Embede/ Doctores,
Mestere / Bisper. Item/ faa kund-
skaff paa atskillige Tungemaal/ som
bliffue icke allene brugt oc betroet til
Aandelige Kald oc bestillinger/ men
oc til atskillige Embeder i Kongers
oc Førsters Gaarde for deris skarp-
sindighed. En part nyde deris Sko-
legang at/ oc bliffue Borgemestere/
Raadmend / forstandige Borgere /
Skriffuere vdi atskillige Embede /
paa Landet Fogeder oc Befalnings
mend/ oc bequem baade vdi smaa oc
store Kald/ at tiene Gud oc Menni-
ske. Saa rosis Centurio aff de Eld- Lucæ
ste Jøder / at hand elskte Guds folck 7.
oc Menighed/ oc opbygde Synago-
ger oc Skoler. Saa haffuer oc

Konger vdi Danmarck/ icke alleni≈ste kommet smaa Skoler paa fode/ Men Konning Christian den første haffuer oc met stor Omkaast funde≈rit Kiøbenhaffns Vniuersitet/ Aar 1478. Dernæst forøgte oc forbedre≈de H: S: K: Christian den tredie de Høylærde deris løn / oc gaff 30. Studenter Aarlig fri kaast vdi Clo≈sterit i Kiøbenhaffn. Dissligest haff≈uer oc H: S: K: Friderich den anden / Aar 1569. giordt it mercke≈ligt oc euigt Testamente effter sig/ oc gaff 100. Studenter fri Disk met all omkaast til deris vnderholdning/ oc visse stipendia at holde nogle Per≈soner vden Lands. Keyser Carolus den femte funderede det Academi til Prag. Derfor kommer nu dy≈rebar oc ypperlige Tungemaal/ He≈bræiske/ Græske / oc Latinske sprock/ oc alle Boglige Kaanster fremdra≈gis / at Riger oc Land besættis met

vise oc forstandige Undersaatte paa det sidste.

For det Siette / skal Offrighed holde deris menighed ved Christelige Lowe / Frihed oc Priuilegier / at de der effter kunde leffue i Endrectighed/ Rætferdighed oc Lydighed. Offuer dennom som giøre her imod / raaber Propheten oc siger: Wee de wrætferdige oc gerige Offrighed / Wee de Skrifftlærde som giøre wræt / forandre Lowen / oc skriffue wrætferdige Domme / paa det de kunde bøye de fattigis sager / oc bruge Vold i de elendigis Ræt iblant mit Folck / at Enckerne maa være deris Raaff / oc de Faderløse deris Bytte: Huad ville i giøre paa hiemsøgelsens oc wlyckens dag / som kommer langt fra / til huem ville i fly om hielp / oc huor ville i lade eders ære / at hun icke bliffuer berøct iblant de fangne / oc falder iblant de slagne / i alt

VI.

Esaiæ 10.

alt dette lader hans Vrede icke aff/
hans Haand er endnu vdract.

VII. For det Siuende/ skal Keyser oc Konger icke eniste beskicke Øffrighed oc Dommere vnder sig / at høre sager oc sidde Ting/ men oc selff Personlige høre oc dømme offuer deris Vndersaattis sager/ at den fattigis sag kand komme for / som ellers vndertiden maa lide skade/ vold oc wræt. J det gamle Testamente sad fordi Konger/Førster oc de eldste aff

2. Sam. 18. Stæderne daglige i Stads portene/ at forfare oc høre Lands/ Rigers oc Vndersaattis Leylighed oc Vilkaar/ at ingen skulde lide vold eller wræt. Her aff berømmis den Naffnkundige Rommerske Keyser Maximilianus den anden/ huilcken(endog hand vaar megit suag) da sad hand selff Personlige / oc hørde huer mands Tiltale oc Gensuar/ den armis saa vel som den rigis / oc gaff dem naa-

delig

delig Audientz / for huicket hand vel maa prisis. Kong Christian den tredie prisis oc høyeligen/ at hand/ sine Vndersaatte til trøst / gick vd huer anden eller tredie Dag/ at høre deris Klage / oc anamme deris Supplicatzer/ oc gaff dennom god Fortrøstning. Saadanne Exempel erre trøstelige / lofflige oc nyttige for fattige oc fortrengde.

VIII. For det Ottende/ skal Øffrighed icke see igennom Fingre met de slemme oc groffue sager / som forrekommer / men straffe offuer Guds Genstridige / Bespaattere / Manddrabere / oc andre groffue Synder/ oc det icke allenijste paa Gods/ som menlig skeer / men oc paa Liffuit/ som Moses befal: Du skalt icke forbarme dig offuer hannom/ men slaa hannom ihiel. Propheten siger: Forbandet være den som forbiuder sit Suerd at vdgiffue Blod. Oc

Deut. 13.

Ierem: 48.

Paulus lærer Vndersaaten: Giør
Rom: 8. du det som ont er / da fryete dig / thi
hand bær icke Suerdet til forgeff-
uis / Hand er en Guds Tienere /
en Hefnere til straff offuer dem som
ilde giøre. Oc Petrus siger: Offrig-
1. Pet: 2. hed er Vndersaatte til Hefn offuer
Misdedere.

IX. For det Niende / skal Offrighed
i deris Druckenskaff icke befale eller
vdrette nogit / som gielder Liff oc
Blod / som Herodes der i sin Druc-
Matth: 24. kenskaff lod affhugge S. Hansis
Hoffuit. Oc Cambises i sin Druc-
kenskaff vilde beuise sin skarpsindig-
hed / oc lod sætte for sig en vng dreng
oc sagde: Der som ieg skiuder oc
rammer hans Hierte / da kand mand
kiende mig at være ved god For-
nufft oc Forstand / naar ieg haffuer
vel druckit / Men rammer ieg det
icke / da skal mand holde mig for en
Drancker. Oc der Cambises haff-

de vel druckit / bad hand Drengen løffte den venste arm op til Hoffuedit/ saa skød hand til hannom/ oc rammede Hiertet / Oc lod opskære hannom/ oc besaae Hiertet/da haffde hand rammet det. Saadanne Tyranske oc Bæstiske Gierninger vdretter Druckenskaff hos Førster oc mectige / saa vel som fattige / endog de i mange maade kunde være skickelige nock til andre gierninger.

X. For det Tiende / skal Verdslig Offrighed betencke oc offuerueye/ at deris Embede haffuer icke alleniste ære/ Værdighed/ Kongelig Naffn/ Krune/Spir/ Slaat/ Feste oc Herlighed/ men oc stor Fare oc besuærlighed met sig/at de vndertiden maa springe offuer Sadelknappen/ vden Skibs borde/ oc lide nød/ fangis oc fengslis for Rigers / Lands oc deris Menigheds beste skyld. Mange mene sig at haffue vel regerit / Men

naar de see sig om / haffue de offte
baade Nabo oc Vndersaatte til Fi-
endskaff/forraadis/forgiffuis oc om-
kommis/ som mange Historier lære.
Damocletes en Tienner rosede sin
Herre Dionysium den Syracuni-
ske Konge / aff hans Kongelig mact
oc ære / saa tog Kongen oc lod føre
Damocletem i Kongelige Klæder /
sætte Kongelig Krune paa hannom/
lod berede hañom en Kongelig seng/
dyrebar prydet met Guld/oc it bord
met Kongelig Rætter oc Drick/ oc
fick hannom smucke Drenge oc tien-
nere / som stode oc tiente for han-
nom/ men hand lod henge it dragit
Suerd offuer hans Nacke i it Heste
haar/ Der sad Damocletes oc torde
icke røre sig at angribe nogit aff den
Herlighed paa Bordet vaar/ ey hel-
ler torde see sig om til sine Tienne-
re/ Da bad Kong Dionysius at Da-
mocletes skulde giøre sig glad / men
hand

hand kunde icke for den Liffs fare
hand sad vdi / at Sucrdet hengde
offuer hannom / Men bad at denne
Kongelige ære maatte hannom fra
tagis. Saa haffuer Konger oc Øff=
righed ære oc værdighed / men der
hos Møye oc Sorrig / ja Legomens
oc Siælens fare: Thi er fornøden
at de frycte Gud / da velsigner oc
hielper hand dennom i deris vanske=
lige Kald / som hand loffuede Jos=
uam / der hand vdkaarede hannom
til en Regenter offuer allt Israels
Folck / oc befoel hannom at være fri=
modig / oc trøstede hannom / at ingen
skulde staa hannom imod i alle hans
Dage / oc at hand ey vilde forlade
hannom / men altid vilde være met
hannom / lige som hand vaar met
Mose. Men tage saadanne vgu=
delige affsted / da maa de forvente
Guds Vrede oc Heffn offuer sig /
som Kong Saul / Kong Achab oc
andre

Iosuæ 1.

andre wgudelige som GUD haff-
uer forkast.

Det Siette.

Huad Ræt oc Mact Offrig-
hed haffuer offuer deris
Vndersaatte.

VErdslig Offrighed haff-
uer it høyt Kald/ oc staar off-
te i møye oc fare for deris Vnder-
saatte/ Thi er det tilbørligt at Kon-
ger / Førster oc Dommere maa vd-
eske oc begiere aff deris Vndersaat-
tis Gods oc formue til Lands oc Ri-
gers Nødtørfftighed/ Gaffn oc Op-
hold/ huilcket Christus stadfester si-
Matth: gendis : Giffuer Gud det som Gud
.22. tilhør/ oc Keyseren det hannom bør.
Dog skulle Offrighed tage sig vare/
at de icke tyranskelig biude eller hær-
ske offuer deris Vndersaatte/ effter-
di de saa vel skulle giøre Regenskaff

for deris høye Kald/ som Aandelige Personer/ Borger oc Bønder. Oc bør dennom at følge Xenophontis raad som siger: Konger skulle icke regere deris Vndersaatte effter Menniskelige affecter/ men effter Guds oc Christelige nødtørfftige Lowe. Huad vijs/ skick oc mact Konger oc anden Øffrighed pleyede at tage sig til oc bruge offuer deris Vndersaatte/ neffner Gud vdtryckelig oc synderlig/ der Israels Folck aff kæde offuerløbe Samuel/ oc fortørnede Gud/ oc begierede en Konge offuer sig/ som Hedningene haffde/ da vdualde Gud Saul til Konge offuer dennom/ oc for deris Moduillighed (som du kand læse) vdsagde Gud dennom Kongelig seduane oc mact offuer deris Vndersaatte/ at Kongen skulde tage deris Sønner til sin Vogn/ oc til sin Høffnitzmend offuer 150. oc til Bønder/ som skulde 1. Sam. 18.

pløye

pløye hans Agre/ oc til Høstfolck vdi hans Høst/ oc at de skulde giøre hans Harnisk / oc det som hører til hans Vogn / Oc hand skal tage eders Døttere til Apotekerske/ Stegers piger oc Bagersker/ Hand skal oc tage eders beste Agre/ Vingaarde/ Olliegaarde/ oc giffue sine Kammersuenne oc Tiennere/ der til met skal hand tage Tiende aff eders Sæd oc Vingaarde/ oc giffue sine Kammersuenne/ Hand skal oc tage eders Suenne oc Piger/ oc eders smuckiste smaa drenge / oc eders Asne oc vdrette sin giernning met dennom/ Hand skal oc tage Tiende aff eders Hiorde / oc i skulle være hans Tiennere. Det er Kongers oc Førsters vijs / som de pleye at bruge offuer deris Vndersaatte / huilcke dennom erre vnderlagde aff Gud. Men Øffrighed skal see sig vel for / at de icke misbruge deris Matt til deris Hoffmod/ Ge-

righed/

righed/ oc aff Tyranni oc vold/ som Blodhunde/holde Regimente offuer deris Vndersaatte / at Gud der aff opueckis til straff imod saadan Offrighed/ oc derfor affsætte deñom fra deris høye Kald oc Embede / oc skicke andre i deris stæd / som Syrach siger: En balstyrig Konge fordærffuer Land/ Riger oc Folck. Item/ for Vold/ wræt oc gerigheds skyld/ kommer it Kongerige fra it Folck til it andet. Men det er gaffnligt saa at regere / som den Wittenberske Eberhardus, der sagde sig at haffue saadant Regimente førdt met sine Vndersaatte/at hand tryggelig om Midnatz tid torde soffue i sin Vndersaattis skiød.

Syrach 10.

Dan. 4.

Det Siuende.

Huad Vndersaatte erre deris Offrighed plictige.

1\. FOr det Første/ skulle Vndersaatte vdi alt det som er Gudfryctigt/ Ærligt oc Retferdigt være deris Øffrighed
Tit. hørig oc lydig/ som Paulus beskriff-
3\. uer: Paamindt dennom at de erre Førsterne oc Øffrighed vnderdan-
Rom. nige til alle gode gierninger. Item/ huer skal være Øffrighed vnderdan-
13\. nig/ som haffuer mact offuer han-
Tit. nom. Oc hos Titum. Tienerne skul-
2\. le være deris Herrer vnderdannige/ oc giøre det som dennom er behage-
lig i alle ting. Det samme formaner Petrus: Værer alle Menniskelig
1\. Pet: skick vnderdannige/ være sig Kon-
2\. gen som den øffuerste/ eller Høff-
uitzmend/ som de der vdsendis aff hannom til heffn offuer Misdedere/ oc de fromme til Loff. Item/ I tie-
Coloss: nere værer eders Legomlige Herrer
3\. lydige i alle ting/ icke met Tienni-
ste for Øyen/ som at behage Men-
nisken/

nisken / men met Hiertens enfoldighed oc Guds fryct. Alt det som i giøre / det giører aff Hiertet / som for HErren oc icke for Mennisken/ oc vider at i skulle faa Arffuens betalning aff HErren/ thi i tienne den HErre Christo. Det samme formaner oc Apostelen til de Epheser. Ephes. 6.

Dernæst skal Vndersaatte haffue it gaat Christeligt hiertelag imod deris Offrighed / som Gud selff befal i det fierde Bud/ der hand siger: Hædre oc ære din Fader oc Moder. Huilcket Bud er icke eniste simpel at forstaa om kiødelig Fader oc Moder/men oc om all Verdslig oc aandelig Offrighed/oc alle dennom som mand er vndergiffuen. Derfor siger Paulus: Giff den ære som bør ære. Thi skal Vndersaatte aff it gaat Hierte / ære deris Verdslige Offrighed.

II. (margin, beside "Dernæst")
Exod: 20. (margin, beside "Hædre oc ære din Fader oc Moder")
Rom: 13. (margin, beside "Thi skal Vndersaatte")

For det Tredie/skal Vndersaatte III.

icke affuendis / efftertale eller bande
Verdslig Øffrighed / som mange
Daarer giøre. Thi Moses forbiu-
Exod: 22. der strengelig : Du skalt icke bande
Guderne/ Oc den øffuerste for Fol-
ckit skalt du icke skende. Det lærer
Eccles. 10. oc Salomon : Du skalt icke bande
Kongen i dit Hierte. Thi tog Pau-
lus met Taalmodighed til tacke/ der
Actor. 23. hand bleff slagit effter den ypperste
Præstis Befalning/ Oc vil der met
raade alle Vndersaatte til Medli-
dighed oc Taalmodighed imod deris
Øffrighed.

IIII. For det Fierde/ skal Vndersaatte
veluillig met all vnderdanighed skat-
te/ skylde/ giffue Landgilde/ oc all an-
den rettighed/ som de erre Øffrighed
Rom: 13. plictige. Det formaner S. Pouel:
Giffuer huer det som i erre skyldige/
Skat den som bør Skat/ Told den
som bør Told/ som Christus lærer:
Mand skal giffue Keyseren det Key-

seren tilhør. Vnder dette Keyserens Naffn forstaais all Øffrighed/ som mand bør at beuise gehørsomhed. Christus gaff oc selff Skat for sig oc sine Disciple vdi Capernaum/ som hand holt Hus oc Borgerskaff/ Oc der de som Skatten opbaare/ kraffde Peder/sagde JEsus til hannom / paa det wi skulle icke forarge dennom / da tag en Stater sølff vdi Fiskens Mund / oc giff dennom for oss. Her met vil Christus lære all vnderdan/at giffue Øffrighed Skat oc Tribut. Matth. 7.

V. For det Femte/ skal Vndersaatte bede for Øffrighed / at det maa gaa dennom vel vdi it languarigt/ gudeligt Leffnit/som Dauid beder: Herre / du giffuer en Konge lenge at leffue/at hans Aar varer altid frem oc frem / at hand skal altid sidde for Gud/ Beuiss hannom Miskundhed oc trofasthed som beskerme hannom. Psalm: 61.

1. Tim: 2. Det lærer Paulus sigendis: Jeg formaner eder for alting / at i giøre Bøn / Formaning / Forbedelse oc Tacksigelse for alle Menniske / for Kongen oc all Øffrighed/at wi kunde leffue it roligt oc stille Leffnit i all Gudelighed oc ærlighed. Baruch 1. Baruch formanede Jsraels Folck at bede for Kong Nabogodonosors Liff / Kongens aff Babilon / oc for hans søns Baltazars Liff / at deris Dage kand vare paa Jorden / saa lenge som Himmelens Dage vare/ Saa skal HErren skicke oss nock oc gode Dage / at wi skulle leffue vnder Nabogodonosors skygge Kongen aff Babilon/ oc vnder hans Søns Baltazars skygge / oc tienne dennom lang tid/ oc finde Naade for dennom.

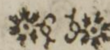
VI. For det Siette/ skal Vndersaatte icke gribe til Moduillighed/ wlydighed eller oprør imod Øffrighed. Matth: 26. Der S. Peder greb til Suerd/ mei-

nendis at giøre CHristo Bistand/
oc hug aff Malcho det høyre Øre.
Da sagde JEsus: Peder stick dit
Suerd i balgen/ Thi huo som tager
Suerd/ skal omkomme met Suerd.
Der met vil Christus lære Peder oc
alle som giøre Oprør / at det lyckis
dennom ilde. Som Paulus oc læ-
rer: Huo som sætter sig imod Off- Rom: 13.
righed/ hand staar imod Guds skic-
kelse/ Oc de som staa imod skal faa
en Dom offuer sig. Der Saul for-
fulde Dauid met Krigs mact at sla 1. Sam. 24.
hannom ihiel/ da gick Dauid Kong
Saul saa nær/ at hand skar en flig
aff Kong Sauls Kiortel/ oc raabte
til Kong Saul/ oc viste hannom fli-
gen aff Kiortelen/ oc vilde icke myr-
de hannom/ for hand vaar HER-
rens Salffuede. Thi lærer Salo-
mon: Min Søn frycte HErren/ oc Prouer. 24.
blande dig icke iblant Oprørske / thi
deris fordærffuelse skal hastelige til-

 stunde

stunde/ huo veed naar beggis wlyc-ke kommer. Naar Offrighed tilbør-lig acte sit Kald/ oc regere met Gud-fryctige Hierter oc Regimente/ Oc Vndersaatte beuise Offrighed Tro-skaff / Lydighed oc Villighed / saa gaar det baade Offrighed oc Vn-dersaatte vel til Liff oc Siæl her i Verden/ oc i den euige Endrectighed met GVD.

*

Den Tredie Stat kaldis Ecteſkaffs Stat.

DEnne Stat er den rette Hoffuitſtat/ aff huilcken alle de andre Stater erre affkomne. Her om giøris beſt behoff at lære imod den wkyſkhed oc wenighed / ſom nu i Verden høris baade hos de mectige oc ringe i Ecteſkaffs ſtat. Gud haffuer ſelff tilhaabeføyet Adam oc Euam i Ecteſkaff/oc haffuer lærdt at en Mand oc en Quinde ſkulde leffue tilſammen / hielpe oc ſtyrcke huer anden met raad oc daad/ icke eniſte i lyſt oc glæde/ men i nød oc død/oc maa icke ſkillis at/ vden for Hoer ſager/ eller Døden. Denne Stat er fornøden ſom Salomon ſiger: Wee den ſom er allene / naar hand falder ſaa er der ingen ſom hielper hannom op/

Gen: 1. Matth. 19. Lucæ 10 Marc. 10. Eccleſ 4.

 De

Oc naar tho ligge tilsammen/ var-
me de sig / huorledis kand en allene
bliffue varm. En kand offte falde/
men tho kunde staa imod. Item /
En tredobbelt snor riffuis icke lette-
lig sønder. Oc Syrach lærer: Huor
Syrach 37. som intet Gierde er/ der ødeleggis
Godsit/ oc huor ingen Hustru er/ der
gaar det Husbonden som hand gin-
ge i Vildfarelse. Denne Stat er en
Præseruatiua oc Lægedom iblant
Menniskens / imod den Legomlig w-
kyskheds brynde/ som Apostelen om-
taler: For skørleffnit skyld skal huer
1.Corint. 7. Mand haffue sin egen Hustru / oc
huer Quinde sin egen Mand. Aff
Ecte personers grøde vil Gud haff-
ue Jorden plantit oc besiddit/ oc haff-
uer loffuit dem sin Velsignelse/ der
hos befalit Forældrene at lære oc op-
tucte deris Børn i Gudfryctighed.
Gud haffuer oc synderlig ved denne
Legomlig Ecteskaff betegnit det aan-
delige

delige Troloffuelse / oc Ecteskaffs Osea 2.
Kiærlighed oc Velgierninger imel-
lom Christum Guds Søn / oc vet
Mennislelige kiøn Christi Kircke /
som Propheterne/Christus oc Apost- Matth: 22.
lerne haffue antegnit. Saa er for-
nøden / at de som ville giffue sig i
Ecteskaff/at de bede Gud om Naade
oc begynde deris Ecteskaff met Gu-
delighed oc Endrectighed / oc ende
det met Fredelighed / Saa haffuer
Gud behag til dennom. Hos saa-
danne vil Gud ro oc bo/oc gaar den-
nom vel til Liff oc Siæl/enten de er-
re fattige eller rige. Men leffue saa-
danne wsamdrectige/ da huser Sa-
thanas met dennom / oc gaar dem
megit ilde paa det sidste / Fordi de
haffue vdeluckt den ædele Endrectig-
hed oc Guds fryct/som Gud vdkreff-
uer i denne Stat. Oc efftersi Apo- Hebr. 13.
stelen siger : Ecteskaffs stat er Hæ-
derlig hos alle Menniske / Oc at det
er bedre

er bedre at giffte sig end brende. Oc at huer kand rettelig mene oc dømme om denne stat / oc leffue endrectige / da vil ieg for de Enfoldige noget her om forhandle oc lære.

I. Først/ Huad Naffne den hellige Skrifft giffuer Ecte Personer.

II. Dernæst/ Huad Sorrig oc møye der er hos Ecte personer.

III. Huad Aarsager der erre til Ecte personers Kaars oc elende.

IIII. Huorledis de skulle trøste sig imod Kaars oc Modgang.

V. Huorledis Ectefolck skulle begynde/ leffue oc ende deris Ecteskaff.

I Dene Første part vil ieg acte først huad Naffne den Hellige Skrifft giffuer Ecte Mend/ dernæst huad Naffne Quinderne giffuis.

Det Første.

I. Først kalder Adam sig en Mand/

i det hand talde om Eua oc ſagde: Genes: 2.
Hun ſkal kaldis Mandinde/thi hun
er tagen aff Manden. Det Naffn
giffuer oc Gud hannom ſelff ſigen-
dis til Euam: Din villie ſkal være 3.
din Mand vndergiffuen. Chriſtus
repeterer Adams oc Guds tale/ der Matth: 19.
hand ſagde: Derfor ſkal Manden
forlade ſin Fader. Oc til de Epheſer Ephes. 6
oc Corinther bruger Paulus ſamme 1. Cor. 7.
Naffn.

Dernæſt kaldis hand en Herre. II.
Dette Naffn haffuer oc Gud giffuit
Adam oc alle Ectemend/ der hand
ſagde til Euam: Hand ſkal være din Gen: 3.
Herre. Aff denne Aarſage haffuer
de fromme oc Gudfryctige Quinder
almindelig i det gamle Teſtamente
kaldit deris Husbonde/Herrer/ſom
wi mercke aff Saræ Ord: Skulde 18.
ieg endnu lade mig lyſte/ieg er gam-
mel oc min Herre er oc gammel.
Thi formaner S. Peder alle Quin- 1. Pet. 3.
der

der til Ære oc Vnderdannighed/ at kiende deris Mend for deris Herrer.

III. For det Tredie/ kaldis en Mand Guds billede oc ære. Huilcket naffn vden tuiffl Paulus haffuer giffuit

1. Cor: 11. hannom aff den Aarsage/ at Adam bleff skabt effter Guds Billede oc lignelse/ som Gud sagde: Lader oss

Genes. 2. giøre Mennisket it Billede som er oss ligt.

IIII. For det Fierde/ kaldis hand quindens Hoffuit/ som Paulus siger:

Ephes: 5. Manden er Quindens Hoffuit/ lige som Christus er Menighedens hoffuit. Thi er huer Husbonde plictig/ som er Hoffuit oc Herre/ at føde oc klæde sin Hustru/ oc omgaas met hende i all Endrectighed/ oc icke met wlempe eller wgudelighed/ men acte

1. Pet: 3. hende/ som Petrus siger/ for Medarffuing til Himmerige.

Det

Det Andet / vdi den første Part.

Huad Naffne Ecte quinder haffuer i Skrifften.

FØrst kaldis hun aff Mose Medhielp. Det forstaas/ at Gud sagde: det er icke gaat at Mennisket er ene / ieg vil giøre hannom en Medhielp/ som kand være hos hannom. Huor nyttig den Medhielp er giffuer Syrach tilkiende: En deylig Quinde glæder sin Husbonde/ oc en mand haffuer intet kiærere/ er hun der til venlig oc from da finder mand icke hendis lige. Item/ huo som haffuer en duelig Boquinde/ hand holder sit Gods til raade/ oc hand haffuer en trofast Medhielpere/ oc en støtte som hand kand trøste sig paa. Saa skal en Dannequinde vdi Taalmodighed hielpe oc milde

L

Syrach 37.

milde Husbondens Hus kaars / oc
være medhielp. Husbonden skal oc
see til/ at hand icke vforstandelig oc
aff it vgudeligt Hierte/ legger Hu-
struen formegit Hus kaarssit paa /
eller gantske oc alt / som Tyranner
oc skalcke giøre. At Quinden kaldis
her Medhielp skal forstaas/at Man-
den skal haffue den Principal møye
oc arbeide / oc Quinden skal bære oc
hielpe met aff sin formue/ som Glo-
sen siger: Medhielp/ det er: De skul-
le skiffte Kaarsit / at det falder icke
for tungt paa nogen aff siderne.

II. Dernæst kaldis hun it Riffbeen.
Thi Gud tog it aff Adams Riff-
Genes: 2. been/ oc luckte stæden igien met kiød.
Dette naffn skal paaminde de onde
Husbonder / at de skulle holde En-
drectighed met deris Hustruer/deris
Riffbeen. Thi Moses siger icke at
hun er skabt aff Mandens Hoffuit/
at hun skal være Mandens Herre/ey
heller

heller aff hans Fødder/ at hun skal
være hans Fode træ/eller feye gulff-
uit met hende/ men aff Riffbenit/ at
hun skal være hannom lig i Ære/
Sæde/ Rigdom oc andre Vilkaar.

Det Tredie kaldis hun en Quin- III.
de. Saa siger Moses: Herren skab- Genes:
te aff Riffbenit en Quinde. Det 2.
Naffn bruger oc Apostelen: Quin- Ephes:
derne skulle være deris Mend vnder- 5.
dannige som Herren. S. Peder 1. Pet:
bruger samme glose/ som oc Salo- 3.
mon: Huo som faar en Quinde/ Prouer:
hand faar en god ting/oc anammer 18.
aff HERren en Velbehageligheđ.
Siunis denne Gaffue dig icke god/
skalt du dog lade dig der met nøye/
thi den er dog god oc behagelig for
Gud/ huilcket hand siger i næstføl-
gende Capittel. En from Quinde 19.
kommer aff HERren.

For det Fierde oc Femte/ Kiød oc IIII.
Been. Erre Ecte Quinder deris oc V.

 Mends

Mends Kiød oc Been/ da er tilbør-
ligt/at huer mand elsker sin Hustru/
som er hans egit kiød/ been oc blod/
Ephes. 6. som Apostelen lærer: J Mend elsker
eders Hustruer som eders egit Le-
gome. Huosom elsker sin Hustru/
hand elsker sig selff/thi aldrig hader
nogen sit eget Kiød/ men føder oc
vederqueger det / lige som HErren
ocsaa Menigheden.

VI. For det Siette/kaldis hun Mand-
Genes: 2. inde / at hun er tagit aff Manden.
Derfor siger CHristus: Manden
Matth: 9. skal forlade Fader oc moder/oc bliff-
ue hos sin Hustru / oc de skulle være
it Kiød. Derfor loffuis Høybaar-
ne Dronning Elizabeth Keyser Ca-
roli syster høyligen/der hendis Her-
re Kong Christian den anden vaar
vddragen aff sine Riger/ Da til-
bød Danmarckis oc Norgis Rigers
Raad beneffnde Dronning Eliza-
bet/ at hun met begge deris Konge-

lige Børn vilde nyde Kongeriger-
ne som Danmarckis Dronning/
da suarede hun sig at vilde drage til
sin Mand/ oc følge hañom/ oc drog
til hannom oc omdrog meget met
hannom.

For det Siuende/ kaldis en Ecte VII.
Quinde it Vintræ. Din Hustru
(siger Dauid) skal bliffue som it Psalm:
fructsommelige Vintræ trindt om- 128.
kring dit Hus/ dine Børn som Ol-
lie quiste omkring dit Bord. Lige
som mand elsker Vintræ oc Ollie
quiste for deris dyrebarhed oc nyt-
tighed/ saa skal en Mand oc elske sin
Hustru for hendis fructsommelig-
hed/ oc leffue i Christelig Kiærlig-
hed oc Endrectighed met hende. Lige
som der voxer aff Vin oc Ollie me-
git gaat/ saa kommer oc alt gaat aff
Mands oc Quindis Endrectighed
oc gode forligelse.

For det Ottende kaldis hun Oy- VIII.

Ezech: 24. en lyst. Det er icke læferdig at forstaa/ at mand skal altid see effter Quindens Vngdoms klarhed / det forgaar snart aff Barnefødsel/ sygdom/ huskaars oc Alder. Men Oyenlyst/ som Propheten her taler om/ er en Ecte quindis fromhed/ dyd oc Dueligħed / at hun vocter paa sin Husbondis Oye / at hun skicker sin Gierning i husit effter sin Husbondis Villie oc Hierte / oc giør huad hannom er kiært / oc giffuer act paa hans møye/ arbeyd oc flittighed/ oc bøyer sit Hierte oc sind for hannom/ at alting kand være skickelig / vislig oc vel giordt / at hand seer sine Oyens lyst/ enten hand er vde eller inde.

IX. For det Niende/ kalder Syrach en Ecte quinde/ en Zirat oc smycke.

Syrach 26. At lige som Solen gaar op/ oc er en beprydelse paa HErrens høye Himmel: Saa er en deylig Quinde en prydelse i sit Hus/ naar hun giør det hende bør.

For det Tiende / kalder Paulus X.
hende Mandens ære / oc siger: Man- 1. Cor.
den er Guds Billede oc ære / Men 11.
Quinden er Mandens ære / Thi
Manden er icke skabt for Quindens
skyld / men Quinden for Mandens
skyld. Derfor prisis Sara som aff Genes:
sin ydmyghed (som S. Peder siger) 18.
kallede sin Mand Abraham sin Her- 1. Pet:
re / Endog hun lide baade sorrig oc 3.
møye met hannom. Saadant it
ydmyghedz Exempel er oc at see i Lucæ
JEsu Moder / endog Joseph vaar 2.
alleniste Mariæ troloffuede Feste-
mand / da neffner hun Joseph førend
hun neffner sig selff / der hun sagde:
See / din Fader oc ieg søgte effter
dig met bedrøffuelse. Saa bør enær-
lig Quinde at ære oc acte sin Hus-
bonde mere end sig selff / i huor for-
standig oc duelig hun kand være.

For det Ellufte / kalder S. Pe- XI.
der en Ecte quinde / It Quindeligt 1. Petr.
 skrø- 3.

skrøbeligt Redskaff / skickit aff Gud at føde sin Husbondis oc sit Liffs Afføde til Verden i nød oc død/ oc maa vel kaldis skrøbelig / thi somme bliffue der aff jo suagere oc suagere/ Thi skal Mendene varlige omgaas dennom/ at de icke ved deris Haardhed oc Tyranni forøger deris Hustruers skrøbelighed.

XII. Ibidem. For det Tolffte / kalder Petrus en Ecte quinde Naadsens Medarffuing. Her met vil hand lære/ at Quinder som frycte Gud / skulle en gang bliffue deris Ecteskaffs møye quit/ oc icke altid bliffue Trælle/ oc vdstaa Børnefødselens Aag/ eller være deris tyranske Husbonder vndergiffne/ men at Himmelen er dennom saa vel beskickit som Mendene/ oc de skulle bliffue Guds Engle lige/ som Christus lærer. (Matth: 22.) Acter du dig til Himmels/ saa haff met hende en god Omgengelse / at du kand

nyde platz met hende i Himmelen.
For det Trettende/ kaldis hun Hu-
stro/ Det er: Hun skal være tro oc XIII.
flittig i sit Hus paa sin Husbondis 1. Cor: 7.
oc sit eget gaffn. Det er icke ringere
kaanst sit Gods at forsiune end aff-
le. Huad en Husbonde skaffer i hu-
sit/ skal Hustruen vare frolig/ oc hol-
de til raade/ oc til begge deris beste
forsiune. Naar Ecte folck saa acte
disse skøne Titeler oc Naffne / saa
leffue de vel endrectige / oc erre Gud
behagelige / oc sig selff gaffnlige til
Liff oc Siæl.

Det Andet.

Huad Sorrig oc Møye der findis hos Ecte Personer.

GUD haffuer paalagdt Genes: 4.
Ecte Personer stor Møye /
som Adam oc Eua fristede met deris
Børn oc Børnebørn. Dog Abra- 12

 ham

ham vaar from/ leed hand stor wro/
anfectning oc Liffs fare i sin Ecte-
20. skaff. Jacob tiente Laban for sit Ecte-
skaff vdi 14. Aar / de vaare gantske
Iob 2. 9. tunge oc bedrøffuelige. Job/ Tobias
Tobiæ den gamle saa vel som den vnge /
2. 6. 3. Sara Raguels Daatter / Rebecca
Genes: oc mange flere haffde oc huer sit Ec-
26. teskaffs Kaars. Oc daglig forfaren-
hed giffuer Ecte personers bedrøff-
uelse / møye oc elendighed nocksom
tilkiende.

Det Tredie.

Huad Aarsager der er til Ecte Personers Kaars oc megen elende.

I. DEn første er Guds ræt-
ferdige Dom offuer Mand-
kiøn / for Adams Offuertrædelse
I. skyld. Thi Moses lærer at Gud
sagde til Adam: Efftersi du lyde
din

din Huſtruis røſt / oc aadſt aff det Træ / om huilcket ieg bød oc ſagde: Du ſkalt icke æde der aff/ da ſkal Jorden være forbandet for din ſkyld / met kummer ſkalt du dig der aff nære alle dine Liffs dage/ Torne oc tidſle ſkal hun bære dig / J dit Anſictis ſuæd / ſkalt du æde dit Brød til du bliffuer til Jord igien ſom du eſt tagen aff. Her ſee wi huad Mandkiøn i Ecteſkaffs ſtat maa vdſtaa/ Sorrig/ trældom oc gienuordighed huer i ſit Embede oc Kald til Land oc Vand. 3.

Den Anden ſag hos Quindkiøn er Euæ vellyſt/ leckerhed oc Eblebid/ Det maa alle hendis Døttere vndgielde her i Verden / Thi Gud ſagde til hende: Jeg vil ſkicke dig megit kum̃er til naar du reder til Barſel/ Oc du ſkalt føde dine Børn met kummer / oc din Attraa ſkal være til din Mand / oc hand ſkal være din II. Ibidem

Herre. Her hører alle Euæ Døtte-
re/ at de erre alle ilde vdsæt/ de skul-
de være deris Mend oc Herrer vn-
dergiffne/ oc slumpe til vndertiden/
oc faa fuld dollig en Herre/dog skul-
le de met Taalmodighed sætte verge
met dennom / oc giffue act paa deris
Hosbondis Embede. Lyckis deris
Ecteskaff met ære oc Gods/ da skulle
de haffue Gud for Øyen / oc leffue
Christelig/ at dennom icke skal skee
wlycke/ Men vendis Bladdit met
Siugdom oc møye/ skulle de lide oc
taalle/betenckendis sig at være fatti-
ge Euæ Døttre/ icke sætte til Dantz
eller spring/lise eller læde her i Ver-
den/ Men for Euæ fald maa nøyes
met huad Gud effter leylígheden vil
dennom tilføye. Mand oc Quinde
kaars lendis icke før de dø aff denne
Verden effter Guds Ord: Du est
Jord / oc du skalt bliffue til Jord
igien. Derfor siger mand: Døden
er be-

er beſlutelſe paa all Menniſkens onde. Item/ det bliffuer aldrig gaat/ før end Mand klapper effter met Skofflen.

Den Tredie Aarſage er Sathanas/ſom vdſpildte den behagelige dyrebare Endrectighed imellom Gud oc Menniſkene / ved ſin løgnactige oc ſuigefulde beret i Paradis / hand legger ſig end nu daglige effter Ecte perſoners Hierter at atſkillie / oc ſøger alle veye oc ſti deris Endrectighed at forſpilde/ huad hand icke ſelff kand opiage / da opuecker hand ſine Lemmer / ſit Rige til formering oc opbyggelſe/ oc Guds Rige til fornedring. Saadan hans Tyrani mercke wi at hand beuiſte mod Saram Raguels Daatter oc andre/ Som Exempel oc Forfarenhed nockſom vduiſer. III. Tobiæ 3.

Den Fierde Aarſag erre en part haardnackede onde Menniſke/ ſom IIII.

tage

tage ilde affsted i deris Ecteskaff/ oc
erre sig selff til vanære oc skade/ oc
andre til slabrand oc forargelse/ ban=
dis/ slidis oc riffuis som Hunde oc
Katte. Moses i sin tid maatte nødis
Matth. 19. for saadan deris Tyranskhed/ at ad=
skille Ectefolck imod Guds ordning/
oc giffue dennom skilsmøsse breff.

V. Den Femte Aarsage erre en part
wkyske oc løsactige Menniske. Off=
uer saadan wkyskhed haffuer Gud
Gen: 6. selff klaget for Vandfloden/ at de
saae strax effter de skønniste Quind=
folck. Huad wlycke Løsactighed fø=
rer met sig vdi Ecteskaffs misbrug/
giffue Exempel oc forfarenhed til=
kiende. Wi læse at Kong Paris drog
fra Troia/ oc gaff sig i Hofftienste
vdi Kong Nilai Gaard vdi Græ=
kerland/ icke for ære/ Guld eller sølff/
men for Kong Nilai Dronnings
deylighedes skyld/ som hand forlocket
fra sin hosbonde. Huor offuer Kong
Nilaus

Nilaus met sit gantske Grækiske Ri-
gis Macht vdrustede sig/ oc fortrød
den vanære / oc førde Krig ind paa
det Troianske Rige met 1000. skib
til Vand/ oc met vtallige Ryttere
oc Knecte til Lands vdi 10. Aar/
begge Rigerne til stor drabelig Blod-
styrtning/ Sorg oc skade/ oc paa det
sidste offueruandt det Troianiske
Slaat oc Feste/Kong Paris oc He-
lenam til døde oc forsmædelse.

Den Siette Aarsage erre en hob
gerige Menniske/som giffue sig i Ec-
teskaff / icke for de sager som høre til
Ecteskaff / men for Gods oc Rig-
dom skyld / oc naar de erre komne
sammen/ da angrer dennom kiøbet/
Som mand pleyer at sige: Man-
ge giffte sig for gods oc Gaard / De
angre det inden it Aar. De slaa
Hierte oc sind fra huer andre / sig
selff til forderffuelse/oc andre til for-
argelse/ bandis / riffuis oc slaas / at
deris

deris Venner / Slect / Aandelig eller verdslig Offrighed icke kand redde eller hielpe dennom vden Døden. Saa føre oc mange andre Menniske sig selff megit ont paa / som erre lade / wduelige / doblere / Drandkere.

Det Fierde.

Huorledis Ectefolck skulle trøste sig om Kaars eller Modgang i deris Stat paakommer.

I Første skulle de trøste sig at Ecteskaff er Guds egen
Genes: 2. Ordning / i det hand sagde : Det er icke gaat at Mennisket er ene. Kommer dennom end Sorrig oc elende paa / da vil Gud begge deris Skabere icke forlade dennom / men giøre dennom sterck bistand / naar nøden paa høyeste vdkræffuer.

II. For det Andet skulle de trøste sig / at

at Guds egit Hierte oc beskyttelse er offuer dennom som leffue Gudelig oc endrectig i Ecteskaff. Der Gud vilde ødelagdt Verden met Vandflod/ da beuarede hand Noe met sin 7.
Ecte hustru/oc hans Sønner Cam/ Sem/ Japhet/ huer met sin Hustru i Arcken/ oc lod denne stat icke vndergaa/ at hand jo paany aff Ecteskaff vilde fremdrage Meñiske/ som skulde besidde Jorden. Der Abraham for dyrtid skyld drog til Egyp- 12.
ten met sin Hustru/ saa beuarede Gud deris Ecteskaff wspildt/ oc frelste Saram/ som Kong Pharao begierede at krencke/ oc straffede Kongen for wkyskheds forset. Lige maade der Abraham vaar en fremmet 20.
mand i Gerar/ sende Abimalech Kongen i Gerar bud effter hans hustru Saram/ oc lod hente hende/ men Gud vdderlige vesaa her beuarede Saram for wkyskhed i sit Ecteskaff.

Tobiæ 8. & 9. skaff. Saa hialp oc trøstede Gud
Saram Raguels Daatter / effter
hendis drøffuelse / graad oc Bøn :
Oc hielper oc redder endnu daglige
alle Ecte personer / som aluorlige i
Gudfryctighed giøre deris Bøner
til hannom.

III. For det Tredie skulle de trøste sig
ved den Brudeskenck Gud gaff det
første par Ectefolck i Verden / der
hand sagde : Regerer offuer Fiskene
Genes: 3. i Haffuit/offuer Fulene vnder Him-
melen / oc offuer alle Diur som kry-
be paa Jorden/ oc giører eder det vn-
derdannigt. Der Gud paa ny plan-
tede Menniske paa Jorden effter
Vandfloden aff Noa / hans Søn-
ner/ oc deris Ecte hustruer / da for-
9. nyet Gud sit Mandat igien/ oc sag-
de til dennom : Værer fructsomme-
lige/ formerer eder oc opfylder Jor-
den. Eders fryct oc redsel skal være
offuer alle Diur paa Jorden/ oc off-
uer

uer alle Fule vnder Himmelen / oc offuer alt det som kryber paa Jorden / oc offuer alle Fiske i Haffuit: De skulle være giffne i eders Hender / alt det som leffuer oc rører sig / skal være eders mact vndergiffuen / Lige som grønne Vrter haffuer ieg giffuit eder alt dette. Denne Herredømme oc skenck hør til alle Ecte Personer / at Gud vil forøge oc formere sine gaffuer i Værit / Haffuit oc paa Jorden til deris Ophold / om de fructe hannom / oc leffue endrectelig. Det JEsus vende Vand om til Vin i Cana i Galilæa / er oc en Lærdom / at hand vil være hos alle Ectefolck met sin Velsignelse / om de leffue i Christelig Endrectighed. Iohan 2.

IIII. For det Fierde / skulle alle Ectefolck trøste sig / at Gud haffuer behagelighed til dennom / Oc haffuer derfor Priuilegeret dennom met atskillige Lowe.

I. Først/ At Børn oc Tiennere skulle ære Forældrene/ oc være dennom tro oc lydige for / oc der paa giffuit dennom forjettelse/ at det skal gaa dennom vel met velsignelse oc it langt Leffnit/ som wi videre der om læse i det Fierde Budord.

Exod: 20

II. Dernæst/ at Gud haffuer giordt Wærn oc Ringmur om Ectefolck i det Siette Bud sigendis : Du skalt icke bedriffue Horeri. Der om kand du læse i det forneffnde Bud.

III. Den Tredie Low er befalit met bare Ord i det Tiende Bud: Du skalt icke begiere din Næstis Hustru. Der om læss videre i samme Buds forklaring.

IIII. Den Fierde Low gaff Gud offuer den som haffde troloffuit sig en

Ibidem. Hustru/ oc icke faait hende hiem/ da skulde hand forskonis / om Vdbud paa komme/ at bliffue hiemme / at hand icke bliffuer død i striden.

Den Femte Low/om nogen haff- V.
uer nylige taget sig en Hustru/ da
skal hand icke fare i Krig/ oc der skal
ingen Tynge leggis paa hannom/ 24.
men hand skal være fri vdi sit Hus it
Aar omkring/ oc giøre sig glad met
sin Hustru/ som hand haffuer taget
sig. Her aff skulde Verdslig Off-
righed lære/ at de skulle haffue it
Christeligt Indseende til nygiffte
Folck/ at de icke met det første for-
sætte/ skatte eller betynge dennom
offuer deris Effne oc formue (som
offte skeer) men forskone oc frem-
drage dennom effter Guds Low aff
Christelig medynck/at de kunde voxe
i Endrectighed/ oc forbedris i deris
næring oc bestilling.

For det Femte/ skulle Ectefolck V.
trøste sig/ lige som der vaar ingen
Sorg der Adams oc Euæ Ecteskaff
gick an/men ny Himmel oc ny Jord/
oc Verden vaar i sit feyerste: Saa

skulle de som leffue endrectige i deris
Ecteskaff/ haabe/ endog de lide her i
Verden gienuordighed oc møye/ at
de skulle dog paa den yderste Dag
forløsis / oc komme i det ny Para=
dis ved Christum/ det hand loffuede
Lucæ 23. Røffueren / oc besidde den ny Him=
mel oc ny Jord / som Esaias omta=
Esaiæ 65. ler. Da skal Christus fordriffue Dø=
den/ Synden/ Dieffuelen oc Helff=
25. uede / Oc stryge Graaden aff sine
Børns øyen. Oc lige som Christus
haffuer troloffuit alle Menniske vdi
Oseæ 2. Barmhiertighed oc Naade / saa vil
hand (som Propheten siger) giøre
Esaiæ 25. sine Vdualde det fede Gestebud/ oc
Aandelige euige brøllup i Himlene.

Den Femte Part.

Huorledis Ectefolck skulle be=gynde/ leffue oc fuldende deris Stat.

I Gamle Dage haffue de begyndt oc indgaait deris Ecteskaff/ ærlig oc ordentlig met allerstørste Hædersommelighed i en sand Guds fryct oc aluorlige Bønner / Derfor haffuer det oc gaait dennom lyckelige. Saa befoel Abraham sin Søns Gifftermaal i sin tro Tieneris Haand/oc tog Gud til Cantzeler oc Raadgiffuer/ oc bad for alting/at hand icke skulde raade hans Søn til Gifftermaal met de Hedenske Affgudiske Quinder / som icke dyrckede den sande Gud / oc sagde/ at Guds Engel skal driffue det ærlige Gifftermaal. Rebecca oc hendis Slect aff Guds indskud saae oc mere til Guds forsiun/ end til Penge oc Gods / oc derfor vaare villige at lade hende fare til fremmede Land til Isaac. Isaac som vilde gifftis / gick oc paa Marcken oc bad. Saa skulde de som gifftis ville/ bede Gud

I.

Genes: 24.

om Naade oc Velsignelse/ saa lyckis
deris Ecteskaff vel. Joseph oc Maria
Lucæ 1. vaare oc Troloffuede Personer til
Ecteskaff/ søgte dog icke Seng met
huer andre til Legomlig omgengel-
se / som de wkyske nu giøre / oc gaar
dennom fordi ilde.

II. Dernæst / om Gud giffuer Ec-
tefolck Børn tilsammen/ eller de faa
ingen/ da skulle de nøyes met Guds
Villie / Thi Gud er den som baade
aabner oc lycker Moderens Liff/ som
1. Sam. 1. Annæ Samuelis Moder/ Saræ/
Michols / Elizabetz Exempel vduise
oc tilkiende giffue. Giffuis dennom
Børn / da skulle de vide / at de erre
Psalm. 127. Guds Gaffuer/ oc for alting optuc-
te oc oplære dennom i Guds fryct /
holde dem til ærlige Haandwerck/
Ephes. 6. icke giffue dennom nogen forargel-
se/ Oc daglige bede for dennom til
Gud/ at hand vilde beuare oc hielpe
deñom synderlig imod Sathan/ som
altid

altid opuecker smaa Børns forderff-
uelse/ som wi læse huorledis Pharao Exodi
paabød Mord paa de nyfødde He- 1.
bræers Børn. Oc Herodes i sin tid Matth:
gaff skøuling offuer de smaa wskyl- 2.
dige Børn at ihielsla.

For det Tredie/ skulle Ectefolck III.
acte/ Om dennom giffuis Gods oc Psalm
Rigdom / da skulle de icke sla deris 61.
Hierte der til oc det misbruge/ men
vide at det kommer aff Gud/ oc Her- Prouer.
rens Velsignelse/ som giør rige folck 10.
vden møye. Dauid siger/ at der skal Psalm:
være Rigdom oc Offuerflødighed i 112.
den Mands Hus som frycter HEr-
ren.

For det Fierde/ om armod slaas IIII.
dennom til i Ecteskaff/ skulle de trø-
ste sig ved deris Frelsere oc Brud- Lucæ
gom JEsum/ som føddis fattig/ leff- 1.
uede wsel oc arm/ hungrede oc tørste- Matth.
de/ oc i sin Hungers nød fristedis aff 8. 3.
Dieffuelen/ Oc leed alskens nød oc Iohan:

 Død- 19.

Iohan: Dødsens plage. Lide Christus saa=
19. dant i sit Aandelige Ecteskaff / skulde
Matth: de oc icke i deris Legomlige Ecteskaff
4. omdrage noget met Christo? Gud
Rom: veed vel at redde naar hand vil. Der
8. Vandit vaar fuelt oc stinckende for
Exod: Israels Folck / da befoel Gud Mosi
5. at kaste it Træ i Vandet/strax bleff
Iohan: det søt oc velsmagende. CHristus
2. vende Vand til velsmagende Vin/
der nød vaar for haanden for de fat=
tige Brudfolck i Cana i Galilæa:
saa rammer hand oc maade met dig
naar hans Time kommer. Est du
elendig wsel oc arm/veed ingen raad
i nød / saa veed vor HErre mange
gode raad / tag derfor Kaarsit taal=
modig oc fryct Gud / hand giffuer
dig vel god Trøst oc husualelse i all
din nød.

V. For det Femte/ skulle Ectefolck
indbyrdis leffue tuctige / kiærlige /
taalmodige/den ene haffue medynck
offuer

offuer den anden/ tiene huer andre/ vare sig for Druckenskaff/ Wkysk=hed/ont selskaff/ wgudelige oc Dieff=uels folck/oc alle andre indfald/ som kunde giffue Orsage at forspilde den gode Ecteskaffs Endrectighed. De skulle oc leffue endrectige met Aan=delig oc Verdslig Øffrighed / høre oc lyde dennom/ oc skicke sig vel mod Nabo oc Gienbo/Børn oc Tienne=re/ Piger oc Drenge/ met Fremme=de oc Vdlendinge / at de kunde haff=ue Gud oc alle Menniske til Ven/ saa bliffue de bestandige i den euige Endrec=tighed.

☙

Den Fierde Stat kaldis Kiøbstæds Stat.

J den giøris Endrectighed synderlig behoff.

DEr haffuer værit / oc erre endnu mange fri egne Stæder / oc mange Keyserlige / Kongelige oc Førstelige friStæder huer effter sin Leylighed: Saa er det høyelig anliggendis / at der vdi maa være Endrectighed oc god Ordning / ellers vil deris ære / Krafft / Matt oc Herlighed vndergaa. Skal Endrectighed oc god Politie bliffue holden i Stæderne / da maa der endelig være Hoffuit oc Herre i dennom / som kunde regere Menigheden / som mand almine kalder Borgemester / Raadmend oc Fogeder / at de met Visdom oc forstand kunde styre deris mangfoldige Borgerskaff

gerskaff oc Vndersaatte. Thi siger Syrach: Huor som Øffrighed erre forstandige / der gaar det skickelige til. Keyser Maximilianus den første vaar en gang i Nørrenberg / der hand saa den mangfoldige store Almue/da atspurde hand Raadit/huorledis de regerede den store Menighed til Lydighed. De suarede: Wi giffue Menigheden gode Ord / oc haardeligen straffe de Moduillige. Saa skal mand acte disse efterfølgende stycke / om det skal gaa skickelig oc vel til i nogen Stad eller By. Syrach 10.

Først / at Stadsens Øffrighed skulle elske oc forsuare Guds reene oc salige Ord/ at det wforfalsket maa prædickis oc læris i Kircker / høye oc smaa Skoler / at vnge oc gamle oc gantske Gemein kand opdragis i en sand Gudfryctighed/ rettelig at dyrcke oc tienne Gud / oc øffue sig i Elskelighed oc samdrectighed med huer I.

andre / at de siden kunde leffue til haabe i Himmerige oc der Endrectige siunge den skøne oc velklingende Musicam met høy Røst oc stemme
Esaiæ 6. Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c.

II. Dernæst skulle de met flid søge effter Gudfryctige / Vellærde / ærlige oc aluorlige gode Prædicanter oc Lærere / oc icke eniste kalde dennom / men oc forsørge dennom til ærlig oc nødtørfftig Klæde/ Føde oc Vnderholdning met deris Hustruer oc Børn/ at de icke for Klæder/ Føde eller Nødtørfft / maa bliffue Hycklere / Øyentryckere oc Jabrødre / oc der offuer huercken haffue lyst til at studere eller flitte sig i Embedet / men tiene sig oc sin Bug/ oc icke trolige acte om Menighedens Salighed/ heller end deris egen velfart/ ellers oc endelig maa lide Armod oc nød.

III. For det Tredie/skulle Øffrighed

holde god just Regimente / som giff-
uer god Enighed blant menige Bor-
gerskaff / Oc staar synderlige oc aller
mest vdi Rætferdige / Christelige oc
vedtagne Lowe / som vor Danske Low
siger : ved Low skal mand Land byg-
ge / men vilde huer nøyes met sit e-
git / oc lade huer mand nyde jeffnit /
da haffde mand icke Lowe behoff / oc
vaare icke Low i Landet / da raade
den mest som mest kunde paagribe.
Demosthenes siger : Lex ciuitatis
anima est. Det er : Lige som Men-
niskens Legome er høy actet / naar
Siælen boer der vdi : saa er oc en
By i ære oc act / som gode Priuile-
gier i erre. Men lige som Legomit er
it fuelt oc stinckende Aadsel / oc dwer
intet / naar Siælen farer der aff:
saa duer icke heller en Stad / der som
icke erre gode Stadsens Friheder oc
Priuilegier. Derfor haffuer huert
Rige oc Land sine Lowe / som Landet
kand

kand lide oc tolle. Effter at de Rommerske Konger komme aff deris Regimente for deris Tyranni oc vgudeligheds skyld/ da forordinerede de Rommere sig selff skellige Regenters Herrer/ oc bleffue tho Consules skickede Aarlige. At deris Regimente kunde bliffue bestandigt/ da begierede den Romerske Almue gode Lowe oc Statuter / effter huilcke de kunde leffue. Saa tog Brutus sig an/ oc affskaffede alt hues de tyranske Konger i Rom haffde paalagdt/ oc forskickede 3. Legater aff Rom/ som vaare Spurius Posthumius, Seruius Sulpitius, Aulus Manlius, vdi Periclis tid. Disse Legater fore til Athenen oc de andre Grækiske Stæder / Oc beskreffue deris Stæders oc Byers atskillige nyttige Lowe / som Draco haffde giffuit megit strenge / oc siden bleffue formildede oc forbedrede aff den Vise Solon, Huilcke Lowe

Solon haffde begynt oc stadfest hen ved 120. Aar til forn. Saa omreyse- de disse Legater Græciam oc Egyp- en vdi 3. Aar. Der de nu met ære/ Lyckfalighed oc Forsøgthed vaare komne hiem igien til Rom / Saa bleffue der 10. synderlige Mend vd- neffnde oc vdkaarede / blant huilcke disse 3. beneffnde vaare de fornem- meligste / at giøre / forordinere oc forreskriffue den Romerske Menig- hed nyttige oc gode Lowe/ efftterdi de haffde ingen Konger i Rom / men vaare deris egne Herrer oc Regen- tere. Saa befattede de deris Lowe vdi x. Taffler/effter disse x. Mends tal/ Men siden for selsomme indfald som her er for langt at skriffue/ bleff- ue disse Lowe igienkallede/offuerseet/ bedre forklarede oc rettede/ oc flere Lowe inddragne/oc tillagde 2. Taff- ler / saa at alle deris Lowe bleffue funderede paa 12. Taffler / lige som

vor Skonske Low er forfattet vdi 17. Bøger. Effter disse 12. Taffler skulde de Rommere rette sig. Den Første indeholdt om Guds Dyrckelse. Den Anden om Øffrigheds Embede / oc huorledis de skulde forordineris til Øffrigheds Regimente. Vdi de andre Lowe forfattedis huorledis vndersaattene skulde leffue / omgaas oc skicke sig. Syrach siger : lige som Regenterne erre / saa erre oc deris Embedsmend / Lige som Raadit er / saa erre oc Borgerne. Thi er fornøden at Øffrighed holde gode Lowe oc ræt / oc lade deñom staa i deris fulde act vden vanckelmodighed / oc selff regulere sig der effter oc deris Menighed met all aluorlighed. Wi læse i Historierne / huor stiffue oc faste de haffue holdt deris Lowe i gamle dage / oc der ved tuingd Menigheden fast oc wbrødelige at holde deris Lowe. Som Zaleucus der haffde stifftet

Syrach 10.

stifftet mange skøne oc nyttige Lowe for sine Locrenser / oc iblant andre/ der som nogen fants i Ecteskaffs misbrug / eller besoff nogen Jomfru / skulde begge hans Øyen vdstingis. Effter denne Low vaar vdgiffuen / befands hans Søn vdi Misgierning oc denne Lowes offuertrædelse/ At endog menige Borgerskaff bad for hannom / maatte det intet hielpe / hand vilde endelig haffue den synd straffit oc Lowen fyldist giordt/ saa lod hand sticke sit ene Øye vd/ oc it paa sin Søn / oc vilde i saa maade beuise sig en Barmhiertig Fader imod sin Søn / oc en rætferdig fast Lowgiffuer for Stadsens Frihed. Carondæ Tirij Low vaar oc offuermaade sterckt oc strenge holden. Blant andet for stor Blodstyrtning oc oprør som skeedt vaar iblant Menigheden/ Oc paa det mand icke skulde foraarsagis igien til oprør/ da

paabød hand/ at ingen vnder Liffs straff skulde bære Vaaben paa Gaden. Noget der effter hende det sig at hand selff kom hiem aff marcken/ oc haffde bundit sit Suerd ved siden/ da bleff det Menigheden tilkiende giffuit / oc en som stod hoss hannom sagde: Tencker du paa din Low? Da suarede hand: Jeg vil giøre Lowen fyldist. At den Low icke skulde forsueckis / Endog hand vel kunde hafft at vndskylde sig met/ saa tog hand Suerdet oc stack sig selff ihiel. Haffue Hedninge saa trofastelig hafft nidkiærhed til deris Lowe / oc dem icke vilde bryde/ huor megit mere bør en Christen Offrighed at holde gode ærlige/ skellige oc nyttige Lowe ved lige / at de i deris Stæder oc Byer / ved dennom kunde leffue endrectige oc kiærlige / at det kunde gaa dem vel baade til Liff oc Siæl.

IIII. For det Fierde/ effterdi saadanne Stæ-

Stæders oc Byers Høffdinger oc Øffrighed/Borgemestere oc Raad/erre betrode/ at de met flid skulde see til Byens oc menige mands gaffn oc beste/huor offuer det icke andet kand være/ at de jo skulde forsømme deris egit / oc deris Hustruers oc Børns Næring oc bestilling. Thi er fornøden/ at de skulle aff Byens indkomst vnderholdis/at de icke saa lenge skulde tienne Byen/at de forsømmer sig selff/ oc der offuer bliffue øde i grunde / eller oc gribe til Gerighed/ Tyranni/skenck oc gaffue/at de der ved kunde rige oc baade sig selffue / forfremme der offuer somme/ oc fortrycke somme / forkrencke Rætten for den fattige huilcket icke skede almint/der som de aff Byens rættighed bleffue ærlige oc vel afflagdt oc vnderholdit. Thi huo er den som trolige tien/ at hand icke er sin løn værd/saa vel i den Verdslig befalning/ som

Aandelig stat / en Landsknect eller Daglønere?

V. For det Femte/ skal Stads Øffrighed haffue flittig indseende met deris Borgerskaff / at huer handler oc giør sit Embede met Troskaff / som i Stæderne erre almint Kaanstener oc Embeds folck / at de lade huer Embede oc Laug sin rettighed/ som kand være Byen oc Menige mand til styrcke oc gaffn. Oc effter-

Lucæ 16. di Christus siger: Verdsens Børn erre tredskere end Liffsens Børn. Oc

Syrach 27. Syrach taler aff forfarenhed/ at en Kiøbmand kand neppelig vocte sig for wræt/ oc en Kremere for Synd/ Thi mange giøre wræt for Gods skyld. Thi skulde Øffrighed tage vare paa Undersaattenis Handel oc vandel/ at den ene bedrager icke den anden. Huor om Moses lærde i sin

Leuit. 19. tid/ at de icke skulle handle wrætferdelige met Allen/ Vect eller maade/

ret Vect/ret Pund/ ret Skeppe/ ret Deut: 25.
Kande skal være hos eder. Item/du
skalt icke haffue tho haande Vecter
i din seck/en stor oc en liden/ du skalt
icke heller haffue tho Skepper i dit
Hus/ en stor oc en liden/ Du skalt
haffue en fuldkommen oc ret Vect/
oc en fuldkommen oc ret Speppe /
dette er høyelig fornøden. Thi Sy- Syrach 35.
rach lærer/at den fattige haffuer icke
vden lidet Brød / huo som tager det
fra hannom/ hand er en Manddra-
bere. Huo som betager nogen sin
Næring/ hand dræber sin Næste.
Her om taler oc Apostelen: Ingen
skal tage formegit / ey heller forde- 1. Thess: 4.
len fra sin Næste eller Broder i han-
del. Thi HERren er en Heffnere
offuer alt dette. Summa/ De skulle
holde just Regimente/at alting kand
gaa lige til.

For det Siette/ skal Menigheden VI.
beuise deris Stads Øffrighed/ ære/

Lydighed/Troskaff /giffue Skat oc Told/ met anden vdgifft/ som huer Vndersaatte Øffrighed plictige ere/oc offte høris der om/ som oc vidløfftigere lærd er i Verdslig Øffrigheds stat. Summa / naar Øffrighed oc Vndersaate i Stæderne frycte Gud / oc leffue endrectige huer i sit Kald oc bestilling / Saa triffuis Stæder oc Byer/ saa loffuis/ prisis oc æris Gud / oc alting gaar da vel til/ baade for dennom som regere oc regeris/ saa vel for dennom som bo i Stæderne/ som deris Naboer paa Landet / oc alle som saadanne Stæder besøge.

*

Den Femte Stat kaldis Skibs Stat.

J den bør Endrectighed at elskis oc holdis/ om der skal bliffue lyckſalig Seylatz.

DEt er vel troligt / at Skibshandel oc seylatz icke haffuer varit for Vandfloden / men huer bleff ved sit Landskaff / Oc aff den ny skabte Verden haffde rundelig sin føde. Men effter det første store Skib som kaldis Noe Arck/som met Tømmer oc Jern / Bæg oc Tierre / vaar til haabe sæt effter Guds egen Befalning/ da erre baade Skib oc seylatz opkomne strax effter Vandfloden/ oc Noe Børn vden tuiffl aff Arcken haffuer tagit efftersiun oc skabelone/ dog giordt deñom met Aarer/Rocr/ Mast/ Seyl/oc anden Skabelse effter haanden (hues Skibs bygning Genes: 7.

oc Seylatz nu i vor tid er paa det al-
lerhøyeste.) Saa erre de komne i va-
ne oc bleffue fremturendis met Sey-
latzen / som videre omlæsis i den hel-
lige Skrifft/at Jacob Patriarch be-
49. skickede sin Søn Zebulon/ at bo hos
Haffnen ved Haffuit/der som Ski-
bene leggis i haffn. Hos Mosen læ-
Num: se wi/ at Balaam spaar om Skibs-
24. handlingen oc Forandringer. De-
bora siunger i sin Tackpsalme/ om
Iudic: Skibs handel. Salomon lod oc sey-
5. le til Ophir at hente mange Cente-
ner Guld. Skribenterne tale oc om
Skibs stat oc manering / at de Ba-
bylonier haffue hafft trinde indhol-
tede Lædder skib oc Baade. Huilcken
form de Rommere oc haffuer brugt.
De Egypter oc Morlender haffuer
oc hafft Skib aff Torne oc syffuer/
Esaiæ som Propheten taler: Vee det land
18. som farer vnder Seylens skygge /
paa denne side Morlands Vand /

som

som sende bud offuer Haffuit/ oc fare paa Haffuit met Syffuebaadene. Kong Sesostres aff Egypten bygde it synderligt vdkaarit Skib for andre/ aff idel Cedertræ/ paa 180. alne Kiøl / inden til saa rød som en lwe/ oc vden offuer alt forsølffuit/ oc alle Plancker oc bord beslagen. Poeterne haffue oc megit skreffuit om selsomme seylatzer. Historiske skribenter lære oc om Skibsslaader/som Darii oc Xerxis imod de Græker/ at de Græker som vaare ellers dapper Krigsfolck i Marcken / maatte venne sig til at føre Skibskrig/ oc bliffue Sømend/ huor om ieg vil icke megit her røre/men begiffue mig til min Theologiske fortagne Materie/ oc sige met Salomone/ at Skibet er paafundet at søge Biæring met / oc Mesteren haffuer det tilberedt met kaanst/men din forsiunlighed O Fader regerer det/ thi du giffuer oc veye i Haffuit/ Sapient. 14.

oc trygdt lob mit iblant Bølgerne/ met huilcket du beuiser huorledis du kand hielpe hoss alle ender / der som noaen end gaffue sig i Haffuit vden Skib: Dog efftersi du vilt icke at det skal ligge ørckeløst som du haffuer skabt/ formedelst din Visdom da skeer det at Menniskenn troer saa ringe it træ til deris Liff/ oc bliffue beuarede i Skibet / der de fare igennom Haffsens Bølger met. Efftersi ingen god Stat oc Ordning er vden aff Gud/ saa forfare wi oc her/ som Salomon bekiender / at Skibsstat oc seylatz er aff HErren/ oc beuaris aff hannom. Thi er det nytteligt at de som ville leffue oc omgaas met deñe stat/ at de legge sig effter Guds fryct oc Endrectighed / om det skal lyckis dennom til enden : Thi huor mand skal seyle der kommer stedse atskillige slags Folck tilsammen/ Kiøbmend/ Styremend/ Skipper/ baadsmend/

mend oc andre skibsfolck aff andre atskillige Lande: skulle de seyle oc omgaaes met huer andre til gaffns/ da skulle de føye sig i god Endrectighed mod huer andre. Thi vil huer regere efter sin affect oc sind/ da opuoxer dennom Had/ parthi/ vsamdrectighed imellom/ oc de dræbe visselige skade / baade i Omgengelse oc seylatz. Derfor lige som de skulde holde Aareslag met huer andre/ passe Roer eller styre Aaren/ Seyl eller andet Redskaff/ oc alle met mact legge sig effter at komme frem som de stunde oc ville/ saa skulde de som vilde seyle tilsammen haffue it endrectigt sind / eens Tancker oc Meninger/ oc speyle sig oc bliffue vise aff andris skade oc Vsamdrectighed / at mangt it skib met gods folck / mand oc alt erre bleffne forset / stundum for Styremandens / vndertiden for Skipperens oc andris Wenighed.

Det klagis (dis ver) daglige. Derfor skulle alle Søfarendis folck endrectelig oc ydmygelig omgaaes met huer andre indbyrdis oc betencke:

1. Først at de frycte den allsommectigste euige Gud / oc met endrectige Hierte oc Munde paakalde oc bede hannom om Hielp / vndsetning oc redning / naar de feyle oc erre i nød oc fare/ paa saa ringe Træ imod de stercke Bølger/ mange haarde Klipper oc blinde Reff/ mange Suel oc Dyb / store huller/ Hafforme oc Fiske/oc andre farlige Wlycke. Huad er det andet naar de vinde Seyl op/ at de jo staa paa Graffsens bred / oc haffuer icke vden 3. eller 4. Fingers bred rum til fartz for deris Liff/ eller en planckis tyckhed. Alle stater haffue vel deris fare oc wlycke / met beblandet Hiertens sorrig oc wee / dog kand ingen wlycke lignis ved Haffsnød. Den hende ret forsøgt haffuer/

maa rettelig bekiende / at hand frel=
sis aff Guds egen Haand/som Da=
uid vidner : De som seyle paa Haff= Psalm:
uit met skib / oc bruge deris handel i 107.
store Vand/de haffue forfarit Her=
rens Gierninger/oc hans vnderlige
ting i Haffuit/ naar hand sagde/ oc
der oprørdis en Storm / oc opløffte
Bylgerne/ da fore de op mod Him=
melen/ oc de fore ned i Affgrunden/
at deris Siæl fortuilede aff Angist/
Oc de tumlede oc raffuede som en
drucken/oc viste ingen raad mere/oc
de raabte til HErren i deris nød/ at
hand førde deñom aff deris angist/
oc stillede stormen/oc Bølgerne lag=
de sig/ oc de vaare glade/ at det vaar
bleffuit stille/ oc hand førde dennom
til Landet effter deris begiering. Jo=
nas hand vaar ret forsøgt i Haffs= Ionæ
nød/ oc formerckte den store elende i 2.
Fiskens Bug mit i Bølgerne. Huor
aff hand siden vden tuil haffuer for=
regiffuit

regiffuit deñom en trofast oc trøstig søprædicken / oc lærdt dem huorledis de i Haffs nød skulde holde sig/ som wi aff hans ord vel kunde forstaa/der hand bad i Fiskens liff: Jeg raabte til HErren i min nød/ oc hand suarede mig / Jeg skreg aff Helffuedis bug/oc du bønhørde min røst/ du kaste mig i dybet mit i Haffuit/ at floderne gaffue sig om mig/ Alle dine vaager oc bølger ginge offuer mig/ at ieg tenckte at ieg vaar forskuden fra dine Øyen/ at ieg skulde icke mere see dit hellige Tempel: Vandene omgaffue mig til mit liff/ dybet gaff sig om mig/Tang beteckte mit Hoffuit/ieg sanck hen vnder til Biergens grund/ Jorden haffde beslutted mig euindelig/men du HErre min Gud førde mit Liff aff Forderffuelsen.
Dette Haab oc Trøst skulde alle Skibsfolck bruge i all storm/ nød oc fare / at de icke selff eller nogen anden er

den er deris hielp oc redning / vden Gud allene met sin mact oc Engles beskermelse. Paa denne fortrøstning raabte Apostlene i den store Storm til JEsum / opuackte hannom der hand soff/oc sagde: HErre hielp oss wi forderffuis/oc der skibit vaar forfyldt aff vand/ da raabte de til JEsum oc sagde: Mestere/ skøder du intet der om at wi forgaa? Huilcke Exempel lære oss/at Gud kand hielpe oss/ saa vel til Vands som til Lands.

Matth. 8.

Marc. 4.

11. Dernæst skulle Søfolck see til/ saa megit muELigt er/ at de icke tage nogle wgudelige aabenbare Guds Lastere oc bespaattere inden Skibs borde met sig/ eller oc selff leffue wgudelig inden Borde/ for hues skyld offte baade Skib oc Gods kand vndergaa/ Som det vaar til fare met dennom/ der seylede met Propheten Jona/ som vndflyde HErrens befalning/

Ionæ 1.

faldning/ oc icke vilde prædicke for de Niniuiter / huilcket HErren haffde kaldit hannom til/som hand sin synd i Haffs nød bekiende.

III. For det Tredie skulle de oc lære/ at Gud offte beuarer Skib oc gods/ for it gudfryctigt Menniskis skyld/ som wi klarlige aff Pauli Skibs Hi-

Actor. 7. storie forstaa/der hand vaar vdi stor Haffs nød/at de icke kunde see Soel eller Maane eller Stierner i mange dage / oc kiende icke Landet / der det klarede op/ oc Skibet skilde sig i stycke/ at fremparten stod i dybet i grunden / oc bagdelen skildis oc slogs i thu/ dog beuarede Gud Folcket/ reddede dennom oc gaff dennom liffuit/ som vaare tilhobe 276. Menniske/ huilcken Befrielse Paulus tilsagde dennom effter Guds Engels Ord til sig/ Oc derfor raade dennom til frimodighed/ oc sagde : Der skal ingen mands Liff omkomme aff oss/ Thi Guds

Guds Engel i denne Nat haffuer aabenbarit mig det oc sagde/ at Gud haffuer giffuit mig dennom alle som seylede met mig. Lige som Gud saa haffuer hiulpit Paulum/ som hand bekiender sig at haffue værit 3. gange i Skibbrud/ oc Gud haffuer hafft omsorrig for hannom iblant det vgudelige pack oc løse folck: saa vil hand haffue sin guddommelige haand oc beskermelse hos alle som hannom frycte/ til Søes saa vel som til Lande jord/ oc ved sine Engle vndlede oc beuare baade Skib oc Folck/ fra klipper/ farlige reff/ forland oc vdgrund som hand loffuer hos Propheten / at vilde være hos oss i all vaade / det er: til Vands saa vel som til Lands. 2. Corin. 11. Psalm. 19.

For det Fierde/ Efftersi denne Skibs stat er megit suar oc tung/ met haarde oc vanskelige Vilkaar/ ond luct i Skibs koje oc kajutter/ nat oc dag er dennom som Døden/ bæ- IIII.

gede klæder / seyler oc flacker som de vaare Fredløse folck / stride imod Guds Værlig / oc vide aldrig huor de skulle begraffuis / i Haffuit / paa Jorden eller vdi Fiskens Liff. Thi sagde Bias / at hand icke viste iblant huilcke Creatur hand skulde acte Skibsfolck / enten iblant dennom som leffue i Vandet / eller dennom som leffue paa Landit / som icke viste naar de haffde deris Liff. Dog skulle Kiøbmend / Styremend / Skipper oc Baadsmend icke lade sig deris arbede oc møye / sorrig oc wmage gaa til Hiertet / men taalmodig oc dristig giffue sig til Drøffuelsens brød / som David kalder det / oc Gud selff biuder offuer alle stater: I dit Ansictis sued skalt du æde dit Brød. Naar de det giøre met frit mod / oc icke mistrøste sig paa Gud / oc Gud indgiffuer dennom saadan Dristighed i deris Embede til Søis / saa maa de frilige fare

Psalm. 127. Genes: 3.

ge fare til Vands / som andre til Lands / betenckendis der hos / at der er ingen Stat i Verden saa ringe eller ypperlig / at den jo haffuer stor fare / bedrøffuelse oc stor elende met sig / oc kand saa vel dø elendig paa Landit som paa Vandit. See de end Døden for Øyen / at de endelige maa druckne oc siuncke i Haffuit / saa skulle de befale Gud deris Siæle i Haand / bede om Synders Forladelse / oc trøste sig aff Paulo / som siger: Huad heller wi leffue eller dø / da høre wi HErren til. Rom: 14. Den Kalck kand icke forbi gaa dennom / at de jo maa den vddricke / oc alle Menniske maa dø / enten de erre til Land eller Vand.

V. For det Femte skulle de acte / Efterdi deris kald er aff Gud / saa skulle de tienne hannom oc Mennisken: Thi atskillige Land haffuer atskillige gaffuer / ved huilcke det ene kand

hielpe det andit/ som Salt/ Humle/ Jern/ Vin/ Tømmer oc Steen til Bygning / met andre gode Vare. Huorledis skulde saadant nodtorfft komme oss til haande oc beste/ vaare icke Skibsstat oc Seylatz. Item lige som mand aff Jorden sancker Jordiske gode gaffuer / saa opfisker mand aff Haffuit Lax/ Sild / Aal oc mange andre slags / Menisken til gode/ føde oc vnderholdning / effter det gamle fundament oc Guds Bud/at Menniskene skulde icke allene være Herrer offuer Landsens gode/ Diur paa Jorden / Fule vnder Himmelen / Men oc dominêre i Haffuit offuer alle Fiske oc Creatur. Denne stat er icke eniste Menniskene nyttig til føde oc klæde/ men oc gaffnlig til at beskerme Riger oc Land / Stæder oc Byer. Huor offuer Herrer oc Førster / Stæder oc Byer haffuer brugt / oc endnu dag-

lige bruger store Armada oc Skibs flaader/ at de ved dennom kunde nederlegge deris Fiender oc Sørøffuere / som er it skadeligt selskaff. Denne Skibs stat kand mand icke mindre ombære eller miste/ end Mad oc Dricke/ Klæder oc Sko/ Ild/ Salt oc Vand. Thi siger Salomon: at it vel bygdt skickeligt Skib met sit redskaff oc tilbehøring er Mennisken fast nytteligere oc Gud mere behagelig end Træ billede oc døde Helgen/ om huilcke Dauid taler: som haffue Mund oc kunde icke tale / Øyen oc icke see / Øren oc icke høre/ Næse oc icke luckte/ Hender oc Fødder oc icke røre sig. Thi bør alle Søfarendis folck stedse oc altid i deris Reyse: Sapient. 14. Psalm. 115.

I. Først bede Gud om hielp oc Bistand / Trøst oc velsignelse i deris Søfart oc farlige Seylatz/ at hand aff sin Godhed vilde giffue dennom Lycke oc Raad i deris Stat oc vanskelige

lige Kald/ som hand loffuit haffuer.

II. Dernæst/ om wlycke møder/ at de tabe oc lide skade / skulle de tage det met taalmodighed. Thi lige som en Bonde paa Landet faaer icke altid lige megit Vin/ Ollie/ Must/ Honnig / Korn / Humle / oc anden saadan Jordsens grøde/ oc dog maa tie oc tacke: saa skulle oc de til Søes oc salt Vand / taallig omdrage huad Gud giffuer/ Møye saa vel som god Lycke.

III. For det Tredie / om Lycken dennom tilrinder / som Søen baade giffuer oc tager/ da skulle de oc haffue vor HErre vdi hukommelse/ oc aff hans giffne Gaffuer hielpe Kircker/ Kirckens Tiennere / Præster/ Skolebørn / Husarme oc Fattige i Hospitaler effter formuen/ oc leffue der aff i ydmyghed oc Gudfryctighed met Hustru oc Børn/ Slect oc Venner/ Nabo oc Gienbo i all venlighed/

lighed/Endrectighed oc Kiærlighed.
For det Fierde oc sidste / skulle Skibsfolck naar de komme til lands vare sig for Druckenskaff / Horeri/ Hoffmod / slagsmaal oc andre synder / som de meste almint erre beladt met/oc for alting frycte Gud/oc leffue endrectige/ saa gaar det dennom vel til Liff oc Siæl / heller de bliffue i Skibs stat paa Haffuit / eller de omgaais paa Landit / oc bruge dog denne stat/da velsignis oc beuaris de aff Gud / imod hannom kand ingen storm/ wuær/ blæst eller wlycke stride/ som Paulus siger : Er Gud met oss / huo kand være imod oss: Rom. 8.

Den Siette Stat kaldis Krigs stat.

I den bør Endrectighed for alting at holdis.

DEnne Stat vilde ieg icke heller gaa forbi/ efterdi den høris nu daglige/ oc haffuer grebit offuerhaand i alle Land offuer all Verden/ saa huer nu fryctter sig for Krig/ oc mange aff lætferdighed haffuer lyst til Krig. Oc efftersdi den hellige Skrifft mangfoldig taler om Krigshandel/ da vil ieg her om nogit lære/ at huer kand vide at Fred oc Rolighed i Riger oc Land / er en æddel oc dyrebar
Leuit: 26. Guds Gaffue / som Moses tilsagde Israel: Der som i ville beuare Herrens Bud/ oc fuldkomme dennom/ da vil hand giffue Fred i eders land/ at i maa soffue oc ingen skal forfærde eder/

de eder / oc der skal intet Suerd gaa igennom eders Land. Her om lærer Gud selff hos Propheten: Jeg er den som skicker Fred oc giffuer det onde. Saa kommer oc Krig/ wfred/ vold oc offuerlast aff Guds rætferdige Vrede/ naar mand icke frycter oc dyrcker Gud / som begge dele læsis i Mose Femte bog/ oc anden sted/ der som Gud truer at hand saa vil besøge Jsraels Folck met wfred / at 7 Quinder skulde begiere beskermelse aff en Mand. Thi vilde ieg indføre nogit om deñe stat/ hues skrifften metfører / at Øffrighed oc Undersaatte skulde legge sig effter Fred/ oc synderlig Konger oc Førster/ at de icke aff lætferdighed / Gerighed/ egen nytte / eller andre ringe sager/ skulde opkom̃e Krig/Blodstyrtning oc wrolighed / men mere legge vind oc mact paa at holde Fred/icke eniste i Riger oc Land/ men oc vden Lands

Esaiæ 49.

Deut: 28.

Esaiæ 3.

met andre Konger oc Førster/Stæ=
der oc Byer. Fornemmis Krig aff
redelig sag / da skulle de for alting
forsøge alle Raad oc Aarsage /som
tienne til Freds Forhandling/ ellers
kommer en wlycke aff en anden/ aff
skempt kommer grumt ramme al=
uore / Men kand der ingen vending
være/oc kand icke met lige affskaffis/
da paa det mand siden kand haffue
Fred / da skulle Konger oc Førster/
1. For det Første mandeligt met de=
ris tro Raad / met Visdom oc For=
stand/ met all Kongelig mact angri=
be Krig/ oc staa sine Fiender imod.
Thi den som vil haffue Fred/ maa
beruste sig til Krig / oc voffue der
offuer Liffuit / om behoff giordis/
som Kong Alphonsus merckelige be=
tyder i sit Symbolo, huor vdi hand
fører en Pelican/ som met sit Neb
vdhugger sit Hierte blod for sine vn=
ger/oc met omskrifft: For Lowen oc
hiorden:

hiorden: som forstaas/at lige som en Pelican/ naar hand seer sine Vnger til døden aff ædderske Slanger at være forgiffne/ saa hugger hand sit Brystis blod vd / oc der met vederqueger oc liffactig giør sine Vnger: saa skal oc en Konge sette sig i Liffs fare for Guds Low oc sine Vndersaate/om nøden kræffuer. Saa dristede sig den gudfryctige Abraham/ der hand hørde at hans Brodersøn Loth/bleff fangen/ oc bort førdt met Quinder/Børn/Gods oc Folck/ da rustede hand sig selff met sine Suenne / oc Gud gaff hannom Lycke at hand vandt/oc fick baade Loth/ quinderne/ Børn/ Folck oc godsit igien Saa skulle Konger/Førster oc Adel icke eniste bære Krune / Kongelige naffn / Titel oc ære / besiddde Slot oc Feste / oc oppebære Herlighed oc Rettighed aff Riger oc Land/ men vndertiden euentyre Liffuet met.

Genes: 14.

Det

Det giffuer Herrer oc Konger Kongelig ære/ it euigt Førsteligt naffn oc stort gaffn / at de selff følge deris Krigsfolck i strid. Huor aff mange Konger oc Førster prisis for saadan deris Dristighed oc Mandom. Keyser Alexander magnus haffde aldrig kommet saa vijt som hand kom/ haffde hand icke selff personlig fulgt met sit Folck / da kand de best see deris Krigsfolckis Lydighed oc Troskaff/ oc acte om nød oc trang trenger dennom/ Det giffuer oc deris Krigsfolck frimodige oc Mandelige Hierter / oc giør deris Fiender Forskreckelse oc Rædsel / som wi kand

2. Sam. 17. mercke aff Hussai Ord der hand sagde til Absolon : Du kiender din Fader Dauid vel/ oc hans Folck/ at de erre stercke oc hastmodige lige som en Biørn / naar hans Vnger røffuis hannom fra paa Marcken/ Der til er din Fader en Stridsmand/ at

hand

hand forsømmer sig icke hos Krigs-
folckit/ all Jsraels Folck veed at din
Fader er sterck / oc veldige Krigs-
mend erre hos hannom.

Dernæst/naar de ville ruste sig til II.
Krig / er fornøden at tage Gud i
Littow oc fellig met sig/oc bede han-
nom om Naade / Lycke/ Bistand oc
Seyruinding. Saa giorde Josua/
der hand stridde imod Kong Ama-
lech/ da lod hand Mosen/ Aaron oc Exod: 17.
Hur bede for sig paa Bierget/saa
lyckedis Krigen/at all den stund Mo-
ses holt sine Hender op/da vant Js-
rael/ men naar hand holt sine Hen-
der ned/ da vant Kong Amalech.
Men Mosi Hender vaare suaare/
saa tog de en Steen oc lagde vnder
Mosen/oc hand sætte sig der paa/
oc Aron oc Hur ophulde hans Hen-
der/ en paa huer side/ saa bleffue
hans Hender fast opholdne til Soel
gick vnder/oc Josua ødelagde Kong
Ama-

Amalech oc hans Folck met skarpe
Suerd. Der Kong Josaphat saa at
2.Paral: 20. hand vaar i stor Krigs fare/da sam-
lede hand sin Menighed / oc paabød
dennom Faste offuer all Juda / oc
selff met sine Præster oc Vndersaat-
te raabte til Gud/oc paamindte han-
nom om sine Løffte oc Velgiernin-
ger/da bønhørde oc hialp Gud han-
nom. Disse oc andre saadanne Ex-
empel skulde Førster oc Herrer see
til / oc tage Gud i Krig met sig ved
deris egne hellige / oc trofaste Præ-
sters oc Menigheds Bøner oc Paa-
kaldelse til Gud / saa følger Gud oc
hans Hellige Engle met / saa gaar
Krigen aff met Seyr oc Lycke.

III. For det Tredie / om Konger oc
Førster end haffuer ræt til at føre
Krig/da skulle de ligeuel tage sig va-
re / at de icke sætte deris Hierte oc
mod til deris egen Mact/ eller paa
mange Krigsfolck. Thi Jeremias
siger:

ſiger: Forbandet er den Mand ſom Ierem: 17.
forlader ſig paa Meñiſken/ oc holder
Kiød for ſin Arm / oc bortuiger fra
HErren met ſit Hierte. Oc Eſa-
ias: Wee dennom ſom forlade ſig Eſaiæ 31.
paa Heſte/ oc haabe paa Vogne/ at
de ſamme erre mange/ oc paa Reyſe-
ner/ derfor at de ere ſaa ſaare ſtercke/
oc holde dennom icke til den hellige i
Iſrael / oc ſkøde intet om HErren.
Der vdi forſaa Dauid ſig en gang/
oc ſlog ſin lijd paa ſin Krigsmact oc 2. Sam. 24.
ſtyrcke/ oc kom icke i hu huor tit Gud
haffde hiulpet hañom i Krigs nød/ oc
ſende Joab ſin Feldtøffuerſte vd at
telle ſit Folckis mangfoldighed / oc
bleff derfor ſtrax ſlagne aff peſtilentze
70000. Mend/ ſom Hiſtorien yder-
mere tilkiende giffuer. Icke ſkulde
Konger oc Førſter heller fordriſte
ſig paa Kongelig Hielp oc Biſtand/
Styrcke eller Forbund: ſom Kong
Aſſa ſlog ſin lijd til Kongen i Aſſy- 2. Paral. 16.
rien/

rien/ at hand skulde hielpe hannom/ oc lod hannom sige: Fordi du forlodst dig paa Kongen aff Assyrien/ oc forlodst dig icke paa HErren din Gud/ haffuer du giordt daarlig/ oc skalt derfor her effter haffue Krig.

Her falder it Spørssmaal: Maa Konger oc Førster icke haffue Forbund met andre Konger oc Herrer/oc forskaffe sig megit Krigsfolck at driste paa/ naar de skulle føre Krig?

Der til suarer ieg saa: Krigs Seyr staar icke i Krigs mact/ eller Krigs mactis Mangfoldighed oc sterckhed/ey heller i Herrers oc Førsters forset/ men alleniste i Guds Haand. Thi siger Dauid aff Guds
Psalm: 18. Aand oc forfarenhed: Jeg skal slaa Krigs folck oc springe offuer Muren met min Gud/ som du kand videre læse i samme Psalme. Item/ en
33. Konge hielpis icke aff sin store mact/

en Kempe frelsis icke aff sin styrcke oc krafft/ Hesten hielper sin store styrcke icke: See/ HErrens øye seer paa dennom hannom frycte / oc seer paa hans Miskundhed. Thi giorde Gud klar beskeden om Krig met Jsraels Leuit. 26.
Folck/ naar de vilde frycte hannom/ da skulde de jage deris Fiender for dennom/ oc de skulde falde for suerd/ fem aff eder skulde jage 100. oc 100. aff eder skulde jage 10000. Saa skal mand føre krig met gudfryctighed oc icke aff stort Mod eller Menniskelig mact/ om mand ellers vil haffue lycke oc Triumph paa sidsten. Salomon lærer: Hesten beredis til stridsdagen / Men Seyren kommer aff HERren. Det forstaar mand aff Prouer. 21.
forfarenhed oc almindelige sprock: Naar Suerdet er dragit / er Seyren i Himmelen. Lige saa trøster Jonatas K. Sauls Søn sin Vaabendragere / der hand gick met han- 1. Sam. 14.

 nom

nom imod de womskaarnis Leyr/ oc
vaare alleniste de tho/ oc sagde: Lad
oss trine frem/ det kand vel skee / at
HERren vdretter nogit ved oss/ thi
det er HERren icke suart at hielpe
ved mange eller faa/ Oc Gud gaff
den hele Leyer paa flucte / ved de tho
Menniske/ saa ryctte Krigsfolckit til/
oc forfulde dem/ som Historien vd-
uiser oc lærer. J den samme Me-
ning taler oc Dauid om Philister-
17. nis Krigshær/ oc den store Kempe
Goliat: All den Menighed skal faa
at vide / at HErren icke hielper ved
Suerd eller Spiud/ thi det er HEr-
rens strid / at hand skal giffue eder i
vore Hender. Saa er det icke synd
at giøre Forbund met andre Kon-
ger oc Førster/ oc samle sig forfarne
Krigs folck / Ryttere oc Knecte til
Krigs rustning/ nødtørfftige Vaa-
ben oc Verge/ oc andre behøring til
Prouer. Land oc Vand / som Salomon si-
24. ger:

ger: Met raad ſkal mand føre Krig. Men mand ſkal tage ſig vare / at mand icke ſætter ſit Mod oc For-trøſtning der paa / menendis / at den mangfoldige mact giør Seyr / men haabe Seyruinding aff Gud / oc op-reyſe fordi Bannere / ſom Dauid ſi-ger / i Guds Naffn. Pſalm: 20.

For det Fierde / bør den ſom en-delige vil eller maa føre Krig / giffue act paa S. Pouels tale: Jngen fø-rer Krig paa ſin egen ſold / det er: Huo ſom vil haffue Krigs folck / hand maa haffue Peñinge i forraad at beſolde dennom met. Thi ſkulde Konger oc Førſter / ſom Krig vilde føre / met ſit Raad oc tro Mend off-uerveye / at det er icke nock met Lop-geldt at giffue ſine Krigsfolck / eller met Fennicker at ſy paa Stager oc ſamle Folck tilſammen / men det he-der at mand ſkal betencke / at der vil Penge til at betale Ryttere oc Knecte IIII. 1. Cor: 9.

 met

met/ som skulle voffue deris Liff der-
for paa skantzen/ Thi siger mand:
Pecuniæ sunt nerui bellorum, det er:
Krig fordris oc driffuis best ved pen-
ninge. Thi som it Menniske kand
icke gaa vden det haffuer sener paa
Legomit: Saa kand icke heller Krig
føris vden Penninge. Det haffuer
mange Førster fornum̃it/ der huer-
cken haffuer hafft raad eller ræt/
huor Penninge icke haffuer værit/
oc giffuit Oprør oc skade/ ja offte
der vdoffuer tabt Krigen. Thi skulde
Herrer oc Førster acte det Christus
Lucæ 14. taler: Huo er iblant eder som vil
bygge it Taarn/ oc sidder icke før oc
offuerlegger bekostningen/ om hand
haffuer i mact at fuldkomme det?
Eller huilcken Konge vil giffue sig
i strid imod en anden Konge/ oc sid-
der icke før oc betencker/ om hand
kand møde hañom met 10000. som
kommer imod hannom met 20000.
Der-

Derfor skulde Konger oc Førster met deris Raad forslaa / huad formue de haffue paa penninge/ førend de met vberaad fatte noget an.

For det Femte / vil der oc god Forsiun til/om Krig skal holdis ved lige met Prouiant/ Øll/ Brød/ oc anden nødtørfft/ offuer huilcken vforsiun mange haffue lidt stor nød oc affbreck: thi den som icke haffuer fetallie i forraad/hand offueruindis aff Hunger vden suerdslag. En forsulten Landsknect skal icke giøre stor skade. Det vaar en aff de besynderligste sager (næst Guds forsiun) at Jerusalem bleff vunden/ at Fetalie Husene bleffue affbrende. V.

For det Siette/ de som munstrede oc indskreffne erre / skulle oc lade sig nøye met sin tilsagde besolding/ oc icke eske oc begiere mere end deñom bør/ som Johannes Baptista sagde til Krigsfolcket: Lader eder nøye met eders VI. Lucæ 3.

eders Sold / oc giører ingen offuer-
uold eller wræt. Johannes haffuer
vel sect aff Guds Aand/huor mang-
foldige Krigsfolck erre / da pleye de
menlige at dricke / doble oc suerme/
at deris Løn kand icke recke til/oc der
offuer giffuer sig offte til vold oc w-
ræt/løbe paa bytte oc raaff/end i de-
ris egen Herris land/naar lønen icke
recker til. Thi vilde hand formane
dennom at nøyes met løn/ oc sette sin
tæring der effter/at de icke skulde gri-
be til saadanne Laster/ oc der offuer
kunde komme til timelig oc euig wly-
cke. Det er oc megit nytteligere / at
vduelge sig Krigsfolck aff sine egne
vndersaatte/ end aff fremmede land.
Thi de fremmede erre offte wtro/oc la-
de sig icke nøye i nøden/ vden høyere
Løn oc besolding/ oc stundum oprø-
re sig/ oc acte huercken ræt eller skel/
løbe til Fienderne for fordeel skyld/
sætter æren bag Dørren. Derfor

sagde en synderlig Herre aff forfarenhed: Trew ist wildtbråt. Mand skal oc vduelle forsøgte/ frimodige oc trofaste Krigs Ryttere oc Knecte/ som mere haffue lyst at høre Bøsser/ Karthower oc Larmslag/ oc voffue Liff oc Blod/ end sidde i Gildis stue hos Vin oc Øl oc glade Geste/ oc haffue store Ord. Thi Frimodighed i Krig haffuer altid hiulpit til Seyer/ oc vundit Stæder oc Byer.

VII.

For det Siuende / skulle Herrer oc Førster skaffe sig gode trofaste oc forsøgte Feldtøffuerster oc Høffuitzmend offuer deris Krigfolck / ellers er en Krigshær / som it Legome der ingen Siæl er vdi/ eller som it Skib i Søen vden Styremand. De skulle oc vel betencke oc offuerueye met huad anslag de ville angribe deris Fiender. Thi det er icke mindre loff værdt sine Modstandere met snilde Raad offuer at vinde/ end met mact Genes. 14.

at nedlegge. Der Abraham greb si-
ne Fiender an/haffde hand allenifte
318. Suenne/dennom deelde hand/
oc faldt paa Fienderne om Natten/
slog oc forfulde dennom/oc førde alt
godsit tilbage igien/oc Loth sin Bro-
der met Quinderne oc Folckit. Der
Gud ved sin Guddommelige krafft
Iudic: 7. vilde hielpe Gedion oc Israel fra de
Madianiter/da vilde hand giøre det
ved faa Folck/dog Krigs anslag/ oc
vduaalde allenifte 300. Mend/ den-
nom lod hand fordeele vdi 3. parter/
oc fick huer Mand en Basune/ it
Leerkruss oc it Bluss i Haanden.
Oc Gedeon sagde til deñom: giører
som ieg giør/ Oc der Gedion blæste
met sine 100. Mend/ oc slog krusene
i thu/oc haffde Basunen oc Blussit
i den venstre Haand/saa giorde oc de
andre 200. Mend/ blæste oc raabte:
Her er HErrens oc Gedions suerd/
oc huer stod paa sin stæd/ trindt om-
kring

kring Hæren / Da tog den gantske Hær paa løb/ skrege oc flyde/ oc løbe ind paa Bergene paa huer andre / som wi siunge i vor Danske Psalme:

Der de Madianiter
Giorde Guds folck platz oc møde/
Oc de Amalekiter /
Guds folck raabte da til Gud /
Hand dem naadelig reddede
Formedelst Gedeon /
Den tid Guds folck trommetede/
En Hedning den anden myrde
Hundrede oc tiue tusinde mend.

Saa slo oc Kong Dauids Feldtøffuerste Joab sit anslag an imod Fienderne / der hand saa at Fienderne vaare stercke / oc striden vaar stillet imod hannom for oc bag/da vduaalde hand aff alle de vnge Karle i Israel/ oc rustede sig til imod de Syrer/ Oc hand sætte dette Folck som vaar igien vnder sin Broders Abisai Haand / at hand skulde ruste sig 2. Sam. 10.

imod Amons Børn/ oc sagde: Er det saa at de Syrier faa offuerhaand offuer mig / da kom mig til hielp/ men der som Amons Børn bliffue dig for stercke/ da vil ieg komme dig til hielp. Vær frimodig oc lad oss være stercke for vor folck/ oc vor Guds Stæder / HErren giøre huad hannom behageligt er. Oc Joab drog frem met det Folck som hos hannom vaar / at stride imod de Syrier / oc de flyde for hannom. Ved dette anslag gaffs deñom en lyckelig Seyer. Saa skal mand i Krig saa vel som i anden sag / haffue Gud met sig/ oc slaa sin sag vijslige an.

VIII. For det Ottende / skulle Krigsfolck giffue act paa deris general Losen dem giffuis Nat eller dag/ ellers giffuer det dennom skade / død oc vlycke/ som wi læse i Domernis bog/ (Iudic. 12) der de Ephraiter begynte oprør aff Hoffmod vden all ræt oc skel/ imod

den Første Jephtha/ oc de Mend aff Gilead/ reysde sig op imod Jephtha/ oc stride imod Ephraim/ oc de mend i Gilead sloge Ephraim / fordi de sagde: Erre dog i Gileaditer iblant Ephraim oc Manasse som de flyctige i Ephraim / Oc Gileaditerne indtoge Jordans Ferrestæd/ fra Ephraim/ naar de flyctige aff Ephraim nu sagde/ lad mig fare hen offuer/ Da sagde de Mend aff Gilead til hannom/ est du en Ephraiter/ naar hand da suarede / ney / saa bade de hannom sige schibolet/ da sagde hand sibolet/ oc kunde icke sige det ræt/ saa grebe de hannom oc sloge hannom ihiel hos Jordans Ferrested/ at der falt paa den tid aff Ephraim 42000. Thi skal mand høre / lære oc giffue act paa sin Løsen / at mand icke der offuer skal lide skade oc miste Liffuit.

For det Niende/ om Gud giffuer Konger oc Førster Seyer oc Lycke/ da

da skulle de beuise deris Fanger Naa-
de / oc icke være for Tyranske oc w-
gudelige imod dennom/ellers vil det
gaa dennom wlyckelig paa det sidste/
Iudic. 1. som det gick Adonibesek/ som aff sin
grumme tyranni Leffeleste oc skende
met stor foract 70. Konger / oc lod
dem affhugge Tumelfingre oc tum-
meltær / oc lod dennom samle Brød
vnder sit Bord som Hunde/huilcket
Gud vdi lige maade lod straffe paa
hañom/ som hand bekiende der hand
bleff fangen/oc sagde: Jeg samlede
70. Konger/ oc affhug dem Tum-
melfingre oc tummeltær/ oc lod den-
nom sancke Brød vnder mit Bord/
lige som ieg haffuer giordt/saa haff-
uer Gud giordt mig igien. Keyser
Mauritius vilde icke løse 12000. si-
ne Høffuitzmend oc Tienner/ huer
for en Guldgylden/ siden skede han-
nom aldrig Lycke eller Raad/oc alle
hans Anslag gick til bage/ oc vaar
derfor

derfor nær stenit ihiel aff sine egne Knecte en Jule dag / oc bleff angreben aff sin egen Tiennere Phoca/ som bleff sæt til Keysere/huilcken lod omkomme 2. Mauritii Sønner/ 3. Døttere oc hans Hustru for hans Øyen / Oc der hand skulde selff affhuggis/ sagde hand: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Det er : HErre du est rætferdig/ oc dine Domme erre rette. Saa saa hand sin wmildhed oc gerighed betalis. Huorledis Ryttere oc Knecte skulle holde sig æd at suerge i vnderdannighed/oc stille sig an i Krig met Orden/skick/Dom oc Ræt/ oc andet mere/ er for langt her at forhandle. Summa. Naar Konger oc Førster/ Adel oc deris troRaad/Feldtøffuerst oc Krigs folck vilde elske god Endrectighed oc haffue Gud met sig / oc vare sig indbyrdis for oprør/ da er Lycke oc Seyr visselig at foruente

eller

eller oc en god ende oc Forløsning paa deris Krig. Thi der som Endrectighed oc god Ordning er/ der er Gud selff met all Velsignelse.

Den Siuende Stat kaldis Bondestat.

J den er Endrectighed oc fornøden.

BOnder som bo i By sammen vdi Landet/ oc Herre i Naboskaff met andre omliggende Byer/ som bruge store vjdtbegrebne Marcke met huer andre/ oc haffue tilsammen Vin / Ollie/ Most/ Bier / oc Humle hawer/ oc de som saae Huede/Ru/Byg/Haffre/oc andre Landsens Grøde/ de haffue oc denne nyt-

tige oc kaastelige Endrectighed be-
hoff/ at de indbyrdis haffue opscende
til deris tid met Lucke oc hæin/nytti-
ge / rætferdige / oc wuildige Byes
tarffue/ vide oc vilkaar met huer an-
dre/som oc i disse Lande ved Recessen
er stadfest/hues Ager/Eng oc Byes
nødtørfft er anrørendis/ til menige
mands gaffn oc beste. Men hues
Bønder her vdi icke erre endrectige
met huer andre/saae oc høste endrec-
tige met huer andre/teppe/lycke Di-
ge/ Vonge/ oc vare Nat oc Dag for
Biørne / Vildsuin oc andre skadeli-
ge Bæst/ som bryde ind i Vingaar-
de oc andre indhægnede Vonge/ oc
alle som en/vare paa deris alminde-
lige Agre/ Eng/ Vonge oc indhæg-
nede Marcke/ da lide de en wbodelig
skade/ paa hues de skulde haffue til
deris egen oc Landsens Vnderhold-
ning. Jøderne som leffde aff deris
Quæg oc Fænnit / haffuer oc hafft
stor

stor wmage / oc maatte passe deris Vilkaar met huer andre / met deris Fænnit oc Queg/gang/æde/Vand/ met vegt oc varetegt oc flittig omhyggelighed/som Abraham met tolmodighed omgicks met Loth/ oc an-
Genes: 13. dre/ som Historierne lære. Saa vil det være i Bonde stat/ at de maa passit met huer andre/ at de erre endrectige/ oc acte paa / at den ene icke met Queg/Fænnit/ Sæd oc andit/ snart ødelegge sig selff oc deris Naboer / at hele Vonge opædis oc fordærffuis / oc all deris Næring for Wsamdrectighed forgaar. At denne Stat kand triffuis oc lyckis / er fornøden at acte disse efterfølgende stycker.

I. Først/ at de maa trolige arbeide oc trælle met deris Legome / effter den tale Gud sagde i Paradis : J dit Ansictis sued skalt du æde dit
3. Brød. Det er : de skulle pløye/ riste/ tuerre/

tuerre / yrcke / saa oc harffue / snide deris Vintræ/møge/hacke/omgaas met Ollie træ / Figen træ/ Muscate træ oc alle andre kaastelige Træ/vddrage atskillige kaastelige Ollie/met Veet / arbeyde oc Perse / oc haffue megen handtering huer paa sit Embetz bestilling oc vijs/ oc kunde aldrig være møye/omsorrig oc arbeyde foruden/ oc gaar ligligst oc best til/huor Støffuit falder aff Bondens egne Sko aarle oc silde.

II. Dernæst/om Vintræ bære vilde Druer / Bierne haffue icke Hunnig/Humble/ vext misgaar/ Træerne bære liden fruct/ de saae megit/oc faa lidet igien/oc naar mand haffuer met arbeyde oc møye opfødt megit Queg/Fænnit oc Faar/oc de dø hen naar de erre best offuerfødt/ oc gaar wlyckelig met all deris omkaast/ arbeyde oc forset/saa skulle de dog være tollige/som Job der sagde : HErren gaff

Iob. 1.

gaff Herren tog/ Herrens naffn væ-
re loffuit/ Oc lære fordi aff Christo:
Matth: 6. Atspørger først Guds Rige oc hans
Rætferdighed/ saa skal alting tilfal-
de eder som i behøffue til klæde oc fø-
de/ som videligere omtalis i samme
Capittel. Naar saadan wlycke paa-
kommer/ da er det en straff aff Gud
for deris oc andre Meñiskis synders
Esaiæ 5. skyld/ som Propheten siger: At x.
Vingaardis Agre skulle icke giffue
vden en Spand/ Oc it Pund sæd
skal icke giffue vden en Skeppe.
Saadan Plage er oc Vidnisbyrd
oc Prædicken om Dommedag/
Marc: 13. Verdsens ende/ Guds Børns for-
løsning oc Christi tilkommelse. Oc
at de skulde tencke at Vin/ Humble/
Hucde/ Korn eller anden Grøde
koṁer icke aff deris Visdom/ konst/
arbe[illegible] [illegible]r møye/ men at det giff-
[illegible] dennom aff den Barmhiertige
Gud. Naar deñom Aarlige icke giff-
uis saa rundelig effter deris villie/

ſom dem ſiunis/da ſkulle de bede Fa-
der vor ⁊c. oc andre gudelige Bøner/
at Gud dog vilde forſiune dennom
met daglig Brød/oc Veſignelſe i det 4.Reg.
lille / ſom Gud i det gamle Teſta- 6. & 7.
mente / oc Chriſtus i det ny haffuer Iohan 2
forſørget ſin Menighed. 6.

For det Tredie/Om Gud giffuer III.
Benedidelſe met allehaande Fruct/
Grøde oc Vext aff Jorden da ſkulle
de være Gud tacknemelige der for/
oc met Tackſigelſe det anamme/ oc
ſee til de icke vende ſaadanne GVds
gaffuer til Hoffmod/Druckenſkaff/
Horeri / ſlags maal eller andre ſyn-
der / oc wnyttelige bortkaſte GVds
gaffuer / oc ſpilde deris ſtore arbeyd/
aff huilcket de ſkulde leffue/ ſom offte
(dis vær) ſkeer aff mange.

For det Fierde / Lige ſom Cain IIII.
vaar en Bonde oc brugte Jorden/
oc offrede HERREN Offer aff Geneſ:
Jordens Fruct / ſaa ſkulde oc Bøn- 4.

der offre Gud aff den Gaffue hand
14. giffuer dennom/som Abraham gaff
Melchisedech Tiende aff alle haan-
Leuit: de ting. Oc Gud befaler selff/ at
27. Tiende aff alt det i Landet er/ baade
aff Jordens Grøde/ oc aff Fructen
paa Trærne. Huilcken Ræt er oc
paabudden her vdi Rigerne/ baa-
de i Recessen oc Ordinantzen/ at
Bonden oc alle de som saae/ skulle
tiende Kongen oc Præsten oc Kir-
cken til deris Ophold. Dog finder
mand faa som kunde rose sig met en
god Samuittighed at haffue tiendit
Lucæ rætferdig aff alt det de eye/som Pha-
18. riseeren giorde. Huo som falskelige
tiender/ hand skal straffis effter Re-
cessen/oc miste Gaard oc gods. Gud
Malach: truer oc ved Propheten huad deñom
3. skal offuergaa/ at de erre forbande-
de/ oc alt det de eye forsuinder vn-
der deris Hender/ Det kand mand
see/ de haffue alle Hus oc Lader ful-
de/

de/ dog ſuinder det bort ſom Dug for Solen/ oc erre dog forhærdede oc for blindede/ ſom Jøderne/ at de icke engang kiende deris Syndige ſtraff at være aff Gud / oc acte icke/ at det er ſaa ſtor Synd/ ſom Skrifften der om lærer. Det ſkeer offte hos oſſ.

V. For det Femte / ſkal Bønder ſee til / at de icke met deris Vare / Ru/ Huede/ Humble/ Moſt/ Ollie oc andre Guds gaffuer / falſkelige nogen bedrage : Thi wrætferdigt gods vil icke gaffnis : ſancker du dit gods met wræt/ det vil gaa dig aff met ſkade. Huad mand met Synden faar / det met ſorrig gaar. Summa. De ſkulde for alting frycte Gud/ vocte deris Embede/ elſke Endrectighed/ tolmodige haabe benedidelſe aff HErren/ oc ſkicke ſig vel mod deris Øffrighed/ Nabo oc Genbo/ ſaa gaar det dennom vel i alt det de fortage ſig.

Den Ottende Stat kaldis Encke stat.

J den er Endrectighed oc gantske fornøden.

ALle som omgaas met Vi-duer oc Faderløse børn/ skulde omgaais dennom met Rætferdighed oc Endrectighed. Encker oc Faderløse Børn skulle oc leffue i Gudelighed oc Fromhed/ at de kunde være behagelige for GVD/ oc være vnder hans skerm oc skyt / at Gud kand ro oc bo hos dennom met liff oc Velsignelse. Oc efferdi der videlige oc merckelige talis om denne Stat baade i det gamle oc ny Testamente/ da vil ieg nogit her om indføre / de fattige bedrøffuede Encker oc Faderløse Børn / til trøst oc husualelse i deris nød/ at de maa vide/ at den stund de frycte Gud/ da erre de hans egit fred-

suorne

suorne oc fredliuste Folck: Saa vil ieg her lære:

Først/ at ansee Enckers Vilkaar. I.

Dernæst/ huorledis Gud befal at giøre dennom gaat. II.

Antegne Foriettelser som Gud giør Encker oc Faderløse Børn. III.

At Gud truer oc vndsiger alle/ som dennom giør vold oc wræt. IIII.

At Gud ved Mirackel haffuer beuist sig en Fader mod Encker. V.

At Encker skulle leffue i Gudelighed oc Endrectighed. VI.

AT Enckers Vilkaar erre sørgelige/ sees her aff.

Først/ om en Encke er fattig/da er hun huer mands vidunder oc foract/ ocingen haffuer lyst at omgaas eller tale met hende/som almint sigis: den fattige er altid forsmaadt. Fattigdom er vel it tungt Kaars at bære/ I.

At mand er hungrig/tørstig/nøgen
gieldslagen/haffuer mange fattige
Børn met anden Elendighed/som
Matth: 8. Christus selff klager offuer sin ar-
mod: Ræffuene haffue graffuer/ oc
Fulene rede/ men Menniskens Søn
haffuer icke det hand kand bøye sit
Hoffuit til. Dog er fattigdom den-
nom til Salighed/som bære den tol-
modige/som Christus/Lazarus oc
andre fattige haffue giordt.

II. Dernæst/om en Vidue er rig/
legger gerige oc Tyranner sig effter
hendis gods/ at de met Listighed/
Treskhed eller mact kand faa det fra
hende/oc giøre sig sager/gield oc ind-
gang til hendis forderffue.

III. For det Tredie/er hun gammel/
da er hun Verdsens vdskud/ oc huer
mands Abc/at de hende see/sige/ at
det er synd at Jorden skulde bære
hende/ oc at hun er icke værd at So-
len skulde skinne paa hende/ oc giff-
ue

ue hende wbillige naffne oc effterral.
For det Fierde / er en Encke vng oc deylig / da legger mand sig effter hende / oc seer effter hende met Kong Dauids øyen / der saa effter Bersabæam / oc met Amons affect tracter effter hende / oc legger sin anslag i alle wkyskheds Veye / som de Dommere giorde imod Susannam / oc vilde krencke hende: Ja flere søge hendis vanære end ære. Saadane oc mange andre vsle vilkaar findis vdi Encke stat.

2. Sam. 11.

13.

Her maatte nogen sige: Huad er en ret Encke / oc huor paa skal mand kiende hende?
Paulus suarer. En ret Encke / er den som sætter sit haab til Gud / oc bliffuer i sin Bøn oc formanelse dag oc nat / Oc sætter andre Prob der hos / at hun skal haffue Vidnisbyrd for gode gierninger / den som haffuer opfødt Børn / (Paulus mener at

1. Tim. 5.

Ibidem.

Barnefødsel giffuer mest Kaars oc Bedrøffuelse/ oc de lære der aff at frycte Gud / som hand forklarer en
1. Tim. 2. anden stæd / at en Quinde bliffuer salig formedelst Børnefødsel / der som hun bliffuer i Troen/ Kiærlighed oc hellighed met tuckt) den som gierne laaner Hus/ den som haffuer toit Helgens Been / (det taler S. Pouel effter deris Lands sæd) den som haffuer hiulpit de bedrøffuede/ den som giffuer sig effter alle gode gierninger. J denne beskriffuelse vil Paulus at en Encke skal være enlig oc Gudfryctig. Elskis hun icke aff Verden/ saa er hun dog Gud behagelig/ oc kand intet skade. Dog finder mand en part Encker der icke betencke at denne stat er Gud saa behagelig / oc leffue syndelige / Dennom vnderdømmer Paulus i for benæffnde Capittel sigendis: De En-
Ibidem. cker som leffue i Vellyst erre leffuen-

dis

dis døde/Det er: de som erre hoffer-
dige / wkyske oc wfromme / de erre
icke i tal met de gudfryctige Encker.

Det Andet.

At Gud befaler at giøre Encker oc Faderløse Børn til gode.

DEr om tal Propheten: Esaiæ
Skicker de Faderløse ræt/ oc 1.
hielper Enckers sager. Item Moses:
J skulle icke være fortrædelige imod Exod:
Encker oc Faderløse Børn. Du skalt 22.
icke bøye Rætten for den fremmede Deut:
oc Faderløse / oc ey tage nogen En- 24.
ckis Klæder til pant/ Oc naar du
haffuer høstet paa din Ager / oc
glemd nogen Kerffue / da skalt du
icke vende dig om oc hente den/men
den skal høre de fremmede/ Faderlø-
se oc Encker til. Propheten siger: Zachar.
Giører icke Encker/ Faderløse/frem- 7.
mede

Ierem: 22. mede eller fattige nogen wræt. Item
plagge icke de Faderløse oc Encker/
Deut. 10. oc giører dennom ingen vold. Item
Skicker Faderløse Børn oc Encker
Ræt.

Det Tredie.

De Foriettelser oc Trøst Gud giffuer Encker oc Faderløse Børn.

Psalm: 68. DAuid taler her om/ at
Gud siger sig at være Fa-
derløse Børns Fader / oc Enckers
Dommere. Item/ HERren besker-
146. mer de Faderløse oc opholder En-
cker / oc vender de wgudeligis Vey
tilbage. Det samme lærer oc Salo-
Prouer: 15. mon: HERrens Haand skal stad-
feste Enckernis Landemercke. Sy-
Syrach 4. rach siger: Der som du holder dig
imod den Faderløse som en Fader/
oc imod deris Moder som en Hos-
bonde/

bonde / saa skalt du være som den allerhøyestis Søn / oc hand skal haffue dig kiærere end din Moder haffde dig. Item Enckernis Taare rinde vel neder at Kinderne / men de skrige op ad / imod dennom som dem vdtrenge. 35. Saadanne oc andre Forjettelser erre Enckers oc Faderløse Børns trøst.

For det Fierde

Tilsiger Gud at ville hiemsøge met Vrede oc straff alle dem som giøre Encker oc Faderløse Børn vold oc wræt.

DEt siger Moses: Der som du est fortrædelig imod Encker oc Faderløse Børn / da raabe de til mig / oc ieg skal visselig høre deris Raab / saa bliffuer min Vrede grum / at ieg lader slaa eder ihiel met Suerd / oc lader eders Hustruer bliffue

Exod. 22.

ue Encker / oc eders Børn Faderløse. Item de skicke de Faderløse ingen ræt/ oc Enckernis sager kommer icke for dennom. Derfor siger HErren
Esaiæ 1. Zebaoth den mectigste vdi Israel / O wee/ ieg skal trøste mig ved mine Fiender/ oc heffne mig ved mine Fiender / oc ieg skal holde min Haand imod dig. Det samme klager hand
10. oc/ at Enckerne er wgudeligis Roff/ oc de Faderløse deris bytte/ huorfor hand truer at ville hiemsøge deñom met sin Vrede. Moses siger aabenbare: Forbandet være den som bøy-
Deut: 27. er Rætten for Faderløse oc Encker. Saa truer Gud at hand vil heffne oc straffe deñom som giøre vold oc wræt imod Faderløse Børn oc Encker.

For det Femte

Haffuer Gud ved synderlige oc mectige Miracktel hiulpit oc trø-

stet Viduer oc Encker/ ladendis den-
nom see/ at Gud icke vil lade den-
nom forfare/ som frycter oc paakal-
de hannom. Debora vaar effter sin
Ectemands død en Prophetinde oc Iudic. 4.
Landsdommerske vdi 40. Aar/ som
Gud met Lycke oc raad hialp oc styr-
ckede. Der Sisera aff hoffmod rey-
ste sig imod hende met stor mact/ lod
Gud forfærdelse komme offuer Sis-
seram, som vaar Jabins den Cana-
niters Kongis Feldtøffuerste / oc all
hans Hær / at de flyde for Barachs
Suerd / Oc Sisera sprang aff sin
Vogn / oc flyde til Fods i Jaels bo-
lig/ som vaar Hebers Keniters Hu-
stru/ oc hand gick ind til hende/ oc bad
hun vilde giffue hannom at dricke/
oc hun skiulte hannom met sin Kaa-
be : Men der hand nu soff aff mø-
dighed oc fryct/ gick hun til oc slo
it søm igennom hans Tinding / at
hand strax døde. Der ved bleff det
fuld.

fuldkommet som Debora spaade/ at
HErren skulde giffue Siseram i en
Quindis Haand. J lige maade frel-
Iudith 13. ste oc Gud den Stad Betuliam ved
en Enckis Haand som hed Judith/
som vaar gudfryctig met Faste oc
grædendis Bønner/ oc styrckedis aff
Gud/ oc hug Hoffuedit aff Nabogo-
donosors Feldtøffuerste Holopher-
nes. Lige saa forsiunede oc frelste
1. Reg: 17. Gud den Sareptaniske Encke/ ved
Propheten Eliam i den dyre tid/ som
varede vdi 3. Aar oc 6. Maanede.
Samme Enckis Søn bleff oc i mid-
ler tid død/ oc Moderen gaff sig
gantske sørgelig for hannom. Da
tog Propheten Barnit aff hendis
skiød oc paakalde Herren/ Oc HEr-
ren hørde Eliæ røst/ oc Barnens
Siæl kom i hannom igien/ oc bleff
leffuendis/ Oc Elias fick Moderen
Barnet oc sagde: See der/ din
Søn leffuer. Oc Quinden sagde til
Eliam:

Eliam: Nu kiender ieg at du est en
Guds Mand/ oc HERrens Ord i
din Mund erre sandhed. Saa hialp
Gud oc den Encke ved Elisæum/ som 4. Reg: 4.
klagede sin Sorrig/ at der vaar en
mand / som vilde for gield tage hen-
dis Børn til Trælle. Da sagde E-
lisæus til hende: sig mig huad haff-
uer du i Husit? Hun sagde: Din
Tiennerinde / haffuer intet i Husit
vden it Ollie krus. Hand sagde:
gack hen oc bed alle dine Naboer om
tomme Kar / oc hun øsde i dennom.
Oc der Karene vaare fulde/ gick hun
bort oc gaff Guds Mand det tilkien-
de. Hand sagde / gack bort oc selge
Ollien/ oc betale den som du est skyl-
dig / saa maat du oc dine Sønner
leffue aff det som offuerløber. J det
ny Testamente haffuer Guds Søn
JEsus i lige maade beuisit it barm- Lucæ 7.
hiertigt oc naadigt Hierte imod en
Encke oc opuacte hendis eniste døde

 Søn/

som bars aff Nain at Begraffuis.
Her skulle alle Gudfryctige Encker
oc Faderløse Børn trøste sig / som
Rom: 15. Paulus siger: Huad som er skreff-
uit / er skreffuit oss til Lærdom/ paa
det wi skulde haffue haab formedelst
taalmodighed oc Skrifftens trøst.

For det Siette.

Skulle Encker fordi see til / at
de icke forkaste Guds gode yndest/oc
derfor i deris Leffnit acte disse stycke.

I. Først for alting skulle de tro oc
forlade sig paa Gud/Himmelens oc
Jordens skabere / at hand er deris
Gud oc HErre / oc vil for Christi
skyld forlade dennom deris Synder.

II. For det Andet/ skulde de haabe oc
trøste sig / at den samme Gud vil oc
kand giffue dennom deris Klæde oc
1. Tim: 5. føde som Paulus lærer: Den som
er en ret Encke skal haabe til Gud.

III. For det Tredie/skulle de øffue sig
(som

(som Apostelen siger i berørde Capitel) i Bøn oc formanelse dag oc nat/ som den gudfryctige Encke Anna Phanuels Daatter aff Assers sleet / der kom aldrig aff Templet / men tiente Gud met Fasten oc beden dag oc nat. Ibidem. Lucæ 2.

IIII. For det Fierde/skal en Encke (som Paulus siger) være enlig/ Det er: hun skal bliffue i sit Hus/ oc icke løbe til Dantz oc Drick / icke leffue i suss oc duss / eller slaa sig i selskaff met mange til sin egen oc andris Forderffuelse oc wlycke.

V. For det Femte / skulle de holde sig i høffuiske enfoldige Klæder/ icke vdsmycke oc staffere sig / som mange (dis vær) der erre for lætferdige i deris Encke sæde / oc der met lader see deris wblyhed oc hofferdighed/ som er vederstyggelig for Gud oc Menisken. Der om lærer Petrus/at gud fryctige Dannequinders Prydelse 1. Pet: 3.

skal icke være vduortis met Haar-flettelse oc Gulds omhengelse / eller at tage Klæder paa/ men lønlige v-forkrenckede Menniske/ met en stille oc sactmodig Aand/ det er kaasteligt for Gud.

VI. For det Siette/ skulle Aandelige oc Verdslige Øffrigheds Personer oc huer Menniske see til at de icke vdi deris Omgengelse giøre Encker oc Faderløse Børn / nogen fortred/ offuerfald/wold eller wræt/at Guds Vrede oc straff icke skal paakomme dennom/ som lærdt er.

VII. For det Siuende/ skal Encker frycte Gud / oc beuise Aandelige oc Verdslige Øffrighed / Lydighed/ oc vare sig for Forargelse/ oc omgaais endrectige/tilbørlige/oc kiærlige met Børn/ Tyende/ Nabo oc Gienbo: Oc Aandelig oc Verdslig Øffrighed / oc huer handler rætferdelige oc

milde

mildelige met Encker oc Faderløse Børn/ da er den Endrectighed Gud behagelig/ oc giffuer timelig oc euig Velsignelse.

V ✲ A

Den Niende stat kaldis Tiennere Stat.

I den bør oc Endrectighed at være.

HVO I denne Stat ere alle Tiennere/ Dagløner/ Drenge/ Piger/ Arbeds folck/ oc alle de som tienne/ oc erre andre vndergiffne/ saadanne bør besynderlige at beuise Endrectighed/ hørighed oc tro Tienniste mod deris Herrer oc hosbonder som de tienne oc erre vndergiffne. Mand siger almint: Alle kunde icke Her-

rer være / somme maa secken bære. Item/ vaare alle lige rige/ da vilde icke den ene den anden vige. Saa maa Tienere lære her at være træl/ bære byrde oc arbeyde vdi taalmodighed/tro oc flittighed / til Gud vil forsiune dennom bedre. Her om vil ieg lære/

I. Først/ at der findis tro Tiennere oc Tiennerinder.

II. Dernæst / at der findis falske oc wtro Tiennere oc Tienerinder.

III. Huad Tiennere skulde betracte/ tencke oc giøre.

IIII. Huad Hosbonder oc Herrer skulde giøre deris Tiennere.

Det Første.

At der erre tro Tiennere til.

Genes: 15. 2. ABraham haffde en Tro Tiennere/ som raadde for alt hans Gods ved naffn Eliefer / huilcken

cken hand sende til Nahor Stad i Mesopotamia / at tage sin Søn en Hustru / oc vdrettede det trolig. Abigael haffde en tro Tiennere som vnderuisde hende sin Hosbondis Nabals Wtacknemmelighed oc wforstand / at hand spottelige affuisde K. Dauids tiennere / som haffde besøgt hannom om en Rytter tæring: Der met drog Abigael imod Dauid / oc met yndige ord oc sprock / vende Dauids Vrede / der Dauid ellers haffde suorit at slaa Nabal ihiel met sit gantske Hus. Mardocheus en tro Tiennere reddede K. Assueri Liff / oc vaar for sin tro Tieniste antegnit i Landsens Historie / oc bleff i nøden lønt der for. Judith haffde oc en tro Pige / som gaff sig i Liffs fare met hende. Jonathas haffde oc en tro Tiennere som oc gaff sig i fare met hannom / oc slo ind paa de Philister. Saa bekiende Centurio den Heden-

1. Sam. 26.

Hester 6.

Iudith 10.

1. Sam. 14.

Matth. 18.

 ske

ske Høffuitzmand/oc prisede sine villige Tiennere oc sagde: Jeg haffuer Knecte vnder mig/ naar ieg siger til den ene/gack/saa gaar hand/ til den anden/kom/saa kommer hand/oc til min Tieñere/giør det/saa giør hand det. Saadan tro Tieniste priser David / oc trøster dennom der met som fryete HErren/ At lige som

Psalm 3. Tienneris Øyne see paa deris Hosbondis Hender / oc Tieniste Pigers Øyen paa deris Madmoders Hender/ saa see oc vore Øyen til HErren / til hand bliffuer oss naadig. Huor aff wi befinde tro Tiennere at haffue værit/ oc kand findis.

Det Andit.

At Mand finder wtro Tieniste folck oc Dagløner, Tienere oc Tyende.

Wtro Tienere at haffue værit / som endnu findis/ klagis

klagis almindelig aff dennom som holde Hus/ at de finde formegen wlydighed oc wfromhed hos Suenne/ drenge/ oc Tyende. J det gamle Testamente vaar en gerig Tiennere som hed Giesi som tiente GVds Prophet Elisæo/ der hand saa at hans Herre Elisæus/ icke vilde tage Penninge aff Naaman/ den Høffuitzmand aff Syrien/ som Propheten aff Guds krafft haffde reddit fra sin Spedalskhed/ som Historien lærer: Saa løb Giesi oc løy for Naaman/ oc sagde: Giff min HERre Elisæo til 2. Tiennere j. Centener Sølff/ oc 2. Hellige dagis Klædninger/ Oc Naaman bad hannom tage 2. Centener Sølff/ oc gaff hannom 2. Hellige dagis Klædninger/ oc lod 2. sine suene bære det for hannom/ Oc der hand kom hiem lagde hand det offuer en side/ Da sagde Propheten: Giesi/ hueden kommer 2.Reg. 5.

 du:

du? Hand suarede: Din Tiennere
haffuer huercken gaait hid eller did.
Da sagde Elizæus: Vandrede icke
mit Hierte der Manden vende sig
tilbage fra sin Vogn imod dig?
Vaar det da tid at tage Sølff oc
Klæder. Men Naamans Spedalsk-
hed skal henge ved dig oc din sæd E-
uindelige. Da gick Giesi vd fra Pro-
pheten met Spedal lige som Sne.
Saa bleff den Tiennere betaldt for
Lucæ 16. sin wtroskaff oc gerighed. Christus
taler oc om den wtro Husfogit/ som
forkom sin Herris Gods wnytteli-
ge/ offuer huilcket hand vaar for-
troit/oc bleff der for affsæt. Christus
12 før oc ind i Lignelse/ om den Lon/
tro oc wtro Tiennere skulle haffue.
Iohan: 12. Judas vaar en wtro Tiennere oc
en Tiuff/ som haffde Pungen/ oc
end da aff stor Gerighed forraade
Matth. 26. JEsum sin Mestere/ oc solde han-
nom for 30. sølffpenninge. All Ver-
den

den klager i disse dage om wtro Tie=
nere oc Tienerinder / oc alle Stater
forneḿer icke andet hos de meste som
skulde tienne/ end Ladhed/ wduelig=
hed/wtroskaff/ skelmeri oc wkyskhed/
de vilde icke arbeyde / erre dog raske
til Bordet / ville haffue stor Løn/ oc
intet gaffn giøre / lade staa til som
komme vil/ enten det er paa skade el=
ler fromme / tage de en Træ ske op/
da træde de it Fad i thu / slaa Krus
oc Kander sønder/forsømmer Queg
oc gaffnit i Husit / lade Øll oc Vin
løbe i Rendestenen/ Hunde oc Katte
slæbe aff met Maden / men de skøde
Galenskaff oc Horeri / taler mand
der om/ eller spør der effter/da haff=
uer ingen giordt det / oc de seer surt
vd/vil mand haffue Fred i Husit/da
maa mand offte tie. Taler mand
der om / da heffner oc vreger de de=
ris harm paa de wmyndige Børn/
fortryde at tienne / oc erre i sig selff
døl

døl oc hoffmodige / oc tienne der for met wtolmodighed. Disse slags erre i dag (huilcket høyeligen er at klage) alt for mange. Oc maa saadanne fryckte sig for wlycke oc Guds straff.

Det Tredie.

Huad Tiennere oc Tienerinder skulle betracte/betencke oc giøre.

1. FOrst om deris Tiennis-
ste falder dennom end nogit hart/ surt oc strenge/ da skulle de trøste sig at deris Frelsere Christus selff
Philip: 2. tog en Tienneris skickelse paa (som Paulus siger) oc vaar lydig indtil døden paa Kaarsit: Ved hues ydmyghed hand er bleffuen en Herre/ oc ophøyet hos Gud. Saa skulde oc Tiennere giøre deris tro Tienniste i all fornædring/ til hues de erre skickede/ at de paa det sidste kunde forløsis/

løsis/ oc komme til ære/oc selff bliff-
ue Herrer. Der Joseph bleff soldt
til Egypten en Træl oc tiennere / Genes. 37.
giorde hand sin tieniste i Guds fryct
hellighed / kyskhed oc vnderdannig-
hed/ oc bleff derfor ophøyet til ære oc
Kongelig Verdighed.

Dernæst skulle de oc betencke / at 11.
Gud jo saa vel haffuer opseende til
en Tiennere / som til HErren/ som
Apostelen formaner : J Tiennere
værer eders Legomlige Herrer lydi- Ephes. 6.
ge met fryct oc redsel i eders Hiertis
enfoldighed / lige som Christo / icke
allene met tieniste for Øyen/ til at
teckis Menniskene / men som Chri-
sti tiennere/ altid giører eders Guds
villie aff Hiertet met god villie/ La-
der eder tycke / at i tiene Herren oc
icke Mennisken/ oc vider/ huad gaat
som huer giør/ det skal hand anam-
me aff Herren / huad heller hand er
tiennere eller fri. Item/ alt det som 4.
i giøre/

i giøre / det giører aff Hiertet/ som
for HErren/ oc icke for Mennisken/
oc vider at i skulle faa Arffuens be-
talning. Thi i tiene den Herre JE-
1. Pet: 2. su Christo. Item Petrus. J Tien-
nere værer eders Herrer vnderdan-
nige/ met all fryct / icke alleniste de
gode oc milde / men oc de vnderlige.
Tit: 2. Apostelen skreff til Titum / at hand
skulde formane Tienerne/ at de skul-
de være deris Herrer vnderdanige/
giøre det som dennom er behageligt
i all tieniste / icke knurre imod den-
nom/icke være wtro/men beuise den-
nom all god troskaff. Saa bør Tie-
nerne at være vnderdannige/ effter,
di Gud saa vel haffuer omsorg for
Tiennere at huile om Sabbathen /
som for Hosbondens fri Søn oc
Exod: 20. Daatter / som wi læse i det Tredie
Bud.

III. For det Tredie/ skulle Tienere oc
Tienerinder icke see til deris ringe
Løn/

Løn som de tienne for/men tiene tro-
lig oc vel/ vil Herrer oc Hosbonder
icke handle vel oc løne dennom/ da
vil Gud løne dennom/som hand løn-
te Jacob der tiente sin Morbroder Genes:
Laban vdi 20. samfelde Aar/7. Aar 29.
for Rebecca / oc fick Lea / oc maatte
saa tiene i andre 7. Aar for Rebec-
ca / oc 6. Aar for sin Løn. Oc der
Jacobs Gods bleff oc mangfoldigt/
fortrød Laban det høyelig / at Ja- 30.
cob maatte fly for hannom met sine
Hustruer oc alt det hand eyede. Oc
Guds Engel sagde: at Gud velsig-
nede oc foruende hans Gods for den
wræt som Laban giorde hannom/
som Labans egne Døttere oc bekien-
de om deris Faders wfromhed oc
haardhed imod Jacob / Oc Jacob
sagde til Laban selff/ der hand foer
effter hannom: Du veedst vel La-
ban/ at ieg haffuer tient dig vdi 20.
Aar / der som nogit bleff borte aff
Hior-

Hiorden/maatte ieg betale dig/hnad heller det stals om natten eller dagen. Væderne aad ieg icke/det reffne aff Diurene bar ieg icke hiem/ieg forsmectede om dagen aff hede/ oc om natten aff kuld/oc der kom ingen søffn i mine Øyen / oc du haffde ladit mig fare tomhendit fra dig/haffde Gud icke værit paa min side / du foruende min løn x. gange. Lær her du som est en Tiennere/aff dette skøne Jacobs Exempel / oc andre saadanne/ oc vær taallig/ tro oc flittig/ løb icke fra din Herre/din Løn/Lycke oc velfart / men bie/ tie oc lid / betal din Hosbonde dig icke for din tro Tieniste/da vil Gud rigelige oc visselige beløne dig.

For det Fierde.

Huorledis Herrer oc Hosbonder skulle holde sig mod deris Tienere oc Tienerinder.

Først

FOrst skulle de holde deris Tyende til Gudfryctighed/lade dennom idelige gaa i Kircken/ oc icke bliffue hiemme met Børnene at dyppe fittet aff Kædelen/ oc smage den ny sødne Mad/ men lade dennom lære at kiende oc paakalde Gud deris Skabere/ effterdi de erre oc Metarffuinge til Himerige som deris Herrer oc hosbonder / at de vdi it Helligt Leffnit/ oc ved Sacramenternis rette brug kunde bliffue Guds Børn/som Centurio der merckte aff Christi Ord/at hans Søn bleff helbrede/ saa trode hand / oc lærde sin Hustru / Søn/ Piger oc drenge i sit Hus at tro paa Christum. Saa skal oc huer Hosbonde være en Tucktemestere oc Lærefader i sit Hus. Somme giffue icke deris Tyende tid at gaa til Kircken/men lade dennom gaa hen som Hedninge / i fare oc salighedts blindhed.

I.

Iohan 4.

II. For det Andit / Lige som mand giffuer sin Oxe oc Asen Foder/ suþ=
Syrach be oc byrde/ som Syrach siger: saa
33. skal mand giffue Suenden sit brød/ Straff oc Arbeyde. Thi skal huer Husbonde forsørge sine Tiennere met Mad oc Øll i tid oc time: Den som arbeyder er tidig til Madden. Paulus siger: Du skalt icke binde
1. Cor: Munden til paa den Oxe som tær=
9. sker. Item/ Huo som icke vil arbey=
2. Thess: de/ hand skal oc icke æde. Mand skal
3. oc icke holde sin Tiennere for kræsen i Mad oc Øll: Thi hand bliffuer da
Prouer. for stolt/ som Salomon siger: Naar
29. en Suend bliffuer kræselig opfødt aff Vngdommen/ da vil hand strax være en Herre / saa maa hand grue som omgaais met hannom.

III. For det Tredie/ skulle de holde deris Drenge oc Piger til arbeyde/ oc icke lade dennom gaa ørckeløse/ som er Aarsage til megit ont/ oc icke lade dennom

dennom behengſlis met Vindue oc Dørre. Syrach ſiger: Holdt din Tiennere til arbeyde/ ſaa haffuer du rolighed for hannom/ lader du hannom gaa ørckeløſſ/ da vil hand være en juncker. Driff hannom til arbeyde/ oc lad hannom icke gaa ørckeløſſ. Syrach 33.

For det Fierde/ ſkulle Herrer oc Hosbonder vndertiden haffue taalmaadighed met deris Tiennere oc Tiennerinder. Det kand icke altid gaa ſaa traa ret ſom mand vil. Her bliffuer icke Paradis eller Himmel i denne Verden. Om de end ſynde nogit/ da ſkal mand icke altid ſtraffe/ men haffue metlidighed/ maade oc naade. Den ſom i det gamle Teſtament forſaa ſig høyelig/ fick til ſtraff 40. ſlag/ ſom Paulus oc taler om. Saa findis vel mange brødelige/ ſom Salomon ſiger: En Suend lader ſig icke tuckte met Ord/ thi der ſom hand det end forſtaar/ da tager IIII. Deut: 25. 2. Cor: 11. Prouer. 29.

hand sig det icke til. Saa maa mand
Syrach vel vndertiden straffe met Kiæp oc
33. rijs / som Syrach siger: Aaget oc
Sillene bøye Halsen / en ond suend
Træ oc knippel. Driff hannom til
arbeyde/ at hand gaar icke ørckeløs/
Thi Ørckeløshed lærer megit ont.
Leg hannom arbeyde paa som en
suend bør / vil hand da icke lyde / da
sæt hannom i stocken. Saa er det til-
børligt at straffe oc rette offuer han-
nom. Men der findis mange som
icke haffue maade at straffe met / oc
for en ringe brøde træde deris Tie-
nere vnder Fødder/ oc sla dennom at
de bliffue baade Døffue oc galne.
Somme straffe dennom til Døden/
oc tencke icke/ at de synde imod Gud:
Oc erre dog selff tiennere/ som Pau-
Ephes: lus siger: J HErrer vider/ at eders
6. Herre er ocsaa i Himmelen/ som ac-
ter ingen Personis anseelse. Tenck
huor Gud straffede Saul/ oc for-

kaste hannom/ oc tog hans Tienere
Dauid / oc giorde hannom til Kon-
ge. Derfor skal straff icke være ty- Syrach
ranskelig / men Faderlig/ som Sy- 4.
rach siger : Vær icke en Løwe i dit
Hus / oc icke balstyrig imod dine
Tyende.

For det Femte / skulle Herrer oc V.
Hosbonder i tide giffue deris Ar-
beydere / Tienere oc Tienerinder de-
ris Løn. Huem vilde begiere sin Næ-
stis blodige Sued / trældom oc ar-
beyde/ endog hand er it Træl. Den
dig haffuer giordt en Herre / hand
kunde giordt dig en Træl. Syrach
siger fordi : Huo som icke giffuer en 35.
Arbeydere sin Løn/ hand er en blod-
hund/ den tør icke tencke/ at Gud jo
vil straffe hannom. Herrernis oc
Tieneris omgengelse skal være ræt-
ferdig/ taalmodig oc endrætig/ saa
lyckis det dennom vel / oc er Gud oc
Menniskin teckeligt oc behageligt.

Mere om forneffnde Stater/eller flere her at beskriffue/ er for langt/ Gud giffuit at huer aff forskreffuit vilde leffue i forbeneffnde Hellige Endrectighed/oc aff den taalmodige
Iob 1. Job lære at bære Sorg oc Møye/ Oc for Velmact / ære oc Rigdom/ met de hellige Fædre/ tacke oc prise
Gen: 32. Gud/som Jacob Patriarch der gick offuer Jordan til Laban / oc haffde icke vden en Staff i Haanden/ men der hand gick tilbage igien / da haffde HErren velsignet hannom met Hustru/ Børn/ mangfoldigt Gods oc Rigdom / som hand bekiende/ oc derfor tackede Gud.

Men efterdi der er en Gud som giør alting i alle (som Paulus lærer) oc giør gierningen i oss til Salighed/da ville wi tilbede hans Søn JEsum/vor Meglere oc Saliggiørere / at hand vilde hielpe oss til timelig oc euig Endrectighed/ oc sige:

1. Cor: 12.
1. Iohan: 1.

O HER-

O HERRE JEsu Guds
Søn / som inderlig met op
løffte Øyen/bad til din Him=
melske Fader for dine fattige Disci= Iohan: 17.
ple/ oc alle dennom som skulde høre
din Lærdom/ oc tro paa dig/at hand
vilde beuare dennom fra ont/oc helli=
ge dennom i din Sandhed: Oc eff=
terdi du siger / at du haffuer giffuet
dennom den herlighed / som dig aff
Faderen giffuit er / at de skulde væ=
re it/ lige som du oc Faderen er / Oc
beder at de skulde være hos dig/ huor
du est/ oc see din Herlighed/som dig
aff Faderen giffuen er / oc elskte dig
før end Verden bleff grundfest / oc
du haffuer loffuit at vilde kundgiøre
dem Guds Naffn / oc den Kiærlig=
hed met huilcken Gud Fader haffuer
elskt dig / skal være i dem / som dig
elske/oc du i dennom. Wi komme til
dig/ oc forlade oss paa disse oc andre
dine trøstelige Ord oc naadige For=

iettelser / bede oc ydmygelig raabe / giff din Aandelige Øffrighed samdrectighed i ordet / oc at føre it Christeligt Leffnit / at de kunde elske oc ære din Verdslige Øffrighed / oc din
21. Hiord / Faar oc Lam / som dennom
Matth: befalit er / at de maa liuse oc vise
7. mange den sneffre Vey til Himmelen. Beuar dennom oc fra all Dieffuels forføring / splidactighed / falske Meninger / oc Verdens Sophistiske forstand / oc alt det som kand forhindre dennom eller andre fra Saligheds Vey oc sti.

O Taalmodige JEsu / beuar oc din verdslig Øffrigheds stat / Keyser / Konger / Førster / Adel oc andre / som i din stæd i Stæder oc Byer / til Lands oc Vands føre det Verdslige Suerd oc Regimente / at de maa lencke oc sambære sig met Aandelig Øffrighed / oc met din oc deris Menighed / vdi en christen Endrectig-

drectighed/ fremme oc ved mact hol- de din Himmelske oc salige Ords Lærdom / oc Sacramenternis rette brug/ at de selff met deris Aandelig Øffrighed oc vndersaatte kunde leff- ue rætferdelige/ fredelige oc christeli- ge / at de kunde faa den timelige oc euige Fred oc Velsignelse ved dig i Enighed.

O Milde JEsu/ hielp oc dit Hus regimente / som leffue i Ecte- skaffs stat / at de oc deris Børn / oc gantske Husgesinde kunde met En- drectige Hierter / prise oc paakalde dig/din Fader oc HelligAand/ at de kunde finde oc fornemme din Gud- dommelige Hielp / Benedidelse oc Velsignelse / oc beuare dennom fra den onde Ecteskaffs Dieffuel Asmo- deo,oc alt hans pack/ selskaff oc om- gang.

O Søde JEsu / efftterdi du est beskickit aff Gud / at alle Men- 1. Pet: 1.

Matth: 3. nifke ved dig skulde nyde Salighed/
Naade / timelig oc euig Velfart/ oc
erre Gud behagelige for din skyld/
Wi bede dig ydmygelig du vilde
Marc: 3. hielpe alle Menniske / dine Brødre
oc Systre / at de vdi en Hellig En-
drectighed kunde elske huer andre i
Brøderskaff/ Naboskaff/ oc i all vd-
uortis Omgengelse / oc beuise dine
Aandelige oc verdslige øffrighed den
tilbørlige Hørighed oc lydighed / oc
leffue it roligt oc ærligt Leffnit/ at de
maa leffue paa sidste met dig i den
rette Brøderskaff i euig glæde oc sa-
lighed/ Oc giff dennom forstand at
sky oc fly Had oc Affuind / Kiff oc
Trætte/ oc alle Aarsager som kunde
forhindre den rette Christen endrec-
1. Corint. 14. tigheds oc kiærligheds baand. Oc
effterdi du met din Fader oc Hellig-
Aand icke est wskickeligheds Gud /
som Paulus siger / Men Fredsens
Gud/ saa komme wi til dig/ som her
til

til haffue baarit oc fornummit din
Vredis straff offuer oss/ for vore
Synder oc Offuertrædelser/ baade
Pestilentze/Dyrtid oc andet ont/Oc
haabe nu paa din Naade / du vilde
for dit dyrebare Naffns / Døds oc
Pinis oc alle dine Velgierningers
Verdskyld oc fortienniste/ vende dig
om igien til oss (som Dauid siger) Psalm: 90.
oc være dine Tiennere naadig / op=
fyld oss aarle met din Naade / saa
ville wi prise dig / oc være glade alle
vore Dage. Glæd oss nu igien eff=
ter at du plager oss saa lenge/ effter
at wi lide saa lenge wlycke. Oc paa
denne Naadis fortrøstning bede wi Ierem: 47.
met Propheten/at din Vredis straff
for Synden maa bort tagis fra oss/
oc sige: O du HErrens suerd/ huor
lenge riffuer du ? naar vilt du dog
afflade: Far i din balg oc huile dig/
oc vær stille / oc haff gode tancker til
oss/som kunde være (som Propheten 29.
siger)

siger) Fredens oc icke Pinens Tancker/ at wi maa kiende/ at du dog est vor Gienløsere/ Salighed oc Liff/ oc wi erre dine/ om wi end lide her met dig Gienuordighed oc Sorrig/ at wi dog engang maa glædis met dig i Euighed/ du som met din Fader oc Hellig Aand/ leffuer oc regnerer i den sande Hellige oc Euige Endrectighed/ Amen.

A M E N.

Prentet i Kiøbenhaffn/
Anno Domini 1600.

PETRVS LAVERTIVS
YSTADIENSIS.

5
12
13
14

5
12
13
14

